

نهادهای مالی حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی (تجربه کشورهای منتخب)

عنوان گزارش: نهادهای مالی حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی

کمیسیون: توسعه پایدار و محیط زیست و آب

تهیه کنندگان: حسن فروزان فرد، فرزاد پوراصغر سنگاچین

انتشار: امور کمیسیون های تخصصی اتاق ایران

شماره گزارش: ۰۷۰۰۳۹

زمستان ۱۴۰۰

فهرست

۱-مقدمه.....	۳
۲- ضرورت ایجاد نهادهای مالی یا صندوق های حفاظت از محیط زیست.....	۳
۳-انواع صندوق های محیط زیست.....	۷
۳-۱- صندوق تخصیص مالیات.....	۷
۳-۲- صندوق های اعتباری اداره شده (هدایت شده).....	۷
۳-۳- صندوق سبز.....	۷
۳-۴- صندوق های ملی محیط زیست.....	۷
۳-۵- صندوق حمایت از سازمان غیردولتی حامی محیط زیست.....	۸
۴- بررسی صندوق های محیط زیست کشورهای منتخب جهان.....	۴
۴-۱- صندوق ملی حفاظت از محیط زیست بلغارستان.....	۹
۴-۲- صندوق ملی محیط زیست جمهوری چک.....	۱۳
۴-۳- صندوق مرکزی حفاظت از محیط زیست مجارستان.....	۱۵
۴-۴- صندوق ملی محیط زیست قزاقستان.....	۲۰
۴-۵- صندوق ملی محیط زیست قرقیزستان.....	۲۲
۴-۶- صندوق فدرال محیط زیست (FEF روسیه).....	۲۴
۴-۷- صندوق ملی حفاظت از محیط زیست اکراین.....	۲۷
۴-۸- صندوق محیط زیست کشور چین.....	۲۹
۴-۹- صندوق محیط زیست و مدیریت آب لهستان.....	۳۲
۴-۱۰- صندوق ملی محیط زیست ایران.....	۳۶
۵- ظرفیت های قانونی برای تامین منابع مالی پایدار برای حفاظت از محیط زیست (جریمه ها، مالیات ها و عوارض محیط زیستی).....	۳۸
۵-۱- مقررات جزایی تخریب محیط زیست و آلودگی منابع آب و خاک.....	۳۹
۵-۲- عوارض و مالیات های محیط زیستی.....	۴۶
۶- جمع بندی و نتیجه گیری.....	۵۵
۷- مفاهیم و توصیه های سیاسی.....	۵۷
۸- منابع و ماخذ.....	۵۸
ضمیمه یک : اساسنامه صندوق ملی محیط زیست ایران.....	۵۹

۱- مقدمه

ایجاد نهادهای مالی محیط زیست غیر دولتی و صندوق های حفاظت از محیط زیست به منظور استفاده از درآمدهای مالیاتی، عوارض و جرایم محیط زیستی، در چند سال اخیر در کانون توجه بسیاری از دولت ها در سراسر جهان قرار گرفته است. جمهوری اسلامی ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و استفاده از سازوکارهای اقتصادی بویژه عوارض و مالیات های محیط زیستی و ایجاد صندوق ها یا نهادهایی برای استفاده از منابع چند سالی است که مورد توجه برنامه ریزان قرار گرفته است. این مسئله بویژه در ایران که بخش از اعظم درآمدهای آن ناشی از فروش نفت است، از اهمیت بیشتری برخوردار است، زیرا با تشکیل نهادهای مالی حفاظت از محیط زیست در قالب صندوق های ارایه دهنده تسهیلات به صنایع آلوده کننده و همچنین صنایع نوآور در زمینه تولید و مصرف سازگار با محیط زیست و سایر نوآوری های محیط زیستی می توان اتکا به درآمدهای نفتی کشور را کاهش داد و اهداف محیط زیستی را با حمایت های بیشتری محقق کرد.

همچنین نهادهای مالی حفاظت از محیط زیست برای حل مشکلات ناشی از کمبود منابع مالی طرحها و پروژه های حفاظت از محیط زیست و در شرایطی که اصولاً بخش های خصوصی تمایل چندانی برای تامین منابع مالی اینگونه از پروژه و طرحها ندارند، تاسیس می شوند. در حقیقت این نهاد، نهادهای مالی قلمداد می شوند که به مانند سایر نهادهای مالی نظیر "صندوق حمایت از صادرات یا صندوق حمایت از محصولات کشاورزی" به منظور حفاظت از محیط زیست، تاسیس شده و بصورت تخصصی فعالیت کرده و از طریق اعطای تسهیلات مالی، طرحها و پروژه های حفاظت از محیط زیست را تحت حمایت قرار می دهند.

ایجاد نهاد های مالی برای مقابله با آلودگی ها و پیشگیری از تخریب محیط زیست یکی از این سازوکارهایی است که به منظور حل مشکلات زیست محیطی و تامین منابع مالی پروژه های محیط زیست در کنار منابع دولتی تاسیس می شوند. عموماً برای تامین منابع مالی این نهادها، علاوه بر کمک های دولتی، بخش زیادی از منابع آن از محل عوارض و مالیات های محیط زیستی و در برخی موارد نیز از نهادهای بین المللی تامین می شود.

البته با توجه به نوپا بودن این نهاد ها در جهان، خصوصاً در کشورهای در حال توسعه، بیشتر این دسته از نهادهای مالی توسط دولت و تحت عنوان "صندوق محیط زیست" تاسیس می شوند، اما بتدریج با توانمند شدن و اقتصادی کردن فعالیت های خود می توانند در میان مدت به صورت بنگاه های اقتصادی سودآور عمل کرده و شکل مستقلی به خود بگیرند. لذا در صورتی که سازوکارهای و تمهیدات اجرایی و نظارتی مناسبی برای این نهادها تدبیر شود و تحت تاثیر فراز و فرودهای سیاسی و اقتصادی دولت ها قرار نگیرند، می توانند کارکرد مناسب و منبع مالی مطمئنی فارغ از فراز و نشیب های درآمدهای دولت برای حفاظت از محیط زیست در کنار منابع دولتی داشته باشند.

۲- ضرورت ایجاد نهادهای مالی یا صندوق های حفاظت از محیط زیست

نهادهای مالی یا صندوق های حفاظت از محیط زیست در اغلب کشورهای جهان بویژه در کشورهای در حال توسعه برای مقابله با فرایندهای تخریب محیط زیست تاسیس می شوند و به عنوان یکی از راهکارها برای نظام مند نمودن و تخصیص بهینه منابع مالی در راستای برنامه های حفاظت از محیط زیست قلمداد می شوند.

در خلال ۵۰ سال گذشته، یکی از مهمترین مسائل فراروی سیاست گذاران و برنامه ریزان محیط زیست، نحوه تامین منابع مالی برای حفاظت از محیط زیست در حوزه های مختلف بوده است، زیرا محیط زیست در زمره کالاهای عمومی بوده و بخش خصوصی

¹ . Environmental Funds

تمایلی برای سرمایه گذاری در این زمینه ندارد. از زمان تشکیل اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی (IUCN)^۲ در سال ۱۹۴۸ به عنوان اولین نهاد بین المللی دولتی و سازمانهای غیر دولتی جهت حفاظت از محیط زیست، تامین منابع مالی برای فعالیت های محیط زیستی همواره به عنوان یکی از مهمترین مسائل در کانون توجه این نهاد بوده است. همچنین در زمان برگزاری اولین کنفرانس سازمان ملل متحد در زمینه محیط زیست و توسعه در سال ۱۹۷۲ در استکهلم سوئد نیز موضوع تامین منابع مالی برای فعالیت های حفاظت از محیط زیست در زمره مسائل اصلی مطرح در کنفرانس مطرح بود. در زمان برگزاری کنفرانس سران زمین در ریودوژانیرو برزیل در سال ۱۹۹۲ نیز همچنان موضوع تامین منابع مالی از محورهای اصلی در این اجلاس مطرح بوده است.

همچنین در بند ۲۵۳ گزارش "آینده ای که ما می خواهیم" در ریو دوژانیرو در سال ۲۰۱۲ عنوان شده است که ما تمام کشورها را در خصوص توسعه پایدار به اولویت بندی در تخصیص منابع مطابق با اولویت ها و نیازهای ملی فرا می خوانیم و ما اهمیت حیاتی افزایش حمایت مالی از کلیه منابع جهت توسعه پایدار برای تمامی کشورها، به ویژه کشورهای در حال توسعه را، می دانیم. ما از اهمیت سازوکارهای مالی بین المللی، منطقه ای و ملی شامل آن های که قابل دسترس مراجع زیر ملی و محلی هستند، برای اجرای برنامه ها برنامه های توسعه پایدار آگاهیم و آن ها را برای تقویت و اجرای برنامه ها فرا می خوانیم. مشارکت جدید و منابع مالی نوآورانه می تواند در تکمیل منابع مالی برای توسعه پایدار، ایفای نقش نماید. ما شناسایی و استفاده بیشتر از موارد فوق را در کنار ابزارهای سنتی اجرا تشویق می نماییم.

در بند ۴۳ دستور کار توسعه پایدار نیز عنوان شده است که منابع مالی عمومی بین المللی، برای تکمیل تلاش کشورها به منظور جذب منابع مالی عمومی داخلی؛ به ویژه فقیرترین و آسیب پذیرترین کشورهای دارای منابع داخلی محدود، نقش مهمی دارد. یکی از کاربردهای مهم منابع مالی عمومی بین المللی و کمک های رسمی توسعه (ODA)^۳ تسهیل تامین منابع مالی بیشتر از محل منابع خصوصی و دولتی است. تامین کنندگان کمک های رسمی توسعه، بار دیگر بر تعهد خود که از جمله تعهدات بیشتر کشورهای توسعه یافته نیز است، برای دستیابی به هدف تخصیص ۰/۷ درصد از درآمد ناخالص داخلی به کمک های رسمی توسعه (ODA/GNI) به کشورهای در حال توسعه و افزایش رقم ۰/۱۵ درصد از درآمد ناخالص داخلی به کمک های رسمی توسعه (ODA/GNI) به ۲ درصد برای کشورهای کمتر توسعه یافته دوباره تأکید می کنند. قطعاً وجود نهادهای مالی محیط زیست می تواند نقش تعیین کننده ای در جذب این منابع داشته باشد و به عنوان تسهیل کننده جذب منابع بین دولت و سازمان های بین المللی و همچنین سایر کشورها کمک کننده عمل نماید.

از مهمترین دلایل و ضرورت های ایجاد نهادهای مالی برای حفاظت محیط زیست می توان به موارد زیر اشاره نمود :

- در زمانهای که منابع مالی دولت محدود باشد، این نهاد ها می توانند نقش مکمل را برای اجرای فعالیت های زیست محیطی ایفاء نمایند.
- ایجاد چنین نهادهایی می تواند در جهت کاهش فشارهای سیاسی داخلی و بین المللی فعالیت نموده و از جنبه بین المللی و تعامل بیشتر با سازمانهای بین المللی محیط زیست نقش محوری پیدا نمایند.
- در مواقعی که نهادهای مالی در برخی از کشورهای از کارکرد و قابلیت مطلوبی برای روبرویی با معضلات زیست محیطی برخوردار نیستند، ایجاد چنین نهادهایی می تواند، باعث تسریع و تخصیص بهتر منابع مالی برای حفاظت از محیط زیست مطرح گردند.
- ایجاد چنین نهادهایی تجمیع منابع حاصل از جرایم آلودگی و تخریب، مالیات ها و عوارض زیست محیطی را ممکن ساخته و امکان تخصیص منابع اعتباری را به شکل منسجم و نظام مند میسر می سازند.

^۲ -International Union for Conservation of Nature

^۳ . Official Development Assistance

- این نهاد ها می توانند باعث تسریع اجرای پروژه ها و طرحهای زیست محیطی شوند، زیرا ضوابط و مقررات دست و پاگیر دولتی کمتر در مورد نحوه هزینه کرد آنها اختلال ایجاد می کند.
- نهاد های مالی محیط زیست با توجه به استقلال نسبی که در زمینه تصمیم گیری دارند ، واسطه های قابل اعتمادتری از سوی سازمانهای بین المللی محسوب می شوند و به همین دلیل می توانند تعامل بهتری با اینگونه سازمانها داشته باشند. این موضوع در مورد ایران که معمولا موانع قانونی متعددی در خصوص ارتباط و استفاده از منابع مالی بین المللی در این زمینه وجود دارد ، بیشتر حائز اهمیت است.
- حوزه فعالیت این نهاد ها در بسیاری از کشورها به حمایت از صنایع کوچک آلاینده و همچنین پروژه های کوچک حفاظت از منابع طبیعی و تنوع زیستی معطوف می باشد. به همین دلیل می توانند به صنایع کوچک آلاینده که با محدودیت منابع مواجه هستند، و همچنین برای نهادهای مردمی تسهیلات لازم را برای حفاظت از محیط زیست فراهم نمایند. این موضوع در ایران که بخش اعظم صنایع را صنایع کوچک و متوسط تشکیل می دهند بسیار حائز اهمیت بوده و در صورت اتخاذ تدابیر مناسب می توانند در کاهش خسارات زیست محیطی این صنایع از طریق اعطای وام های کم بهره عملکرد مناسبی داشته باشند.
- ایجاد چنین نهادهایی باعث شفاف سازی یارانه ها و کاهش بار تسهیلات تکلیفی به بانک ها می شود.
- ایجاد چنین نهادهایی در کشور هایی مانند ایران که بخش اعظم درآمدهای ارزی آن را منابع حاصل از صادرات سوخت های فسیلی تشکیل می دهد، بیشتر حائز اهمیت می باشد.
- ایجاد چنین نهادهایی سیاست گذاری های یکپارچه برای جذب اعتبارات بین المللی مانند پروژه های سازوکار توسعه پاک (CDM)؛⁴ پروژه تسهیلات جهانی محیط زیست (GEF)⁵؛ کمک های مالی کنوانسیونهای بین المللی و... را فراهم می کند.
- در زمانهایی که دولت ها به دنبال ابزاری جهت کاهش فشارهای سیاسی و قانونی داخلی و بین المللی هستند، ایجاد چنین نهادهایی می تواند برای تقلیل این فشارها مورد استفاده قرار گیرند.
- در کشورهایی که بازارهای مالی از توسعه کافی برخوردار نیستند، بویژه در کشورهای در حال توسعه، ایجاد چنین نهادهایی می تواند به توسعه بازارهای مالی کمک نماید.
- ایجاد چنین نهادهایی می تواند به رشد صنایع سبز و اشتغال سبز منتهی شود، زیرا حمایت مالی چنین نهادهایی می تواند باعث رشد و توسعه چنین صنایع و اشتغال هایی گردد.
- چنین نهادهایی به دلیل ساختار نسبتا غیر دولتی آنها بهتر می توانند با تشکل ها و نهادهای غیر دولتی حامی محیط زیست تعامل برقرار کنند.
- عدم تمایل نهاد های مالی سنتی (بانکها) برای سرمایه گذاری در فناوری های نو و ریسک پذیر در زمینه محیط زیست
- جبران خلأ ناشی از فقدان ادبیات مشترک بین بانک ها و محققان و نوآوران خصوصا مسائل مربوط به دانش فنی
- ایجاد کسب و کارهای جدید در حوزه های مختلف فناوری های پیشرفته در زمینه محیط زیست
- راهبری تخصصی پروژه های دانش بنیان تا تجاری سازی یافته های پژوهشی در زمینه محیط زیست
- ارایه مشاوره مالی و سرمایه گذاری جهت تشویق سرمایه گذاران در حوزه فناوری های نوین در زمینه محیط زیست
- کاهش فشارهای سیاسی و قانونی داخلی و بین المللی در زمینه رعایت ملاحظات زیست محیطی
- توسعه بازارهای مالی و بستر سازی برای اشاعه صنایع زیست محیطی

⁴ - Clean Development Mechanism

⁵ - Global Environment Facility

- حمایت از تشکل های مردم نهاد برای اجرای فعالیت های آموزشی در زمینه محیط زیست
- حمایت از نخبگان و کارآفرین در زمینه فعالیت های زیست محیطی
- حمایت از پژوهش های کاربردی در زمینه محیط زیست
- حمایت از نهادهای فعالیتهای زیست محیطی بویژه حمایت از فعالیت های آموزشی و ترویجی
- تجمیع جرایم، عوارض و مالیات های زیست محیطی و انسجام در سیاست گذاری در راستای فعالیت های پیشگیری و بهسازی محیط زیست
- جبران خلأ ناشی از فقدان ادبیات مشترک بین بانک ها و محققان و نوآوران خصوصا مسائل مربوط به دانش فنی در زمینه محیط زیست
- ارائه ابزارهای مناسب برای کمک به ترویج فناوری های نوین با ایجاد و توسعه بنگاه های دانش بنیان
- نهادهای مالی حفاظت از محیط زیست باعث شفاف سازی یارانه ها و کاهش بار تسهیلات تکلیفی بانک ها می شوند ، لذا در شرایطی که دولت سیاست شفاف سازی یارانه ها و رقابتی کردن نظام بانکی را دنبال می کند، این سازماندهی و شفافیت بسیار ثمربخش خواهد بود.
- این نهادهای مالی می توانند در ژروژه های زیست محیطی ایجاد تحرک نمایند. این امکان به صورت بالقوه وجود دارد که صندوق از طریق مشارکت در تامین مالی پروژه ها (به جای تامین مالی مستقیم) و از طریق سودآور سازی طرح ها و ژروژه ها با صرف منابع کمی امکان توسعه ژروژه های زیست محیطی متعددی را فراهم سازد
- نهادهای مالی محیط زیست با توجه به استقلال نسبی که در زمینه تصمیم گیری از دولت دارند، واسطه ها و تسهیل کننده های قابل اعتماد تری از سوی سازمان های بین المللی برای کمک محسوب شده و در صورتی که سازوکارهای مناسبی برای آنها تدبیر شود، در مقایسه با سازمان ها و وزارتخانه های دولتی اعتبارات بیشتری را از طریق کنوانسیونها جذب کنند.
- حوزه فعالیت بسیاری از این نهادهای مالی در کشورهای در حال توسعه حمایت از صنایع کوچک و متوسط (SMEs)⁶ است که در کشورهای در حال توسعه بیشترین اثرات تخریبی و آلودگی را دارند
- برای اینکه چنین نهادهایی بتوانند از کارآیی مطلوب و موثری برخوردار باشند، باید واجد شرایط خاصی باشند. بطور خلاصه از مهمترین عوامل موثر در افزایش کارآیی صندوق های محیط زیست می توان موارد زیر را بر شمرد:
- وجود مهارت های بانکداری و مالی مطلوب و سازگار با شرایط اقتصادی و سیاسی
- وجود هماهنگی سیاست های زیست محیطی کشور و سیاست های اعتباری صندوق محیط زیست . بدون وجود چنین همکاری هایی کارآیی صندوق کاهش یافته و باعث تشدید مسائل و مشکلات می و کندی اجرای طرحهای زیست محیطی می شوند
- وجود قوانین و مقررات شفاف محیط زیست در کشور و سازگاری قوانین زیست محیطی با یکدیگر. در غیر این صورت ممکن است یارانه ها و تسهیلات اعطایی صندوق به پاداش جهت اقدامات مخرب زیست محیطی تبدیل شوند.
- صندوق محیط زیست می بایست با مراجع تصمیم ساز و تصمیم گیر در ارتباط تنگاتنگ باشند تا امکان پیشبرد اهداف محیط زیست محقق گردد.
- شفافیت عملیات صندوق های محیط زیست و تعیین مسئولیت مشخص برای آنها به منظور اجتناب از اعمال سیاست های سلیقه ای بسیار حائز اهمیت می باشد.
- ایجاد سازوکارهای نظارتی مناسب در زمینه نحوه هزینه کرد منابع مالی صندوق

⁶ - Small and Medium Enterprises

۳- انواع صندوق های محیط زیست

معمولا بر اساس ماهیت و کارکرد سه نوع صندوق محیط زیستی در جهان وجود دارد:

۳-۱- صندوق تخصیصی مالیات^۷

این صندوق ها عموما توسط دولت ها تاسیس و از محل وجوه مالیات های زیست محیطی^۸، جرایم آلودگی^۹، هزینه های حاصل از عوارض بر محصولات، هزینه های استفاده از محیط زیست به صورت عوارض تامین می شوند. این صندوق ها، تامین منابع مالی فعالیت های بهسازی محیط زیست، تخصیص وام های ارزان به صنایع و فعالیت های آلوده کننده و کمک های بلاعوض جهت مقابله با محیط زیست را بر عهده دارند. عموما چنین صندوق هایی به عنوان بخشی از تشکیلات وزارت محیط زیست کشورها یا تحت وزارت خانه های مرتبط با محیط زیست فعالیت می کنند. این صندوق ها وصول مالیات و عوارض را تسهیل کرده و می توانند و نقش موثری در تجمیع مالیات ها و عوارض زیست محیطی دارند.

۳-۲- صندوق های اعتباری اداره شده (هدایت شده)^{۱۰}

این صندوق ها با هدف واسطه گری و عامل مالی به وسیله سازمان های بین المللی مانند بانک جهانی یا توسط حکومت های ملی تاسیس می شوند. صندوق های مذکور به منظور تامین مالی بنگاههای تجاری کوچک و پروژه های مربوط به شهرداری ها تاسیس می شوند و از تامین مالی مستقیم طرح ها اجتناب می کنند. تجربه تاسیس این صندوق ها نشان داده است که این صندوق بندرت باعث تغییرات و بهسازی های کلان محیط زیستی می شوند. بانک جهانی در چند کشور از جمله چین و روسیه چنین صندوق هایی را تاسیس کرده است.

۳-۳- صندوق سبز

صندوق های سبز عمدتا از طریق تشکل های محیط زیستی مردم نهاد (NGOs) تشکیل شده و منابع مالی آن نیز از طریق اعضا و علاقمندان به محیط زیست تاسیس می شود. ماهیت و کارکرد این صندوق ها به گونه ای است که عمدتا برای تامین منابع مالی حفاظت از پارک های ملی، فعالیت های حفاظت از تنوع زیستی، یا پروژه های مشابه مورد استفاده قرار می گیرند. در برخی موارد درآمدهای حاصل از گردشگری طبیعی نیز توسط این صندوق ها جذب شده و منابع حاصل از آنها برای حفاظت از مناطق طبیعی مورد استفاده قرار می گیرد.

در تقسیم بندی دیگر نیز صندوق ها را منظر دولتی بودن یا غیر دولتی بودن در سه گروه طبقه بندی می کنند:

۳-۴- صندوق های ملی محیط زیست

بخش اعظم منابع مالی این صندوق ها را دولت تامین می کند. این صندوق ها از طیف گسترده ای از فعالیت های زیست محیطی حمایت کرده و دامنه فعالیت های آنها بسیار گسترده است. این صندوق ها در بیشتر کشورهای جهان فعال هستند.
ب) صندوق های حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی:

7 - Earmarked Tax Funds

8 - Environmental Tax

9 - Penalties

1 - Products Charges 0

1 - Directed Credit Funds 1

1 - Non-Governmental Organization

این صندوق ها بیشتر برای حفاظت از منابع طبیعی و مناطق تحت حفاظت بویژه در کشورهای در حال توسعه تاسیس می شوند. یکی از سازوکارهای تامین منابع مالی این صندوق ها " روش قرض برای معامله با طبیعت" که از سال ۱۹۸۰ توسعه یافته است. قرض برای معامله با طبیعت، تمایل کشورهای توسعه یافته را برای کمک به کشورهای فقیر (در حال توسعه) جهت حفاظت از منابع محیط زیستی منحصر بفرد یا منابع طبیعی در معرض تهدید را نشان می دهد. بر اساس این معاوضه، یک سازمان یا گروه ذی نفع خارجی، بخشی از بدهی های ملی کشور فقیر را خریداری می کند (معمولاً این کار از طریق بانک های خصوصی صورت می گیرد). در مرحله بعد توافق می شود تا کشور متعهد به جای پرداخت بدهی، نگهداری و حفاظت از یک منطقه حفاظت شده یا پارک ملی را به سازمان خارجی واگذار نماید. مبلغی معادل بدهی خریداری شده در حساب یا صندوق خاص (معمولاً با ارز محلی) نگهداری می شود تا جهت حفاظت و مدیریت مناطق حفاظت شده و تامین منافع تنوع زیستی مورد استفاده قرار گیرد. چنین سازوکاری در بسیاری از کشورهای واقع در مناطق استوایی در امریکای جنوبی از جمله کشور کاستاریکا مورد استفاده قرار می گیرد.

۵-۳- صندوق حمایت از سازمان غیردولتی حامی محیط زیست

این صندوق ها بیشتر با هدف حمایت و پشتیبانی از سازمان های غیردولتی مردم نهاد و جوامع محلی برای اجرای پروژه های حفاظت از محیط زیست و توسعه پایدار تشکیل می شوند. مهمترین هدف احداث این صندوق ها تقویت و توانمند سازی جوامع مدنی برای حفاظت از محیط زیست است. ساختار قانونی این صندوق ها بسته به ویژگی های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و قواعد حاکم بر هر کشور متفاوت است و عمدتاً به صورت بنیادها فعالیت می کنند. منابع مالی این صندوق ها عمدتاً از مالیات ها یا کمک های داوطلبانه اعضا و سایر کمک های داوطلبانه تامین می شود. در برخی از کشورها نیز دولت ها به این صندوق ها کمک می کنند و در برخی از کشورها نیز از طریق کمک های بین المللی منابع مالی لازم این صندوق ها تامین می شود.

۲- بررسی صندوق های محیط زیست کشورهای منتخب جهان

طی چند دهه اخیر و همزمان با گسترش ابعات و مخاطرات زیست محیطی ناشی از فعالیت های انسانی، سازمان های حفاظت از محیط زیست و توسعه پایدار به این باور رسیده اند که پیش شرط دستیابی به حفاظت از محیط زیست و توسعه پایدار، وجود منابع مالی پایدار و بدون اتکا به منابع دولتی است. به همین دلیل ایجاد صندوق های حفاظت از محیط زیست به عنوان سازوکاری که بتواند منابع مالی پایدار را در اختیار متولیان محیط زیست و توسعه پایدار قرار دهد، در کانون توجه قرار گرفته است. بر این اساس طی چند سال گذشته و بویژه پس از برگزاری کنفرانس ریو در سال ۱۹۹۲، صندوق های متعددی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه برای تامین منابع مالی لازم جهت حفاظت از محیط زیست و دستیابی به اهداف توسعه پایدار تاسیس شده است. با افزایش شمار صندوق ها و فعالیت های آنها در برخی از کشورهای جهان بسیاری از کشورها را برآن داشته است تا سازوکارهایی را برای تقویت و توانمند سازی این صندوق ها در دستور کار قرار دهند. بررسی کارکرد بسیاری از صندوق ها در کشورهای مختلف جهان حاکی از این است، علیرغم موانع متعددی که فراروی کارکرد این صندوق ها بویژه در کشورهای در حال توسعه قرار داشت، بسیاری از دولت ها با اتخاذ تدابیر مناسب توانسته اند، بر بسیاری از موانع چیره شده و تجربه های مناسبی را در این زمینه بدست آورند.

1 - dept- for – nature swaps 3

۱-۲- صندوق ملی حفاظت از محیط زیست بلغارستان ۴۱

• تاریخچه تشکیل صندوق

قانون حفاظت از محیط زیست سال ۱۹۹۲ به دولت بلغارستان اجازه داد تا نسبت به تشکیل صندوق ملی حفاظت از محیط زیست اقدام نماید. قانون تشکیل صندوق ملی محیط زیست بلغارستان در سال ۱۹۹۲ توسط شورای وزیران تصویب شد. در این مصوبه منابع تامین اعتبار، نحوه هزینه کرد منابع مالی، چگونگی مدیریت صندوق از جمله رویه های گزارش دهی و نظارت و وضعیت قانونی صندوق مشخص شده است. هدف اصلی احداث صندوق نیز حمایت مالی از سیاست ها و برنامه های حفاظت از محیط زیست کشور اعلام شد.

در سال ۱۹۹۵ اساسنامه صندوق اصلاح شد. بر اساس این تغییرات به صندوق اجازه داده شد تا بتواند از فعالیت های زیست محیطی شهرداری ها و بنگاه های آلوده کننده به صورت اعطای وام های کم بهره حمایت نماید. علاوه بر این در اساسنامه جدید به صندوق اجازه داده شد تا شعبات و صندوق های فرعی را در مجموعه های خود تشکیل دهد.

• مدیریت و سازماندهی صندوق

صندوق دارای هیئت مدیره متشکل از ۱۲ عضو است که بر نحوه هزینه کرد و درآمدهای صندوق نظارت می کنند. ریاست هیئت مدیره نیز زیر عهده وزیر محیط زیست بوده و اعضای آن شامل وزیر دارایی، وزیر انرژی و منابع انرژی، وزیر بهداشت، وزیر توسعه منطقه ای و مسکن، وزیر کشاورزی و صنایع غذایی، وزیر صنایع، وزیر حمل و نقل و نماینده ای از جامعه علمی و یک نماینده از تشکل های مردم نهاد هستند. هر کدام از اعضای هیئت مدیره توسط وزیر محیط زیست و به پیشنهاد سایر وزیران منصوب می شوند. وظایف و مسئولیت های هیئت مدیره به شرح زیر است:

- تهیه و تدوین سیاست های صندوق برای اجرای راهبردهای حفاظت از محیط زیست کشور
- تدوین معیارها لازم برای انتخاب پروژه های حفاظت از محیط زیست
- تصویب مستندات لازم در خصوص نحوه کمک به پروژه های زیست محیطی
- تهیه دستورالعمل های لازم برای تخصیص منابع مالی صندوق
- تصویب بودجه سالانه صندوق
- تصویب پروژه های منتخب حفاظت از محیط زیست در چارچوب راهبردهای حفاظت از محیط زیست

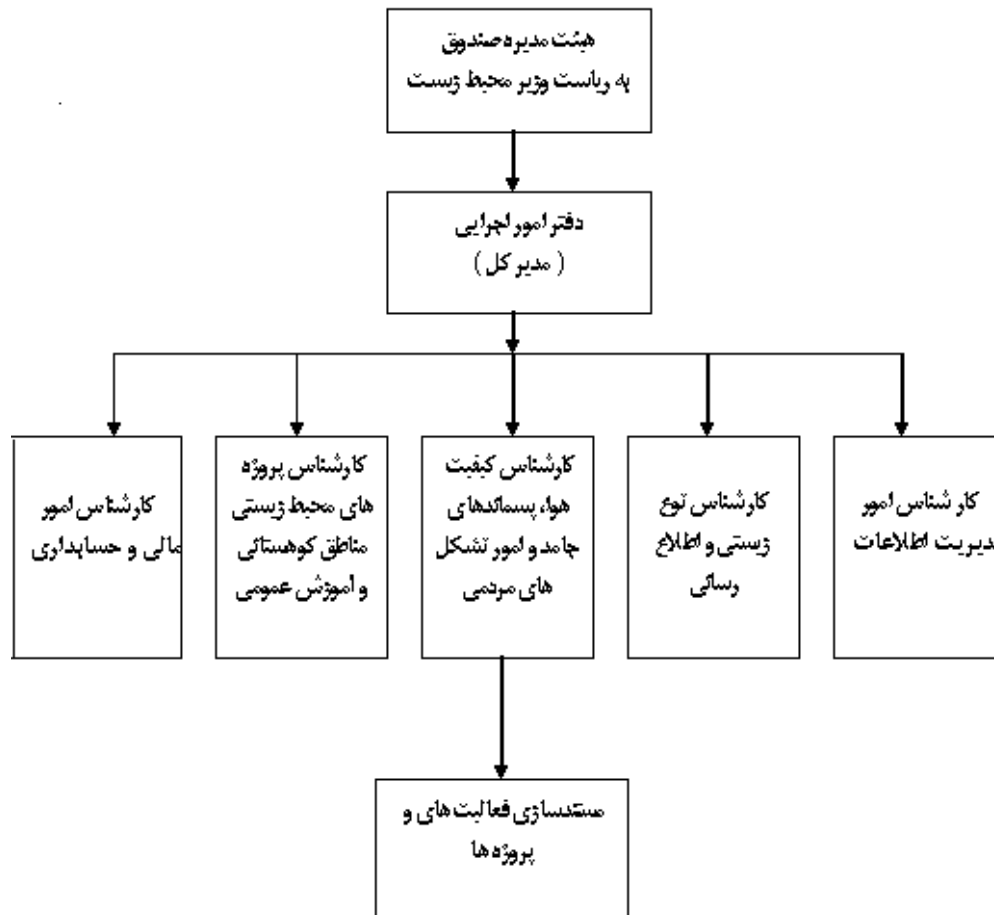
فعالیت های جاری صندوق توسط دفتر امور اجرایی انجام می شود. این دفتر داترای شش کارشناس است. وظایف دفتر امور اجرایی نیز بشرح زیر است:

- سازماندهی جلسات هیئت مدیره و آماده سازی مستندات و دستور جلسات هیئت مدیره
- تکمیل و تعیین پیش نویس درخواست وام و کمک ها
- پیشنهاد معیارهای لازم برای انتخاب پروژه ها و تعیین زمان لازم برای پرداخت کمک ها
- ارزیابی درخواست های مالی، آماده سازی قراردادها برای کمک های مالی
- انتشار اسناد مهم و معیارهای ارزیابی پروژه ها
- تهیه پیش نویس بودجه سالانه صندوق و تهیه گزارش های سالانه صندوق

1. SELECTED ENVIRONMENTAL FUNDS IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE (2005), Part One, available at:

<http://www.oecd.org/environment/environmentinemergingandtransitioneconomies/35158062.pdf>

- اجرای تصمیمات هیئت مدیره و تهیه گزارش های منظم در مورد فعالیت های هیئت مدیره ساختار تشکیلاتی صندوق ملی حفاظت از محیط زیست بلغارستان در شکل (۱) ارائه شده است.

شکل ۱. ساختار سازمانی صندوق ملی حفاظت از محیط زیست بلغارستان

• درآمدهای صندوق ملی حفاظت از محیط زیست:

- منابع اصلی تامین اعتبار صندوق شامل موارد زیر است:
- ۶۰ درصد منابع مالی صندوق توسط وزارت محیط یا نهادهای وابسته وزارت محیط زیست که مسئول اخذ جرایم تخریب و آلودگی های محیط زیست هستند تامین می شود.
- انواع عوارض دریافتی توسط وزارت محیط زیست بر اساس قانون حفاظت از محیط زیست. از مهمترین این عوارض می توان به عوارض خالص از صدور مجوز حمل و نقل مواد و پسماندهای خطرناک، عوارض صادرات گونه های گیاهی و جانوری حفاظت شده، عوارض برداشت شن و ماسه از بستر رودخانه ها، جرایم تخلیه فضا سلاب ها، درآمد حاصل از ارزیابی زیست محیطی طرح ها، عوارض ممیزی محیط زیستی و موارد مشابه اشاره کرد به موجب قانون به صندوق واريز می شوند.
- منابع حاصل از سود سود بازپرداخت وام ها
- درآمدهای حاصل از قانون بازسازی و خصوصی سازی نهادهای دولتی و شهرداری ها

- مالیات بر سوخت به استناد قانون مالیات بر سوخت های مایع
- کمک های حاصل از منابع داخلی و خارجی

در شروع سال ، دفتر امور اجرایی گزارشی از منابع تخصیص یافته سال گذشته ارایه و درآمدهای سال آینده را پیش بینی می کند. برآورد درآمدها به صورت ادواری در سال تعدیل و بازنگری می شود. این بازنگری ها بر اساس شرایط اقتصادی کشور و به پیروی از سیاست های دولت انجام می شود.

• نحوه هزینه کرد منابع مالی صندوق:

نحوه هزینه کرد منابع مالی صندوق توسط هیئت مدیره و بر اساس سیاست های ملی حفاظت از محیط زیست، برنامه کاری سالانه وزارت محیط زیست و تصمیمات دولت در زمینه مشکلات محیط زیست و همچنین تصمیمات شورای عالی متخصصان محیط زیست الویت بندی و مشخص می شود. معیارها انتخاب پروژه و دوره های مالی پرداخت وام و اخذ اقساط وام ها، نحوه کمک های بلاعوض و سایر امور توسط دفتر امور اجرایی صندوق پیشنهاد و توسط هیئت مدیره ابلاغ می شود.

• گردش مالی و نحوه تصویب پروژه ها:

توجیه فنی، اقتصادی، محیط زیستی پروژه ها و معیارهای انتخاب آنها توسط صندوق ملی محیط زیست به دو روش کلی صورت می گیرد. در روش اول ، انتخاب و تصویب پروژه ها بر اساس الویت های برنامه ها و سیاست های ملی حفاظت از محیط زیست صورت می گیرد. در روش دوم نیز بر اساس معیارهای خاص که بخش های مختلف باید از آن معیارها برخوردار باشند انجام می شود.

از مهمترین معیارهای انتخاب پروژه ها می توان موارد زیر را برشمرد:

- اهمیت پروژه در راهبردهای حفاظت از محیط زیست کشور
- شرایط زیست محیطی در مناطقی که پروژه در آن مناطق اجرا می شوند (مناطق بحرانی)
- توانایی و قابلیت بالقوه پروژه برای کاهش ریسک های زیست محیطی
- توانایی اجرایی پروژه ها و توانایی فنی و مالی مجریان و پیشنهاد دهندگان
- ساختار مالی و نوع درخواست از صندوق
- کاهش انتشار مواد مخرب لایه ازن، مواد سمی ، دی اکسید گوگرد، دی اکسید کربن
- کاهش آلودگی فلزات سنگین (هوا، آب، خاک و محصولات کشاورزی)
- حفاظت از دریای سیاه و رودخانه دانوب، و حوزه های آبخیز
- ایجاد مکان های دفن پسماندهای شهری
- پروژه های مرتبط با بهترین فناوری های در دسترس^{۱۵}
- حفاظت از دریای سیاه و رودخانه دانوب
- ایجاد مکان های دفن زباله های شهری
- پروژه های حفاظت از تنوع زیستی

مراحل اصلی پیشنهاد و تصویب پروژه در صندوق ملی محیط زیست نیز بشرح زیر است:

تهیه و ارسال مستندات لازم برای درخواست وام	درخواست وام (مجری پروژه)
تهیه گزارش ارزیابی پیامدهای محیط زیستی (EIA)	هیئت بازرسی منطقه ای
ارزیابی مقدماتی	دفتر امور اجرایی صندوق

¹ - best available technologies⁵

دفا تر تخصصی وزارت محیط زیست و دفا تر امور اجرایی صندوق	ارزیابی فنی و مالی پروژه بر اساس بررسی های کارشناسی و ارسال به هیئت مدیره صندوق
هیئت مدیره صندوق	بررسی مستندات و تصمیم گیری
دفا تر امور اجرایی صندوق	امضای قرارداد
مجری پروژه	اجرای پروژه
هیئت بازرسی منطقه ای	کنترل اجرای پروژه، کنترل بازپرداخت وام

برای درخواست وام از صندوق، مجریان پروژه باید پیشنهادات خودشان را بر اساس چارچوب ها و دستورالعمل های درخواست وام به همراه کلیه مستندات مورد نیاز اجرای پروژه از جمله توصیف پروژه، شامل محل جغرافیایی اجرای پروژه، استراتژی اجرای پروژه، ویژگی های فنی، منابع تامین اعتبار، منافع زیست محیطی اجرای پروژه، گزارش ارزیابی پیامدهای زیست محیطی (EIA)، مستندات مربوط به تجهیزات و کارهای ساختمان و... را تهیه و به هیئت بازرسی منطقه ای (REI) ارائه نمایند. علاوه بر این مستندات مربوط به وضعیت مالی شرکت یا شهرداری و همچنین ضمانت نامه بانکی برای اخذ وام صندوق نیز باید تهیه شود. به منظور اتخاذ رویه های مشخص، صندوق ملی محیط زیست کلیه فرم ها و دستورالعمل های لازم برای تهیه گزارش های توجیهی، فنی و محیط زیستی برای اخذ وام را تهیه و به کلیه وزارتخانه ها، شهرداری های و هیئت بازرسی منطقه ای ارسال کرده است.

پس از ارسال مدارک و مستندات پروژه به دفا تر امور اجرایی صندوق، پیشنهادات به دقت بررسی می شود. در صورتی که معیارها، ضوابط و اطلاعات لازم در مستندات ارسال شده وجود داشته باشد، پیشنهاد ها به دفا تر ذیربط در وزارت محیط زیست ارسال می شود. در صورتی که مدارک ناقص باشد، پیشنهاد به مجری پروژه عودت داده می شود. کارشناسان وزارت محیط زیست وزارت محیط زیست، نظرات و توصیه های کارشناسی خود را بر اساس معیارها و قواعد وزارت محیط زیست ارائه می دهند. به طور همزمان دفا تر امور اجرایی صندوق نیز، هزینه های اجرایی پروژه را بررسی می کند. در صورتی که هزینه های برآورد شده و قیمت مواد با شرایط اقتصادی کشور منطبق باشد، پروژه پذیرفته می شود. در صورتی که پروژه فاقد ضرورت ها و معیارهای لازم باشند، پروژه برای اصلاح به مجری عودت داده می شود.

پس از بررسی های کارشناسی، قرارداد برای تامین اعتبار پروژه امضاء می شود. در این قرارداد برنامه زمان بندی اجرای پروژه، دوره بازپرداخت وام، مراحل اجرایی و سایر موارد به تفصیل ارائه می شود.

• ارزیابی، گزارش دهی و اطلاع رسانی عمومی

بر اساس قواعد و مقررات صندوق ملی حفاظت محیط زیست، دفا تر امور اجرایی صندوق گزارش سالانه در مورد فعالیت ها و حسابهای مالی صندوق تهیه می کند. گزارش مالی با همکاری وزارت دارایی تهیه شده و به هیئت وزیران ارسال می شود. فعالیت های مالی صندوق توسط دستگاههای ذیربط از جمله دفا تر حسابرسی ممیزی می شود. یکی از مهمترین اصول فعالیت های صندوق شفاف سازی و اطلاع رسانی در مورد فعالیت های صندوق است. به همین دلیل صندوق به صورت مستمر گزارش عملکرد خود را در کنفرانس های خبری، روزنامه ها و سایر رسانه های عمومی ارائه می کند. علاوه بر گزارش عملکرد صندوق، دفا تر امور اجرایی به صورت مستمر گزارش ها و تصمیمات هیئت مدیره صندوق را از طریق رسانه های مختلف اطلاع رسانی می کند.

۲-۲- صندوق ملی محیط زیست جمهوری چک

• پیشینه تشکیل صندوق

صندوق ملی جمهوری چک بر اساس قانون شورای ملی^۱ سال ۱۹۹۱ و از ادغام دو صندوق ملی هوا و آب به صورت موسسه دولتی تشکیل شد. در این قانون وضعیت قانونی صندوق، قوانین و مقررات در خصوص نحوه اداره صندوق، ضوابط و مقررات تامین منابع مالی و... سایر ضوابط مرتبط با صندوق مشخص شده است. این ضوابط توسط وزارت محیط زیست تهیه و منتشر شده و به صورت سالانه توسط وزارت محیط زیست و دفتر صندوق بازنگری و منتشر می شود.

استراتژی های صندوق ملی محیط زیست بر اساس سیاست های محیط زیست چک مصوب سال ۱۹۹۵، تدوین شده است. مهمترین استراتژی های صندوق برای کاهش آلودگی ها و تخریب محیط زیست در حوزه های زیر به تصویب رسیده است:

- کاهش آلودگی هوا
- کاهش آلودگی آب
- کاهش پسماندها بویژه پسماندهای خطرناک
- حمایت از فناوری های تولید پاک (پسماند کمتر، انتشار کمتر و مصرف کمتر انرژی)
- حفاظت از محیط زیست طبیعی (اقدامات کنترل و پیشگیری از سیلابها و مدیریت آبخیزها)
- کاهش هزینه های اقدامات اصلاحی برای حفاظت از محیط زیست
- مشارکت در پروژه ها و طرح های بهسازی محیط زیست

• مدیریت و سازماندهی صندوق

صندوق ملی محیط زیست جمهوری چک، موسسه ای دولتی بوده و زیر نظر وزارت محیط زیست فعالیت می کند. این صندوق دارای ردیف بودجه مستقل در قوانین بودجه دارد. شرح وظایف و حدود اختیارات آن به موجب قانونی که در سال ۱۹۹۲ توسط دولت تصویب شده است، تعیین شد. اداره صندوق بر عهده وزارت محیط زیست است و وزیر محیط زیست مسئول استفاده از منابع مالی صندوق است.

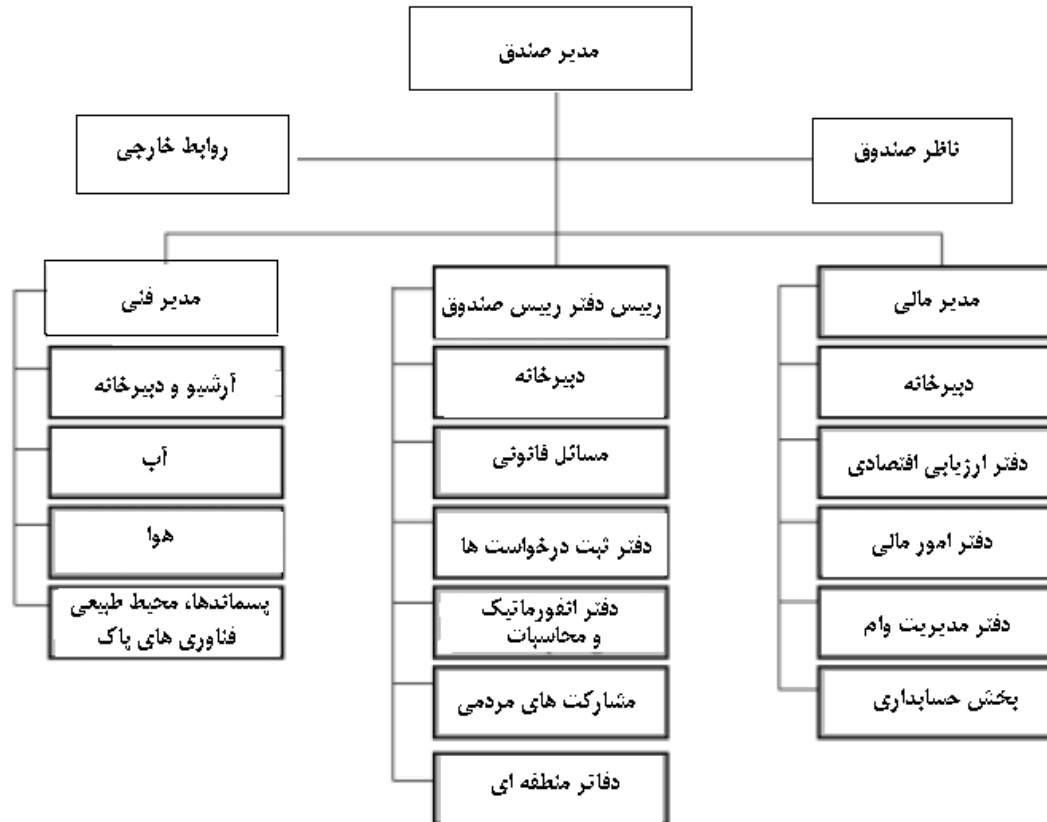
شورای صندوق^۸ بازوی مشاوره ای وزیر محیط زیست است و تصمیمات این شورا به عنوان توصیه به وزیر محیط زیست فرستاده می شود. اعضای شورای صندوق شامل نمایندگان زیر است:

- شش نماینده از وزارت امور مالی، وزارت توسعه منطقه ای، وزارت کشاورزی، وزارت صنعت و تجارت و وزارت بهداشت
- شش نماینده از کمیسیون های مجلس شامل کمیته های محیط زیست و توسعه منطقه ای، کمیته بودجه و کمیته اقتصاد ملی
- یک نماینده از اتحادیه شهرها و شهرداری ها

صندوق دارای یک مدیر است که توسط وزیر محیط زیست منصوب می شود. سایر مدیران فنی و مالی صندوق توسط مدیر صندوق منصوب می شوند. شمار کارکنان صندوق حدود ۱۰۰ نفر است. ساختار تشکیلاتی صندوق در شکل ۲ ارائه شده است.

¹ - National Council Act 7

¹ - Fund Council 8

شکل ۲. ساختار تشکیلاتی صندوق ملی محیط زیست جمهوری چک

• درآمدهای صندوق

درآمدهای صندوق ملی محیط زیست جمهوری چک از محل های زیر تامین می شود:

- عوارض بر تخلیه فاضلاب در آبهای سطحی
- عوارض مصرف آبهای زیر زمینی
- عوارض حاصل از انتشار و تخلیه مواد زیان آور در هوا
- عوارض حاصل از قانون پسماندها
- پرداخت های حاصل از تبدیل اراضی کشاورزی به سایر کاربری ها
- عوارض حاصل از تولید و واردات مواد مخرب لایه ازن
- جرایم حاصل از بازرسی های محیط زیستی
- بازپرداخت های حاصل از اصل وام ها
- اعتبارات دولتی
- مالیات ها (مالیات بر انتشار دی اکسید کربن)
- منابع حاصل از مراجع داخلی و سازمان های بین المللی

بر اساس بررسی های انجام شده در این کشور طی دوره ۱۹۹۲ الی ۲۰۰۷ حدود ۲۸,۲ درصد منابع صندوق از محل جرایم آلودگی هوا تامین شده است. جرایم فاضلاب و تبدیل اراضی کشاورزی به سایر کاربری ها نیز با ۲۳ و ۲۲ درصد در رتبه هفتم بعدی قرار داشتند.

البته باید متذکر شد که صندوق خود برای جمع آوری جرایم و مالیات های اقدام نمی کند. این کار توسط وزارت محیط زیست انجام می شود و درآمدهای آن بر اساس قانون به صندوق واریز می شود. در هر سال و پیش از سال مالی صندوق درآمدهای سال آینده را پیش بینی کرده و الویت های سال مالی بعد را تعیین می کند.

• راهبرد های هزینه کرد منابع مالی صندوق

راهبردهای هزینه کرد صندوق بر اساس برنامه ها و سیاست های وزارت محیط زیست و ابزارهای مالی صندوق انجام می شود. بر اساس این راهبردها، صندوق برنامه هزینه کرد سالانه اعتبارات صندوق را نیز تعیین می کند. محور های اصلی هزینه کرد صندوق در کشور چک به شرح زیر است:

- آلودگی هوا با تاکید بر منابع تولید آلودگی کوچک و متوسط
- آلودگی آب با تاکید بر منابع تولید آلودگی کوچک و متوسط
- توسعه و کاربرد منابع تولید انرژی های تجدید پذیر
- کمک های بلاعوض بویژه برای موسسات غیر انتفاعی
- اعطای وام کم بهره به موسسات غیر تجاری (با بهره ۳ درصد) برای حفاظت از محیط زیست
- اعطای وام به موسسات تجاری برای حفاظت از محیط زیست (با بهره ۷ درصد)
- تضمین بازپرداخت وام ها
- اعطای یارانه به برخی از فعالیت های و پروژه های محیط زیستی

برای تشویق و توسعه فعالیت های محیط زیستی در جمهوری چک صندوق ملی محیط زیست این کشور وام های کم بهره با مدت زمان بازپرداخت طولانی را در دستور کار قرار داده است. پس از تشکیل صندوق در این کشور ابتدا کمک های بلاعوض برای توسعه فعالیت های زیست محیطی بنگاهها در دستور کار قرار گرفت. بتدریج و با توسعه صنایع زیست محیطی در این کشور و سودآور شدن آنها بتدریج طی سالهای اخیر از کمک های بلاعوض کاسته شده و بر سهم وام های کم بهره افزوده شده است.

۳-۴- صندوق مرکزی حفاظت از محیط زیست مجارستان

• پیشینه تشکیل صندوق

صندوق مرکزی حفاظت از محیط زیست کشور مجارستان در سال ۱۹۷۶ تاسیس شد. از مهمترین جریمه هایی که در آن مقطع از آلوده کنندگان اخذ می شد می توان به جریمه های فاضلاب اشاره کرد که منابع حاصل از آن به صندوق مدیریت آب^۱ واریز می شد. در سال ۱۹۸۰ ماهیت و کارکرد صندوق اصلاح شد. مجددا در سال ۱۹۸۶ قانون تاسیس صندوق تغییر کرد و صندوق مرکزی حفاظت از محیط زیست (CEPF) بناکار کرد و اختیارات گسترده تر تشکیل شد. بر اساس اصلاحیه جدید صندوق هر گونه استفاده از منابع حاصل از جرایم آلودگی برای فعالیت هایی به غیر از پروژه های محیط زیستی ممنوع شد. همزمان با این تحولات، دولت مجارستان با همکاری کارشناسان اتحادیه اروپا رویه ها و دستورالعمل های جدیدی را برای تامین منابع مالی و حمایت از فعالیت های حفاظت از محیط زیست معرفی و توسعه داد.

مهمترین اهداف تشکیل صندوق مرکزی حفاظت از محیط زیست کشور مجارستان شامل موارد زیر است:

- تشویق و توسعه فعالیت های اقتصادی سازگار با محیط زیست
- پیشگیری از تخریب محیط زیست

¹ - Water Management Fund

² - Central Environmental Protection FUND

- کاهش یا حذف خسارت های زیست محیطی
 - حفاظت از منابع طبیعی و مناطق حفاظت شده
 - توسعه روش ها و فناوری های حفاظت از محیط زیست
 - ارتقای آگاهی های عمومی در مورد ارزش حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیستی
- بر اساس این اهداف، صندوق محیط زیست مجارستان اولویت های برنامه حفاظت از محیط زیست خود را در سال ۱۹۹۷ منتشر کرد.

• مدیریت و سازماندهی صندوق

صندوق مرکزی محیط زیست مجارستان زیر مجموعه وزارت محیط زیست و سیاست گذاری منطقه ای (MERP) است. مسئولیت اصلی استفاده از منابع صندوق بر عهده وزیر محیط زیست و سیاست گذاری منطقه ای است و وزیر در زمینه تصمیم گیری نحوه استفاده از منابع مالی صندوق اختیار تام دارد. وزیر محیط زیست مکلف است در هر شش ماه گزارش مالی نحوه استفاده از منابع مالی صندوق را برای رسانه های گروهی اعلام نماید.

علاوه بر نقش وزیر محیط زیست و سیاست گذاری منطقه ای برای استفاده از منابع مالی صندوق، کمیته ارزیابی کاربردها (CEA) نیز نقش تعیین کننده ای در سیاست گذاری و نحوه استفاده از منابع مالی صندوق دارد. رییس کمیته کارمند ارشد وزارت محیط زیست است که توسط وزیر منصوب می شود. اعضای کمیته شامل نمایندگان زیر هستند:

- نماینده وزارت راه، ارتباطات و مدیریت آب
- وزارت صنعت، تجارت و گردشگری
- وزارت کشاورزی
- وزارت دارایی
- وزارت رفاه
- وزارت کشور

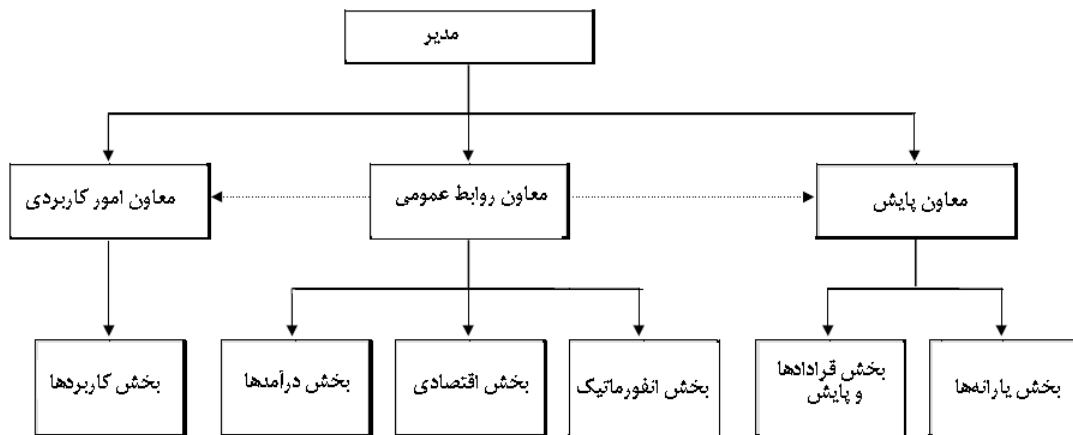
علاوه بر نمایندگان یاد شده هفت نماینده نیز از شورای ملی حفاظت از محیط زیست در کمیته عضویت دارند که هیئت مشاوره ای دولت مجارستان هستند. این اعضا نمایندگان سازمان ها و نهادهای علمی، تجاری و سازمان های مردم نهاد غیر دولتی (NGOs) هستند که در کمیته حضور دارند. کمیته به صورت منظم جلساتی را برای تصمیم گیری های مقدماتی در مورد پروژه های پیشنهادی و برنامه های سالانه صندوق برگزار می کند.

دبیرخانه صندوق نیز مسئول هماهنگی، نظارت و اداره منابع مالی صندوق (بررسی پیشنهادهای، تهیه پیش نویس ها برای جلسات کمیته، تهیه آمار و اطلاعات برای اعضاء و اطلاع رسانی عمومی) است. دبیرخانه دارای ۷ کارمند پشتیبانی و ۷ کارشناس متخصص است علاوه بر این سازمان مدیریت صندوق (FMO) وابسته به موسسه مدیریت محیط زیست نیز در اداره صندوق نقش دارد. سازمان مدیریت صندوق مسئول برنامه ریزی بودجه های سالانه برای صندوق و وزارت محیط زیست و سیاست گذاری منطقه ای است که به صورت سالانه لایحه های لازم را تهیه و به مجلس ارسال می کند. علاوه بر این، سازمان مدیریت صندوق مسئول مدیریت رویه های نحوه تنظیم قراردادها و اداره امور مالی کلیه پروژه های که از صندوق تامین مالی می شوند، است. ساختار تشکیلاتی سازمان مدیریت صندوق (FMO) در شکل ۳ نشان داده شده است.

² - Ministry of Environmental and Regional Policy

² - Committee for Evaluation of Applications

² - Fund Management Organization

شکل ۳. ساختار تشکیلاتی سازمان مدیریت صندوق کشور مجارستان

هیئت های بارز سی منطقه ای (REI)^۴ گه نهادهای محلی وابسته به وزارت محیط زیست هستند نقش بسیار مهمی در فعالیت های صندوق و نظارت بر فعالیت های آن ایفاء می نمایند. تعداد یازده هیات بارزسی منطقه ای در کشور وجود دارد که مسئول جمع آوری درخواست متقاضیان پروژه ها در سراسر کشور هستند . علاوه بر این این هیات ها مسئول پایش، نظارت و ارزیابی حسن اجرای پروژه ها در سراسر کشور هستند.

شایان ذکر است پروژه ها علاوه بر منافع محیط زیستی منافع اقتصادی واجتماعی زیادی نیز به همراه دارند. علاوه بر این بسیاری از پروژه ها به صورت همزمان از کمک های مالیصندوق و شهرداری ها برخوردار می شوند.

• درآمدهای صندوق

به موجب قانون درآمدهای صندوق کشور مجارستان از محل های زیر تامین می شود:

- جرایم حاصل از تخریب محیط زیست و منابع طبیعی
- عوارض محصولات
- عوارض حاصل از مصرف منابع محیط زیستی
- عوارض حاصل از استخراج منابع محیط زیستی
- عوارض حاصل از بازدید از محیط زیست و موزه های تاریخ طبیعی
- عوارض بر ساختمانها
- درآمد های حاصل از فروش یا استفاده از ساختمان های قدیمی دولتی
- تخصیص مستقیم بودجه دولتی
- کمک های بین المللی برای حفاظت از محیط زیست
- پرداخت های داوطلبانه و یارانه ها
- سود بازپرداخت وام ها
- سایر منابع تامین اعتبار

منابع درآمدی صندوق در حسابی در خزانه نگهداری می شود و هزینه های صندوق از همان حساب پرداخت می شود. مدیریت جریان نقدینگی نیز بر عهده سازمان مدیریت صندوق (FMO) است.

² -Regional Environmental Inspectorates

• راهبرد های هزینه کرد منابع مالی صندوق

صندوق محیط زیست کشور مجارستان فاقد راهبرد بلند در زمینه نحوه هزینه کرد صندوق است و صرفاً براساس برنامه حفاظت از محیط زیست کشور مجارستان که در سال ۱۹۹۷ تصویب شد، فعالیت می کند. در چارچوب این برنامه، برنامه های اجرایی به صورت سالانه اعلام می شود. در سال ۱۹۹۸ برنامه اقدام برای حفاظت از محیط زیست در حوزه های انرژی، کشاورزی، حمل و نقل، حفاظت از بناهای تاریخی، مناطق حفاظت شده، تحقیق و پژوهش، فناوری اطلاعات و آموزش اعلام شد.

براساس این برنامه های اجرایی، بودجه سالانه صندوق تهیه و تنظیم شده و به صورت قانون منتشر می شود. پروژه ها و طرح هایی که توسط صندوق مورد حمایت قرار می گیرند، در سه حوزه (۱) سرمایه گذاری های محیط زیستی (۲) کاهش و اجتناب از خطرات محیط زیستی شدید و اضطراری (۳) آموزش و ارتقای آگاهی های عمومی طبقه بندی می شوند.

یکی از حوزه های مهم سرمایه گذاری های محیط زیستی است که برای کمک به روش های کاهش آلودگی از طریق توسعه فناوری ها، تولید محصولات سازگار با محیط زیست و ... مورد استفاده قرار می گیرد. حدود ۷۵ درصد منابع مالی صندوق برای پشتیبانی پروژه های حوزه هزینه می شود.

به صورت خلاصه صندوق کشور مجارستان از پروژه ها و فعالیت های زیر پشتیبانی می کند:

- کاهش آلودگی هوا
- بازیافت و خنثی سازی پسماندها و معرفی فناوری های سازگار با محیط زیست
- کاهش پیامدهای محیط زیستی ناشی از صدا و ارتعاش
- حفاظت از محیط زیست طبیعی و مناطق حفاظت شده
- حفاظت از منابع آبهای سطحی و زیرزمینی
- تسهیل کمک های بین المللی و همکاری و مشارکت در فعالیت های حفاظت از محیط زیست با سایر کشورها
- حفاظت از محیط های انسان ساخت بویژه بناهای تاریخی
- اشاعه و تغییر رفتار مصرف کنندگان برای مصرف محصولات سازگار با محیط زیست
- احیاء محیط های تخریب شده و معادن متروک
- احیاء و پاکسازی محیط های آلوده به مواد سمی
- توسعه سیستم پایش و اطلاعات محیط زیستی
- حفاظت از تنوع زیستی
- حمایت از فعالیت های آموزشی و ارتقای آگاهی های محیط زیست
- تحلیل و توسعه مطالعات امکان سنجی برای حفاظت از محیط زیست
- توانمند سازی در زمینه مشارکت فعال تر از تفاهم نامه ها منطقه ای و بین المللی
- حمایت و پشتیبانی از تشکل های مردم نهاد محیط زیستی

کل هزینه های دولتی حفاظت از محیط زیست کشور مجارستان حدود ۰/۷ درصد تولید ناخالص داخلی (GDP) این کشور است. کمک هایی که صندوق برای کمک به اجرای پروژه ها می کند به شکل های مختلف است که از مهمترین آنها می توان به کمک های بلاعوض، وام های کم بهره، یارانه ها و تضمین وام ها اشاره کرد. به عنوان مثال در سال ۱۹۹۸ بهره وام های متداول در کشور مجارستان حدود ۱۸ درصد بود، اما صندوق برای تشویق طرح ها و پروژه های محیط زیستی وام هایی با بهره کمتر و با

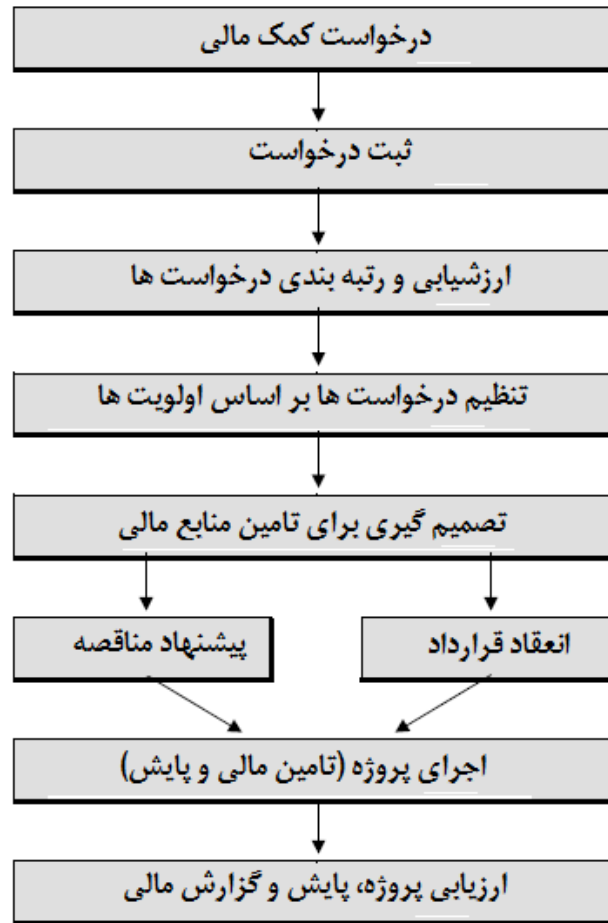
² - Gross National Product ⁵

² - grants ⁶

دوره بازپرداخت طولانی در اختیار مجریان قرار می دهد. معمولا کمک های بلاعوض برای پروژه های سرمایه گذاری در زمینه محیط زیست حدود ۳۰ درصد از کل هزینه های پروژه ها است.

• سازوکار تامین منابع مالی پروژه ها

درخواست کمک از صندوق در هر زمانی از سال می تواند انجام شود و هیچگونه محدودیتی در این زمینه وجود ندارد. مراحل درخواست کمک از صندوق ملی محیط زیست مجارستان در شکل (۴) نشان داده شده است.

شکل ۴. مراحل پیشنهاد پروژه های محیط زیستی به صندوق

اطلاعات در مورد نحوه اخذ کمک از صندوق بر اساس دستورالعمل هایی انجام می شود که توسط صندوق منتشر شده است. این دستورالعمل ها و فرم های مرتبط با آنها برای همه سازمان های دولتی و غیر دولتی ارسال شده و به سالانه نیز بازنگری می شود. در فرم های و دستورالعمل اهداف پروژه ، محل جغرافیایی اجرای پروژه ، اثرات محیط زیستی پروژه ، دوره بازگشت سرمایه و دوره بازگشت سرمایه و سایر موارد به تفصیل ارائه می شود. معیارهایی پذیرش یا عدم پذیرش پروژه های پیشنهادی از سوی صندوق شامل موارد زیر است:

^{۳۷} - بر خلاف سازوکار های حاکم بر کشور که معمولا پروژه های جدید صرفا در مقاطع خاصی از سال می توانند پیشنهاد شوند. این مسئله بویژه در مورد استفاده از اعتبارات دولتی بسیار صادق بوده و از انعطاف پذیری لازم برخوردار نیست.

- توجیه پروژه از منظر محیط زیستی
- اثرات زیست محیطی پروژه
- اهمیت پروژه در سطوح محلی و منطقه ای
- امکان پذیری فنی و مقرون به صرفه بودن
- امکان پذیری نهادی پروژه و تمهیدات اجرایی پیشنهادی

• **ارزیابی، گزارش دهی و اطلاع رسانی عمومی فعالیت های صندوق**

ممیزی فعالیت های مالی بر اساس قانون توسط ممیزان دادگاه ملی صورت می گیرد. این ممیزان عملکرد صندوق را با توجه به اثربخشی فعالیت های آن مورد ارزیابی قرار می دهند. علاوه بر این عملکرد مالی صندوق نیز به صورت سالانه توسط شرکت هایی که توسط ممیزان دادگاه ملی تشخیص صلاحیت شده اند، انجام می شود. تصمیمات و گزارش عملکرد فعالیت های صندوق نیز طریق مجله رسمی وزارت محیط زیست در پایان هر سال مالی منتشر می شود. وزارت محیط زیست نیز به صورت مستمر گزارش عملکرد صندوق را به دولت ارائه می دهد. مجلس ملی نیز از طریق کمیته حفاظت از محیط زیست مجلس به صورت مستمر در جریان فعالیت های صندوق قرار می گیرد.

۶-۴- صندوق ملی محیط زیست قزاقستان

• **پیشینه صندوق**

به منظور تقویت نقش مکانیسم های اقتصادی برای مدیریت منابع طبیعی و محیط زیست و همچنین برای تامین منابع مالی لازم برای اجرای طرح ها و پروژه های حفاظت از محیط زیست در جمهوری قزاقستان، هیئت وزیران این کشور در سال ۱۹۹۳، صندوق ملی محیط زیست این کشور را تاسیس کرد. این صندوق وابسته به وزارت محیط زیست و منابع طبیعی است. در سال ۱۹۹۷ اساسنامه صندوق اصلاح شد و بر اساس آن به صندوق ملی محیط زیست اجازه داده شد تا صندوق های حفاظت از محیط زیست منطقه ای را نیز در این کشور تشکیل دهد. اهداف صندوق در قانون حفاظت از محیط زیست کشور قزاقستان بشرح زیر عنوان شده است:

- تدوین و اجرای برنامه ها و سیاست های حفاظت از محیط زیست در کشور
- احیاء مناطق تخریب شده در اثر بلایای طبیعی و حفاظت از مناطق مهم از نظر تنوع زیستی
- فعالیت در زمینه اجرای تعهدات بین المللی کشور در زمینه حفاظت از محیط زیست
- تحقیق و پژوهش (R&D) در زمینه تولید پاک و فناوری های سازگار با محیط زیست، تهیه استانداردها و سیاست های محیط زیستی و توسعه اقدامات امنیت زیست محیطی
- ایجاد بانک اطلاعات محیط زیستی
- مشارکت و همکاری در زمینه مسائل بین المللی محیط زیست و انتقال تجربه های بین المللی مدیریت محیط زیست
- توسعه سیستم پایش زیست محیطی در کشور
- آموزش و ارتقای آگاهی های زیست محیطی، آموزش و تربیت نیروی انسانی لازم و مبادله تجربه ها بین سازمان ها

² - Institutional feasibility ⁸

² - National Court of Auditors⁹

³ - Regional Environmental Protection Fund

• مدیریت و سازماندهی صندوق

علیرغم استقلال صندوق، منابع مالی صندوق تابع قوانین و مقررات بودجه دولتی قرار دارد. منابع مالی صندوق در حساب ویژه ای توسط وزارت دارایی نگه داری شده و توسط وزارت دارایی و بر اساس قانون در اختیار صندوق قرار داده می شود. بودجه سالانه توسط گروه کار شناسان ارشد صندوق تهیه شده و پس از تصویب وزارت محیط زیست و منابع طبیعی به دولت ارسال شده و تصویب نهایی در دولت انجام می شود. صندوق های منطقه محیط زیست نیز توسط مسئولین منطقه ای مدیریت می شود.

• درآمدهای صندوق

منابع مالی صندوق ملی محیط زیست قزاقستان از محل های زیر تامین می شود:

- جرایم حاصل از تخلیه پسماندها
- جرایم حاصل از آلودگی آب
- جرایم حاصل از آلودگی هوا
- عوارض تخلیه پسماندها
- عوارض تخلیه آلاینده ها به آب
- عوارض آلودگی هوا
- جریمه های تخریب محیط زیست
- جریمه های حاصل از ضبط تجهیزات صید و فروش غیر قانونی آبزیان و سایر جانوران در معرض خطر

مهمترین منبع تامین منابع مالی صندوق، عوارض آلودگی^۱ است. میزان عوارض آلودگی توسط مسئولین محیط زیست منطقه ای محاسبه می شود. عوارض آلودگی توسط مؤدیان مالیاتی^۲ جمع آوری می شود. ۳۰ درصد از عوارض به صندوق اختصاص داده شده و به حساب خاصی در بودجه منتقل می شود. علاوه بر این در قانون آلوده کنندگانی که مبادرت به نصب و تجهیز تاسیسات کاهش آلودگی بکنند، میزان عوارض آلودگی آنها کاهش یافته و در برخی شرایط نیز از پرداخت عوارض معاف می شوند. درآمدهای سالانه صندوق در بودجه سالانه مشخص بوده و صندوق باید بر اساس این درآمد ها منابع مالی را هزینه کند.

• راهبرد های هزینه کرد منابع مالی صندوق

راهبردها و نحوه هزینه کرد منابع مالی صندوق بر اساس "برنامه اولویت های اقدام^۳" وزارت محیط زیست و منابع طبیعی هزینه می شود. این الویت ها بر اساس تحلیل وضعیت محیط زیست و عوامل محیط زیستی که سلامت عموم و محیط زیست را تهدید می کنند، انجام می شود. این اعتبارات به صورت کمک های بلاعوض و همچنین وام های کم بهره در اختیار متقاضیان قرار می گیرد.

از مهمترین الویت هایی که صندوق به آن کمک می کند می توان به حوزه های زیر اشاره کرد:

- همکاری و مشارکت در سرمایه گذاری های محیط زیستی
- اصلاح و احیاء مناطق تخریب شده محیط زیست
- توانمند سازی بخش های اجرایی حفاظت از محیط زیست
- حمایت از تحقیق و پژوهش در زمینه فناوری های پاک
- حمایت از مناطق تحت حفاظت و سایر مناطق غنی از تنوع زیستی
- سایر فعالیت های زیست محیطی

¹ - Pollution charges
² - Tax Authorities
³ - Plan of Priority Measures

• ارزیابی، گزارش دهی و اطلاع رسانی عمومی فعالیت های صندوق:

گزارش سالانه مصرف منافع مالی صندوق توسط گروه کارشناسان صندوق تهیه شده و برای تصویب به هیئت وزیران ارسال می شود. گزارش صندوق محیط زیست منطقه ای نیز توسط مسئولین محلی محیط زیست تهیه شده و به مسئولین منطقه ای و وزارت محیط زیست و منابع طبیعی ارسال می شود.

۴-۷- صندوق ملی محیط زیست قرقیزستان

• پیشینه

در ژانویه سال ۱۹۹۰، کمیسیون توسعه مکانیسم های اقتصادی اتحاد جماهیر شوروی سابق وابسته به شورای وزیران با اجرای آزمایشی دریافت عوارض آلودگی در تعدادی از جمهوری های سابق شوروی موافقت کرد که جمهوری قیرقیزستان یکی از این کشورها بوده است. از آن زمان، جمهوری قیرقیزستان تجربه های بسیار زیادی در زمینه استفاده از ابزارهای اقتصادی برای ضابطه مند کردن رعایت حفاظت از محیط زیست کسب کرد. این روند در نتیجه ایجاد کمیته حفاظت از محیط زیست در سطح ملی و شعبات محلی در خلال سالهای گذشته تسهیل شده است.

بر این اساس صندوق حفاظت از محیط زیست قزاقستان در سال ۱۹۹۱ با تصویب مجلس تاسیس شد. بر اساس این قانون، صندوق یکپارچه حفاظت از محیط زیست در سطح ملی و محلی بر اساس مصوبه دولت از سال ۱۹۹۲ شروع به کار کرد. اهداف صندوق محیط زیست قیرقیزستان در قانون به شرح زیر عنوان شده است:

- حمایت و پشتیبانی از فعالیت های محیط زیستی
- توسعه و توانمند سازی نظارت بر محیط زیست
- کاهش پیامدهای سوء ناشی از حوادث و رخدادهای محیط زیستی و بلایای طبیعی
- جبران خسارات محیط زیستی
- توسعه فناوری های پاک و حمایت از صنایع محیط زیستی

• مدیریت و سازماندهی صندوق

تا قبل از مارس سال ۱۹۹۷، صندوق ملی و صندوق های محلی زیر نظر کمیته ملی حفاظت از محیط زیست فعالیت می کردند. پس از تشکیل وزارت محیط زیست در این کشور در سال ۱۹۹۷ فعالیت های صندوق به وزارت مزبور منتقل یافت. برخلاف سایر صندوق ها، صندوق محیط زیست کشور قیرقیزستان مستقل نبود و فاقد حساب جداگانه است. اما در حال حاضر و بر اساس قانون در وزارت دادگستری این کشور به عنوان یک واحد مستقل به ثبت رسیده و دارای حساب خاص در بانک های تجاری است. صندوق های محلی واحد های فرعی صندوق ملی در سطح کشور هستند.

صندوق ملی و صندوق محلی محیط زیست توسط یک هیئت اجرایی^۳ مدیریت می شود. اعضای هیئت اجرایی توسط گروه کارشناسان ارشد وزارت محیط زیست برای سه سال انتخاب می شوند (گروه کارشناسان ارشد زیر نظر وزیر محیط زیست فعالیت کرده و اعضای آن را معاون وزرای وزارت محیط زیست و سایر کارشناسان ارشد وزارت محیط زیست و یک نماینده از نخست وزیری تشکیل می دهند. اعضای اصلی هیئت شامل معاون وزارت محیط زیست، مدیر کل صندوق، یک عضو از کابینه، رئیس اداره مالی وزارت دارایی، مدیر اجرایی مرکز ملی سیاست گذاری و راهبردهای محیط زیست و یک نفر از آکادمی ملی علوم است. وظایف هیئت اجرایی بشرح زیر است:

- تصویب قوانین و مقررات و نظام نامه صندوق و اصلاح آن به صورت دوره ای
- اولویت بندی برنامه ها و پروژه های مشمول کمک از صندوق

³ - Commission for the Improvement of Economic Mechanism

³ - Administrative Board

- تصویب گزارش سالانه صندوق
- تدوین معیارها و ضوابط اخذ کمک و وام از صندوق ملی و شعبات محلی

● درآمدهای صندوق

مهمترین محل درآمد صندوق محیط زیست قیرقیزستان، عوارض آلودگی محیط زیست است. حدود ۸۳ درصد درآمدهای صندوق از محل عوارض تامین می شود. علاوه بر این جرایم تخریب و آلودگی محیط زیست نیز از منابع دیگر درآمدهای صندوق قلمداد می شوند. عوارض آلودگی ابتدا توسط ادارات کنترل و بازرسی محلی وزارت محیط زیست جمع آوری شده و به حساب های صندوق محلی منتقل می شود. میزان درآمدهای سالانه صندوق به عوامل متعددی از جمله وضعیت مالی دولت، جمع آوری به موقع عوارض آلودگی و جریمه های محیط زیستی، ضمانت اجرایی قوانین و مقررات محیط زیست، وضعیت پایش آلاینده ها و بستگی دارد. علاوه بر این سازوکارهایی برای حمایت های تشویقی از طریق معافیت از پرداخت عوارض در صورت رفع آلودگی برای تشویق کاهش آلودگی ها نیز در نظر گرفته شده است.

● راهبرد های هزینه کرد منابع مالی صندوق

به مانند سایر صندوق، منابع مالی صندوق محیط زیست قیرقیزستان در حوزه های زیر هزینه می شود:

- توسعه و اجرای پروژه های حفاظت از محیط زیست با هدف بهبود کیفیت محیط زیست و تضمین کاهش آلودگی های محیط زیست
- کمک به ساخت و نوسازی تاسیسات حفاظت از محیط زیست
- کمک و پشتیبانی از فناوری های پاک و فناوری های سازگار با محیط زیست
- توسعه سیستم پایش محیط زیست
- اجرای راهبردهای حفاظت از تنوع زیستی
- تدوین استانداردهای محیط زیستی
- مشارکت در سرمایه گذاری های محیط زیستی

یکی دیگر از محورهای فعالیت های صندوق، کمک به اجرای برنامه ملی حفاظت از محیط زیست قیرقیزستان است که در سال ۲۰۰۵ تهیه شده است. این برنامه توسط وزارت محیط زیست تهیه شد و در سال ۱۹۹۷ توسط شورای امنیت ملی تصویب رسید. در این برنامه الویت ها بر اساس برنامه کوتاه مدت، برنامه میان مدت و بلند مدت تعیین شده است. در این برنامه ها، زمان بندی اجرا، منابع مالی، سازمان ها و نهادهای مجری و سایر موارد مشخص شده است که باید از سوی صندوق محیط زیست حمایت شوند.

● ارزیابی، گزارش دهی و اطلاع رسانی عمومی فعالیت های صندوق

در هر سال، هیئت اجرایی گزارشی در مورد عملکرد سالانه صندوق تهیه کرده و برای تصویب به وزارت محیط زیست ارسال می کند. این گزارش پس از تصویب گروه کارشناسان ارشد وزارت محیط زیست به دولت ارسال می شود. علاوه بر این، رسانه های گروهی نیز به صورت منظم فعالیت های صندوق را منتشر می کنند. علاوه بر این بازرسی مالی وزارت دارایی نیز به صورت سالانه وضعیت مالی صندوق ملی و صندوق های مالی را ممیزی کرده و موارد تخلف را اطلاع رسانی می کند.

۴-۸- صندوق فدرال محیط زیست (FEFF) روسیه ۷۲

• پیشینه

فدراسیون روسیه دارای سیستم پیچیده از صندوق های حفاظت از محیط زیست است که در سالهای ۱۹۹۱-۱۹۸۹ پس از تصویب شورای وزیران فدراسیون روسیه و به استناد قانون اصلاح و تجدید ساختار نظام محیط زیست مصوب سال ۱۹۸۹ صندوق ها در سطح فدرال تشکیل شد. این صندوق در سطح کشور و در سطوح محلی تشکیل شد. این صندوق ها زیر نظر کمیته های اجرایی منطقه ای، ناحیه ای و شهری شورای خلق و شورای وزیران جمهوری های خودمختار فعالیت می کرد. به منظور کمک به اجرای قانون فدرال در خصوص حفاظت از محیط زیست سال ۱۹۹۱، صندوق فدرال محیط زیست تاسیس شد. اهداف ایجاد صندوق فدرال محیط زیست روسیه در قانون به شرح زیر عنوان شد:

- کمک مالی به اجرای برنامه های اجرایی و پژوهشی در زمینه حفاظت از محیط زیست
- همکاری و مشارکت در پروژه ها و طرح های حفاظت از محیط زیست
- ایجاد انگیزه های لازم برای استفاده بهینه از منابع طبیعی، حمایت از فناوری های پاک و تاسیسات تصفیه پسماندها
- حمایت از فعالیت های حفاظت از تنوع زیستی
- حمایت و پشتیبانی از توسعه همکاری های بین المللی در زمینه حفاظت از محیط زیست
- حمایت از ایجاد سیستم پایش محیط زیست
- حمایت و پشتیبانی از فعالیت های آموزش در زمینه محیط زیست

علاوه بر صندوق فدرال محیط زیست، در کشور روسیه صندوق دیگری با عنوان تسهیلات ملی کاهش آلودگی (NPAF)^۳ مشارکت دولت فدراسیون روسیه و بانک جهانی تشکیل شده است. این صندوق نیز به منظور حمایت و پشتیبانی از طرح ها پروژه های مدیریت پسماندهای خطرناک، مدیریت کیفیت منابع آب و تدوین سیاست ها و برنامه ای محیط زیست تشکیل شده است.

• مدیریت و سازماندهی صندوق

صندوق فدرال محیط زیست (FEF) تحت نظارت هیئت مدیره صندوق اداره می شود که توسط گروه کارشناسان ارشد^۳ کمیته ملی حفاظت از محیط زیست انتخاب می شوند. گروه کارشناسان ارشد کمیته ملی حفاظت از محیط زیست شامل سه معاون از اداره کمیته ملی حفاظت از محیط زیست، رئیس کمیته ملی حفاظت از محیط زیست مسکو، معاون فرماندار، معاون مدیر موسسه جغرافیای آکادمی علوم روسیه، سردبیر روزنامه دنیای سبز، مدیر موسسه پژوهش های توسعه و محیط زیست می باشند. اعضای هیئت مدیره صندوق با اکثریت آراء رییس هیئت مدیره صندوق را انتخاب می کنند (رییس هیئت مدیره صندوق عضو گروه کارشناسان ارشد نیز می باشد). در حال حاضر هیئت مدیره صندوق ۱۸ عضو از نمایندگان دولت، کمیته ملی حفاظت از محیط زیست، وزارت منابع طبیعی، وزارت اقتصاد، وزارت دارایی و امور مالی، آژانس فدرال در زمینه اقلیم شناسی، نماینده بخش خدمات جنگل و اتحادیه های تجاری، تسهیلات کاهش آلودگی ها، رییس شورای عالی محیط زیست، نماینده کمیته های منطقه ای و نماینده رسانه های گروهی هستند. این اعضا برای یک دوره سه ساله فعالیت می کنند. هیئت مدیره صندوق در چارچوب قانون فعالیت کرده و توسط گروه کارشناسان ارشد در سال ۱۹۹۴ و پس از فروپاشی حکومت کمونیستی انتخاب شده اند. وظایف هیئت مدیره صندوق نیز به شرح زیر است:

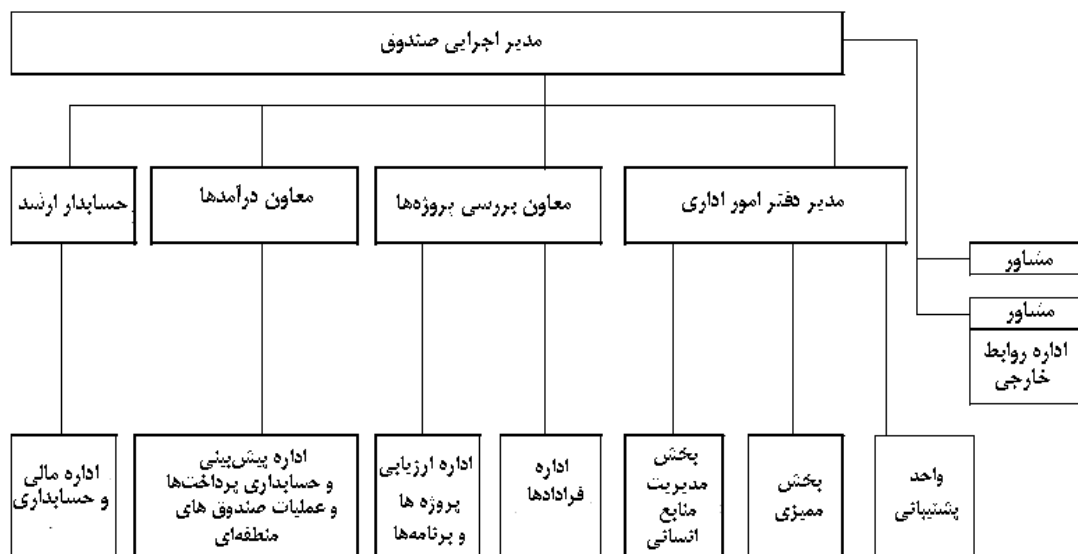
- انتصاب مدیر اجرایی صندوق
- نظارت بر هزینه کرد و برنامه کاری تهیه شده توسط دفتر امور اجرایی صندوق
- تصویب پرداخت ها و دستمزدهای کارکنان دفتر امور اجرایی

³ - Federal Environmental Fund

³ - National Pollution Abatement Facility

³ - Senior Expert Group

- تصمیم گیری در مورد پاداش ها مالی در زمینه ژروژه های محیط زیست
 - تدوین دستورالعمل های لازم در خصوص نحوه کمک به طرح و پروژه های حفاظت از محیط زیست
- شکل (۵) ساختار تشکیلاتی اداره امور اجرایی صندوق فدرال حفاظت از محیط زیست روسیه را نشان می دهد.

شکل ۵. ساختار تشکیلاتی اداره امور اجرایی صندوق فدرال حفاظت از محیط زیست روسیه

عملیات اجرایی صندوق توسط اداره امور اجرایی صندوق و بر اساس ضوابط و مقررات مصوب هیئت مدیره انجام می شود. اداره امور اجرایی وظیفه دارد تا کلیه مستندات در مورد انتخاب پروژه ها برای تصمیم گیری در مورد پروژه ها را در اختیار هیئت مدیره قرار دهد. صندوق محیط زیست روسیه دارائی ۸۹ صندوق منطقه‌ا و تعدادی صندوق محلی دارد. از بین صندوق هاب منطقه ای تعداد ۱۷ صندوق دارای ردیف بودجه در نظام بودجه ریزی روسیه دارند.

• درآمدهای صندوق

منبع اصلی درآمدهای صندوق فدرال روسیه از عوارض و جرایم آلودگی هاست که توسط صندوق های منطقه ای جمع آوری می شود. از این مبلغ حدود ۱۰ درصد به حساب صندوق فدرال محیط زیست واریز می شود. مبنای اخذ عوارض بر اساس عوارضی است که برای تخلیه آلاینده های هوا، انشتار آلاینده های آب، عوارض دفع پسماندها و سایر عوارض بر فعالیت های آلوده کننده اخذ می شود. این عوارض از شرکت ها و سازمانها، موسسات تحقیق و توسعه، آزمایشگاهها و سایر آلوده کنندگان و حتی وزارت کشور که مسئول ناوگان حمل و نقل و پایانه های حمل و نقل بار و مسافر است نیز اخذ می شود.

ضمنا به منظور ایجاد وحدت رویه برای جمع آوری عوارض توسط صندوق، وزارت محیط زیست و وزارت دارایی تفاهم نامه مشترکی را با بانک مرکزی روسیه به امضاء اسانده اند تا بر مبنای آن نحوه پرداخت و جمع آوری عوارض آلودگی ها را ضابطه مند کنند. بر اساس این دستورالعمل ها، کلیه شرکت ها و سازمان ها و همچنین موسسات خارجی و بهره برداران منابع طبیعی که آلوده کننده تشخیص داده می شوند، باید عوارض آلودگی های خود شان را به صندوق بر اساس شماره حساب هایی که توسط صندوق اعلام می شود، پرداخت نمایند. درآمدهای حاصل از عوارض آلودگی ها به سه حساب واریز می شود. ۱۰ درصد از درآمد ها به بودجه فدرال منتقل می شود. ۳۰ درصد به صندوق های منطقه ای و ۶۰ درصد نیز به صندوق های محلی واریز می شود. ۱۰ درصد باقیمانده نیز به صندوق فدرال محیط زیست واریز می شود.

• راهبرد های هزینه کردن منابع مالی صندوق

در سپتامبر سال ۱۹۹۳ هیئت مدیره صندوق، اولویت ها و برنامه های محیط زیستی که مورد حمایت صندوق قرار دارند را اعلام کرد. از آن تاریخ این الویت ها و برنامه ها به صورت سالانه در گزارش محیط زیست اعلام می شود. بر این اساس الویت های صندوق برای کمک به فعالیت های محیط زیستی بشرح زیر اعلام شده است:

- کمک به تولید تجهیزات و ماشین آلات تولید کننده مواد سازگار با لایه ازن حمایت از اجرای تعهدات کنوانسیون حفاظت از لایه ازن
- حمایت و پشتیبانی از مصرف منابع طبیعی دریاچه بایکال^{۴۰}
- حمایت از طرح ها و پروژه های بهینه سازی مصرف آب و کمک به توسعه کیفیت منابع آب کشور
- بهبود محیط زیست حوزه آبخیز رودخانه ولگا و ارتقای منابع و قابلیت های اقتصادی آن (احیاء زیست بوم های رودخانه ولگا)
- بهبود کیفیت محیط زیست منطقه تولا^{۴۱}
- حمایت از همکاری های بین المللی در زمینه حفاظت از محیط زیست اقیانوس منجمد شمالی
- حمایت و احیاء تنوع زیستی گیاهی و جانوری و پشتیبانی از صندوق ژنتیک
- توسعه نظام های پایش محیط زیستی در سطح کشور
- همکاری و مشارکت با بنگاه های تولیدی برای توسعه فناوری های پاک و غیر آلاینده
- حمایت از تاسیسات تصفیه فاضلاب های شهری و صنعتی
- همکاری با سازمان ها و نهادهای بین المللی برای حفاظت از محیط زیست

مهمترین روش های کمک صندوق به طرح ها و پروژه های محیط زیستی توسط صندوق به صورت کمک های بلاعوض، وام های کم بهره، وام های بدون بهره و سرمایه گذاری در طرح ها و پروژه های محیط زیستی است. این کمک ها به صورت های مختلف در اختیار بنگاه ها، نهادها و سازمان های محیط زیست در سراسر کشور قرار می گیرد. با توجه به گستره جغرافیایی کشور روسیه، تعداد صندوق های منطقه ای و محلی در کشور بسیار زیاد می باشند که همه صندوق بر اساس اولویت ها و برنامه هایی که توسط صندوق ملی فدرال اعلام می شود فعالیت می کنند. این صندوق ها با سایر نهادهای مالی از جمله اکوبانک ملی^{۴۲} صندوق بین المللی آب اوراسی^{۴۳} و صندوق کاهش آلودگی روسیه نیز همکاری می کنند.

منابع مالی صندوق بر اساس بودجه سالانه صندوق و تصویب هیئت مدیره توزیع می شود. درخواست وام یا کمک ها به صندوق ارسال می شود. این درخواست ها بر اساس دستورالعمل هایی توسط کارشناسان خبره صندوق ها بررسی می شود. این دستورالعمل ها توسط صندوق تهیه شده و در روزنامه جهان سبز منتشر می شود. مراحل ارسال و بررسی درخواست ها نیز به صورت زیر انجام می شود:

- تکمیل و ارسال فرم ها بر اساس دستورالعمل ها از سوی متقاضی و ارسال آن به صندوق
- درخواست ها و پیشنهادهای در اختیار دفتر امور اجرایی صندوق ثبت می شود.

^{۴۰} - چنین الویت ها و برنامه هایی را می توان برای تامین منابع مالی برای بازسازی و احیاء برخی از دریاچه ها و تالاب های کشور از جمله دریاچه ارومیه مد نظر قرار داد که از طرف صندوق ملی محیط زیست ایران پشتیبانی می شود.

4 - Tula 1
4 - National Ecobank 2
4 - International Fund water Eurasia

- بررسی های اولیه در مدت ۱۰ روز توسط کارشناسان دفتر امور اجرایی انجام می شود
 - در صورتی که پروژه پیشنهادی دارای ایرادات و اشکالاتی بود به به متقاضیان منعکس می شود. در غیر این صورت کلیه مستندات در اختیار هیئت مدیره قرار داده می شود.
 - هیئت مدیره نیز بر اساس نوع پروژه و الویت های صندوق نوع کمک ها را تعیین و تصویب می کند
 - مرحله آخر نیز اجرای پروژه توسط کارشناسان پایش و کنترل می شود
- پایش و کنترل بر اجرای پروژه توسط دفتر امور اجرایی پروژه، نهادهای سازمان های محیط زیست منطقه ای، واحد ممیزی صندوق و سایر نهادهای نظارتی که قانون مشخص کرده است، انجام می شود.

• ارزیابی، گزارش دهی و اطلاع رسانی عمومی فعالیت های صندوق:

گزارش سالانه فعالیت های صندوق فدرال و الویت های هزینه ای آن توسط دفتر امور اجرایی صندوق تهیه و توسط هیئت مدیره صندوق تصویب می شود. پس از تصویب این گزارش، گزارش نهایی برای بررسی به دولت فدرال ارسال می شود. اطلاعات ارائه شده در این گزارش در روزنامه جهان سبز^۴ و همچنین مجله اطلاعات اکولوژیکی^۵ در سطح گسترده ای توزیع می شود، منتشر می شود. کنترل مالی فعالیت های صندوق نیز توسط کمیسیون ممیزی که کارکنان آن توسط گروه کارشناسان عالی صندوق انتخاب می شوند، انجام می گردد. علاوه بر این بانک اطلاعات جامع و کاملی نیز توسط صندوق در مورد نوع پروژه هاف میزان کمک ها، اثر بخشی فعالیت ها و سایر موارد لازم تهیه شده و در اختیار کاربران قرار داده می شود.

۹-۴- صندوق ملی حفاظت از محیط زیست اکراین

صندوق ملی حفاظت از محیط زیست اکراین بر اساس قانون شورای عالی در زمینه حفاظت از محیط زیست در سال ۱۹۹۱ تشکیل شد. بر اساس ماده ۴۷ این قانون مقرر شده است تا به منظور حمایت از فعالیت ها و برنامه های حفاظت از محیط زیست کشور صندوق ملی حفاظت از محیط زیست تاسیس گردد. در سال ۱۹۹۸، ردیف بودجه ای مشخصی برای صندوق در قانون بودجه پیش بینی شد. این صندوق دارای شعبات منطقه ای بوده و در سراسر کشور فعالیت می کنند. صندوق ملی محیط زیست اکراین از سال ۱۹۹۲ و پس از تصویب عوارض آلودگی توسط هیئت وزیران در سال ۱۹۹۲ فعالیت خود را آغاز کرد. اسانامه و قوانین حاکم بر صندوق در سال ۱۹۹۸ اصلاح شد و منابع مالی جدیدی نیز بر مبنای این اصلاحیه برای صندوق پیش بینی شده است.

• مدیریت و سازماندهی صندوق

صندوق ملی حفاظت از محیط زیست اکراین زیر نظر وزارت محیط زیست و ایمنی هسته ای (MEPNS) فعالیت می کند. این صندوق مستقل نیست و برخلاف سایر صندوق های مشابه سایر کشورها فاقد ساختار تشکیلاتی مختص به خود می باشد و کاملاً زیر نظر وزارتخانه محیط زیست و ایمنی هسته ای فعالیت می کند. تا سال ۱۹۹۸ منابع مالی صندوق صرفاً از خزانه دولت تامین می شده است.

وزارت محیط زیست و ایمنی زیستی مسئول نظارت بر استفاده از منابع مالی صندوق است. معمولاً، این کار توسط کارشناسان وزارت محیط زیست انجام می شود. مدیران دفاتر آب، سرزمین، هوا و حفاظت از تنوع زیستی در فرایند تصمیم گیری در مورد تخصیص منابع مالی صندوق دخالت دارند و کلیه اعتبارات و منابع مالی باید با هماهنگی و نظارت آنها از سوی صندوق برای پروژه ها و طرح های محیط زیستی هزینه شود. صندوق ملی محیط زیست اکراین دارای شعبات منطقه ای و محلی در سراسر کشور است که بر اساس سیاست های اعلام شده توسط صندوق ملی محیط زیست فعالیت می کنند.

⁴ - Green World Newspaper

⁵ - Ecos-Inform Magazine

⁴ - Ministry for Environmental Protection and Nuclear Safety

• درآمدهای صندوق

منابع تامین منابع مالی صندوق ملی محیط زیست کشور اکراین از محل های زیر تامین می شود:

- عوارض و جریمه های آلودگی
 - درآمدهای حاصل از عوارض مصرف برخی از منابع طبیعی (از سال ۱۹۹۹ میزان عوارض توسط هیئت وزیران و بر اساس تصویب شورای عالی^{۴۷} تعیین می شود)
 - کمک های داوطلبانه شرکت ها، سازمان ها و اشخاص
 - سایر منابع از جمله درآمدهای حاصل از جرایم محیط زیستی
- بر اساس اصلاحیه سال ۱۹۹۸ قانون حفاظت از محیط زیست اکراین، ۳۰ درصد از درآمد های حاصل از عوارض آلودگی به صندوق ملی محیط زیست واریز می شود. شایان ذکر است، پیش از این اصلاحیه ۱۰ درصد از درآمدهای حاصل از عوارض به صندوق ملی محیط زیست واریز می شده است. ۷۰ درصد باقیمانده عوارض نیز به نسبت زیر توزیع می شود: ۵۰ درصد از درآمدهای حاصل از عوارض به صندوق های محیط زیست منطقه ای و ۲۰ درصد نیز به صندوق های محیط زیست محلی تخصیص داده می شود.

• راهبرد های هزینه کردن منابع مالی صندوق

منابع مالی صندوق بر اساس تنظیم بودجه سالانه به حوزه های مختلف برای حفاظت از محیط زیست تخصیص داده می شود. این به صورت مشترک بودجه توسط وزارت محیط زیست و ایمنی هسته ای (MEPNS) و وزارت امور دارایی تصویب می شود. برای این منظور در بودجه درآمدها و هزینه ها و فهرست پروژه های مشمول کمک از صندوق به صورت سالانه منتشر و به تصویب می رسد. حدود ۱۰ درصد از اعتبارات صندوق به صورت سالانه برای موارد پیش بینی نشده در زمینه محیط زیست (حوادث غیرمترقبه در زمینه محیط زیست) در نظر گرفته می شود. منابع مالی صندوق ملی محیط زیست اکراین در موارد زیر هزینه می شود:

- تدوین و اجرای برنامه های ملی حفاظت از محیط زیست
- کمک به فعالیت های کاهش آثار و پیامدهای منفی محیط زیست
- حمایت و پشتیبانی برای اجرای فعالیت های کاهش خسارات محیط زیستی در هنگام بروز حوادث غیرمترقبه محیط زیستی
- حمایت و پشتیبانی از فعالیت های تحقیق و توسعه در زمینه محیط زیست
- تجهیز و توانمند سازی سازمان های متولی محیط زیست و منابع طبیعی
- حمایت و پشتیبانی از همکاری های بین المللی در زمینه حفاظت از محیط زیست
- برگزاری کنفرانس ها، سمینارها، نمایشگاهها و سایر رخدادهای در زمینه حفاظت از محیط زیست

علاوه بر این صندوق به بیمارستانها، دانشگاهها و موسسات پژوهشی نیز برای کاهش آثار و پیامدهای محیط زیستی کمک می کند.

• ارزیابی، گزارش دهی و اطلاع رسانی عمومی فعالیت های صندوق:

هزینه های سالانه صندوق توسط وزارت دارایی و سایر سازمان های نظارتی به صورت سالانه کنترل می شود. برای این منظور وزارت محیط زیست و ایمنی هسته ای (MEPNS) گزارش سالانه استفاده از منابع مالی صندوق را به وزارت آمار ارایه می دهد. پس از آن درآمدها و هزینه های صندوق به صورت سالانه در گزارش ملی وضعیت محیط زیست منتشر می شود.

۱۰-۴- صندوق محیط زیست کشور چین^۱

• پیشینه

گرایش به بازار آزاد از دهه ۱۹۸۰ در کشور چین سبب شده است تا سرمایه گذاری ها گسترده ای در این کشور در حوزه های مختلف صنعتی، کشاورزی و زیربنایی انجام شود که پیامدهای آن به صورت طیف گسترده ای از معضلات زیست محیطی در این کشور نمایان شده است. از سوی دیگر به موازات این تحولات بانک های این کشور نیز به سوی فعالیت های سود آور گرایش پیدا کرده و این موضوع نیز باعث شتاب گرفتن سرمایه گذاری ها در این کشور شد که به موازات افزایش معضلات محیط زیستی بتدریج دولت و مردم نسبت به مسائل محیط زیست حساس شده اند. وجود بحرانهای محیط زیستی متعدد در این کشور باعث شد تا سازوکارهایی برای تامین منابع مالی لازم برای کاهش آثار و پیامدهای محیط زیستی در دستور کار قرار گیرد که از مهمترین این سازوکارها می توان به ایجاد صندوق محیط زیست و استفاده از سازوکارهای اقتصادی اشاره کرد.

به همین دلیل در راستای تامین منابع مالی مورد نیاز برای اجرای سیاست های محیط زیست، دولت چین مالیات ها و عوارض گوناگونی را برای آلودگی و تخریب محیط زیست وضع کرد. چنین سازوکارهایی به عنوان یک ابزار گذار اقتصادی نقش تعیین کننده ای در کاهش آلودگی ها و تامین منابع مالی لازم برای کاهش معضلات محیط زیستی ایفاء می کنند.

در کشور چین صندوق ها نقش بسیار مهمی در سرمایه گذاری برای توسعه فناوری های کنترل آلودگی ها و صنایع پاک ایفاء می کنند. در این کشور سیستم اخذ عوارض و مالیات از اوایل دهه ۱۹۸۰ شروع شد که این عوارض از طریق صندوق های محیط زیستی محلی دریافت می شده است. از آن زمان تجربه های ارزنده ای در زمینه تامین منابع مالی و مدیریت آنها برای توسعه فناوری های مختلف کنترل آلودگی و صنایع پاک حاصل شده است. افزون بر این تجربه حاصل از صندوق های محلی اطلاعات بسیار زیادی را برای ایجاد صندوق ملی محیط زیست در این کشور فراهم کرده است.

در کشور چین بر اساس ماهیت فعالیت ها و نحوه تامین مالی سه نوع صندوق شامل صندوقهای محیط زیست دولتی، صندوق های سرمایه گذاری برای توسعه فناوری های پاک و بنیادها فعالیت می کنند.

صندوق های محیط زیست دولتی به صندوق هایی اطلاق می شود که منابع مالی آنها از طریق بودجه دولتی برای مصارف خاص تاسیس می شوند. معمولا منابع مالی این صندوق ها از طریق عوارض و مالیات ها بر بنگاهها و موسسات خصوصی بر اساس قانون کمیته مرکزی حزب کمونیست چین و شورای ملی تامین می شود.

ساختار اداری حفاظت از محیط زیست در کشور چین شامل دولت مرکزی (کنگره خلق چین)، اداره دولتی حفاظت از محیط زیست، دولت های محلی (کنگره خلق در استانها، دفاتر محیط زیست استانی)، شهرداری ها، بخشداری ها و شهرستانها می باشد. دولت های محلی، زمینه های قانونی تامین منابع مالی این دسته از صندوق ها را فراهم می کنند و اتر نظر اجرایی بر آنها نظارت کرده و مسئولیت اعمال و اجرای قوانین و کسب درآمد صندوق به آنها واگذار شده است.

صندوق های سرمایه گذاری حفاظت از محیط زیست نیز به آن دسته از صندوق ها اطلاق می شود که منابع مالی لازم برای سرمایه گذاری به صورت مشترک توسط بخش های خصوصی و دولتی تامین می شود. تاسیس صندوق سرمایه گذاری محیط زیست در کشور چین از اواخر دهه ۱۹۸۰ آغاز شد که بدنبال آن صندوق سرمایه گذاری زیبو^۲ برای کمک به بنگاههای آلوده کننده در مناطق شهری و روستایی کشور بر اساس مصوبه بانک خلق چین در سال ۱۹۹۲ شروع به فعالیت کرد. پس از تاسیس این صندوق سرمایه گذاری، صندوق های سرمایه گذاری متعددی در کشور چین تاسیس شد، بطوریکه شمار آنها تا پایان سال ۱۹۹۹ به بیش

^۱ . y Xinyuan LU and Jinnan WANG (2014), Local Environmental Funds in China, available: <https://www.cbd.int/financial/trustfunds/China-envirionfunds.pdf>

^۲ - Foundations

^۳ - Zibo Investment Fund

یکصد صندوق سرمایه گذاری رسید. علاوه بر این تا پایان همین سال حدود ۵ بانک بزرگ و ۲۲ صندوق سرمایه گذاری محیط زیست وارد بازار بورس شدند که میزان سهام آنها نیز حدود ۵۰/۵ میلیارد یوان اعلام شد. با بسط و گسترش صندوق سرمایه گذاری در کشور چین اقدامات قانونی متعددی برای ضابطه مند کردن فعالیت این صندوق های سرمایه گذاری صورت گرفت که از مهمترین آنها می توان به اجازه ایجاد صندوق های سرمایه گذاری صنعتی محیط زیستی چین در خارج از کشور در سال ۱۹۹۵ اشاره کرد.

بنیاد ها نیز نوع خاصی از صندوق ها هستند که برای فعالیت های حفاظت از محیط زیست فعالیت می کنند. منابع مالی این صندوق ها عمدتاً از کمک های داوطلبانه داخلی و بین المللی تامین شده و توسط سازمان های غیر دولتی و غیر انتفاعی مدیریت می شوند. در دهه ۱۹۸۰ حدود ۸۰ بنیاد حفاظت از محیط زیست در کشور چین تاسیس شد. در سال ۱۹۸۸، شورای ملی کشور چین قانونی را به منظور ضابطه مند کردن فعالیت این بنیاد ها تصویب کرد که به موجب آن ایجاد بنیاد های حفاظت از محیط زیست مستلزم اخذ مجوز از بانک خلق چین، وزارت کشور و شورای ملی شده است.

البته باید متذکر شد که در حال حاضر بیشتر کمک ها برای کنترل آلودگی ها و تخریب محیط زیست توسط صندوق های محیط زیستی دولتی انجام می شود و سایر صندوق ها بویژه صندوق های سرمایه گذاری، عمدتاً در حوزه هایی که سودآور هستند (مانند توسعه انرژی های تجدید پذیر و صنایع پاک) فعالیت می کنند.

• مدیریت و سازماندهی صندوق دولتی محیط زیست چین:

بر اساس تصمیمات دولت حدود ۸۰ درصد درآمد حاصل از مالیات های آلودگی به صندوق محیط زیست اختصاص داده می شود. صندوق نیز محیط زیست نیز حدود ۷۰ درصد از منابع فوق را برای سرمایه گذاری در تجهیزات کنترل آلودگی به بنگاههایی که در زمینه تولید تجهیزات آلودگی فعالیت می کنند، اختصاص می دهد. همچنین دولت از سایر منابع مانند سود حاصل از فعالیت های دولت، منابع بودجه ای مشخص، منابع سیستم بانکی و منابع بین المللی برای تجهیز مالی صندوق و طرح های محیط زیست استفاده می کند. بدین ترتیب فعالیت های صندوق دولتی محیط زیست چین، منجر به ایجاد سیستم توزیع غیر سرمایه ای شده است.

درآمدها و هزینه های صندوق بر اساس برنامه کاری مدیریت صندوق که به صورت سالانه تهیه می شود، تعیین می شوند. سازوکارهای تامین و کمک به فعالیت های کاهش آلودگی از طریق صندوق در مقایسه با سایر روش ها بسیار انعطاف پذیری است. دستگاههای نظارتی به صورت مستمر بر نحوه هزینه کرد منابع مالی صندوق نظارت می کنند.

جدول (۱) به صورت خلاصه انواع صندوق هایی را که در کشور چین فعالیت می کنند را بر حسب ماهیت و کارکرد، محل تامین منابع مالی، نحوه توزیع، نوع مدیریت و الویت سرمایه گذاری نشان می دهد.

جدول ۱. انواع صندوق های حفاظت از محیط زیست در چین

ملاحظات	الویت سرمایه گذاری	مدیریت صندوق	نوع توزیع منابع مالی	محل تامین منابع مالی	نوع صندوق	نوع تامین اعتبارات
	حدود ۸۰ درصد منابع مالی برای سرمایه گذاری در کنترل آلودگی ها و ۲۰ درصد برای توانمند سازی نهادی هزینه می شود	دفاتر محیط زیست استانی و آژانس های مالی	کمک های بلاعوض و یارانه	عوارض و جریمه ها و درآمدهای بودجه دولت های محلی	دولتی	عوارض آلودگی (صندوق دولتی محیط زیست)

¹ - non-profit organizations

منابع اختصاصی برای کنترل آلودگی ها (صندوق ویژه دولتی)	دولتی	عوارض و جریمه ها و درآمدهای بودجه دولت های محلی	وام های کم بهره	دفاتر محیط زیست استانی و آژانس های مالی	کنترل آلودگی ها در مبدا تولید	حدود ۲۰ الی ۳۰ درصد از درآمدهای حاصل عوارض آلودگی ها به این صندوق اختصاص داده می شود که این منابع برای اعطای یارانه کنترل آلودگی ها و کمک به سرمایه گذاری به منظور کنترل آلودگی بنگاههای آلوده کننده بزرگ استفاده می شود
شرکت های سرمایه گذاری محیط زیستی	وابسته به دولت و بخش خصوصی بوده و بر اساس قوانین تجاری فعالیت می کنند	عوارض آلودگی، بازپرداخت وام ها و سایر منابع	وام های کم بهره	هیئت مدیره	کنترل آلودگی ها	به صورت آزمایشی در چند شهر و استان فعالیت می کنند
بنیادهای حفاظت از محیط زیست چین	سازمان های غیر دولتی و غیر انتفاعی	کمک های دولتی و بخش خصوصی	کمک های بلاعوض	هیئت مدیره	کمک به اجرای پروژه های عام المنفعه	

ایجاد نظام های مالیاتی در یک نظام اصلاح بودجه ای گسترده تر و همچنین ایجاد سیستم های باز توزیع بودجه، از طریق صندوق های مختلف محیط زیستی تحولات گسترده ای را در کشورهایمانند چین به همراه داشته است. طیف گسترده ای از عوارض بر محصولات، جرایم تخلیه ضایعات، عوارض مصرف کالاهای محیط زیستی، عوارض منابع طبیعی، عوارض آلودگی یا مالیات ها را می توان برای تغییر رفتارهای تولید و مصرف بکار گرفت. به عنوان مثال، در سال ۲۰۰۹ در کشور چین مالیات بر سوخت جایگزین مالیات بر جاده شد، هر چند درآمدهای دولت تغییر نکرد، اما این کار باعث تشویق برای بهینه سازی مصرف انرژی می شود. کاربرد نهادهای این سازوکارها به همراه ایجاد صندوق های مختلف کشور چین باعث تحولات زیادی در زمینه اشاعه فناوری های پاک در این کشور شده است.

توسعه صندوق های سرمایه گذاری نیز باعث توسعه انواع فناوری های سازگار با محیط زیست بویژه در زمینه انرژی های تجدید پذیر در کشور چین شده است. کشور چین، کشوری پیشرو در این زمینه است. این کشور به فناوری های پاک به عنوان نیروی محرکه رشد نگاه می کند و به سرعت در حال گسترش این گونه بازارها است. در سال ۲۰۰۸، کشور چین از نظر درآمدهای مالی بزرگترین تولید کننده فناوری های پاک بود، به طوریکه بیش از ۴۴ میلیارد یورو از محل فناوری های پاک درآمد کسب کرد. این مقدار معادل ۱/۵ درصد تولید ناخالصی داخلی (GDP) این کشور در سال مزبور بوده است. در واقع این کشور در زمره پیشگامان توسعه فناوری های پاک مانند توربین، سخت افزارهای خورشیدی فتوولتائیک و ترن های پر سرعت در جهان است.

¹ - solar photovoltaic hardware

۱۱-۴- صندوق محیط زیست و مدیریت آب لهستان^۱

صندوق ملی محیط زیست و مدیریت آب لهستان مقارن با آغاز تحولات اقتصادی و اجتماعی این کشور در سال ۱۹۸۹ به استناد قانون حفاظت از محیط زیست و مدیریت آب تاسیس شد. در آن زمان به علت تحولات عمیق سیاسی و بروز مشکلات گوناگون در این زمینه مسائل محیط زیست بشدت به حاشیه رانده شد و سرمایه گذاری در زمینه حفاظت از محیط زیست بشدت کاهش یافت. بتدریج و با فروکش کردن بحرانها در این کشور و آغاز اصلاحات اجتماعی و اقتصادی در این کشور از اوایل دهه ۹۰ موضوع محیط زیست نیز در کانون توجه قرار گرفت و توجه به محیط زیست همه گیر شد. افزون بر این امضای تعدادی از تفاهم نامه های بین المللی در زمینه حفاظت از محیط زیست توسط دولت لهستان نیز باعث شد تا سرمایه گذاری در این کشور برای حفاظت از محیط زیست شتاب پیدا کند. همچنین در اواسط دهه ۹۰ دولت لهستان تلاش ها و اقدامات گوناگونی را برای ورود به اتحادیه اروپا در دستور کار قرار داد. یکی از پیش شرط های مهم ورود رعایت قوانین و مقررات و استانداردهای محیط زیست اروپا بوده است که این مسئله نیز در افزایش فعالیت های محیط زیست در این کشور تاثیر بسزایی داشته است.

با تشکیل صندوق و ایجاد نظام های مالی جدید در این کشور، اجرای فعالیت ها و پروژه های محیط زیستی ممکن شد به طوریکه در حال حاضر نهادهای مالی و صندوق های محیط زیست نقش به سزایی در تامین منابع مالی فعالیت های محیط زیستی در این کشور ایفاء می کنند. بر اساس قانون حفاظت از محیط زیست و مدیریت آب مهمترین اهداف صندوق محیط زیست لهستان نیز بشرح زیر اعلام شده است:

- تولید تجهیزات حفاظت از محیط زیست و مدیریت منابع آب
- سرمایه گذاری در بخش های محیط زیست از جمله فناوری های پاک و بازسازی و ارتقای تکنولوژی تاسیسات فاضلاب)
- توسعه نظام های پایش محیط زیست (ایستگاههای اندازه گیری، آزمایشگاهها، مراکز پردازش اطلاعات)
- حمایت از پژوهش های محیط زیست
- ارتقای آگاهی های محیط زیستی و بوم شناختی جامعه
- حفاظت از طبیعت و توسعه جنگل کاری ها
- توسعه فناوری های نوین در زمینه مدیریت آب و فاضلاب، مدیریت انرژی، کاهش آلودگی های صدا، تولید سوخت های پاک، کاهش گازهای احتراقی و تولید پاک)
- جلوگیری از حوادث و رخدادهای غیر مترقبه محیط زیستی و کاهش آثار و پیامدهای آنها
- مراقبت های بهداشتی بویژه کودکان در مناطق آلوده

شایان ذکر است کشور لهستان دارای صندوق دیگری بنام اکوفاند^۲ است که دارای ساختاری مستقل بوده و یک بنیاد غیر انتفاعی است. این صندوق توسط وزارت دارایی در سال ۱۹۹۲ تاسیس شد. این صندوق نیز دارای دو بخش اصلی برای تصمیم گیری شامل شورای نظارتی و هیئت مدیره است. شورای نظارتی نیز شامل نمایندگانی از دولت و مجلس و نمایندگان کشورهای کمک کننده است. منابع مالی این صندوق بیشتر از طریق کمک های کشورهای خارجی و از سازوکار قرض برای معامله با طبیعت تأمین می شود.

• مدیریت و سازماندهی صندوق

نحوه مدیریت و سازماندهی صندوق محیط زیست لهستان در قانون حفاظت محیط زیست و مدیریت آبی تعیین شده است. این صندوق دارای دو بخش اصلی هیئت نظارتی و هیئت مدیره است. وزارت محیط زیست، منابع طبیعی و جنگل داری ساختار و

INTERNATIONAL FUND FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION AND WATER MANAGEMENT

² - Ecofund

³ - debt-for-environment swap

اعضای هیئت نظارتی را مشخص می‌کند. مسئولیت نصب و عزل اعضای هیئت نظارتی بر عهده وزیر محیط زیست است. این هیئت دارای ۱۳ الی ۱۵ عضو شامل نمایندگان زیر است:

- چهار نماینده از رشته های مختلف علمی
 - سه نماینده از وزارت محیط زیست، منابع طبیعی و جنگل داری
 - سه نماینده از نمایندگان دولت های محلی خودمختار
 - یک نماینده از تشکل های غیر دولتی حامی محیط زیست و منابع طبیعی به انتخاب شبکه تشکل های غیر دولتی
 - یک نماینده از وزارت دارایی
 - یک نماینده از بازرسی ملی حفاظت از محیط زیست
 - یک نماینده از ادارات محیط زیستی استانی
 - یک نماینده از سازمان اکولوژیکی و فراستانی
- وظایف هیئت نظارتی نیز بشرح زیر است:

- تصویب معیارها و ضوابط تامین منابع مالی پروژه ها و طرح های محیط زیستی توسط صندوق
 - تصویب برنامه عملیاتی و الویت بندی فعالیت های صندوق در سال مالی
 - تعیین ضوابط و مقررات بخشودگی وام ها
 - تصویب تصمیمات هیئت مدیره در زمینه سرمایه گذاری های مالی (مانند خرید سهام و انتشار و خرید اوراق قرضه) و فعالیت های سرمایه ای
 - تصویب درخواست وام ها و کمک های بلاعوض بیش از ۳۰۰ هزار یورو
 - تصویب گزارش و تراز مالی سالانه صندوق
- هیئت نظارتی گزارش فعالیت های سالانه صندوق را به وزیر محیط زیست گزارش کرده و بر فعالیت های هیئت مدیره و همچنین جذب نیروی انسانی صندوق نظارت می‌کند. هیئت مدیره صندوق نیز شامل رییس و نایت رییس بوده و توسط وزیر محیط زیست عزل و منصوب می‌شود. وظایف هیئت مدیره صندوق محیط زیست لهستان نیز بشرح زیر است:
- تدوین برنامه کاری صندوق از جمله فهرست الویت ها و پروژه ها
 - تصمیم گیری در مورد انتخاب طرح ها و پروژه های محیط زیستی خواهان کمک و وام از صندوق
 - مدیریت مالی صندوق
 - تهیه گزارش فعالیت های صندوق برای هیئت نظارتی
 - جذب نیروی انسانی لازم برای صندوق

• درآمدهای صندوق

درآمدهای صندوق های ملی محیط زیست و مدیریت آب از طریق نظام مالیات و عوارض تامین می‌شوند. این درآمدها بر اساس " اصل پرداخت آلودگی توسط آلوده کننده " اخذ می‌شود صندوق محیط زیست مستقل از وزارت اقتصاد عمل کرده و دآمدها و دریافتی های آن به خزانه واریز نمی‌شود. مهمترین محل درآمدهای صندوق شامل اقلام زیر است:

- هزینه استفاده از کالاها و خدمات محیط زیست

هزینه استفاده از محیط زیست بر مبنای نرخ های مصوب دولت از تمامی واحدهای تولید، صنعتی و خدماتی استفاده کننده از منابع محیط زیستی اخذ می‌گردد. این هزینه ها با توجه به میزان بهره برداری از منابع به ازای هر واحد مشخص از بخش های مختلف اخذ می‌گردد.

- درآمدهای حاصل از تولید محصولات خطرناک

این درآمد از عوارضی که بر روی محصولات خطرناک وضع می شود به صورت مستمر اخذ می شود. تولید محصولاتی مانند ترکیبات جیوه و سایر محصولات که در زمره مواد خطرناک محسوب می شوند مشمول عوارضی علاوه بر سایر عوارض می شوند.

- درآمدهای حاصل از سود بازپرداخت وام ها:

- عوارض و مالیات های محیط زیستی

- درآمدهای حاصل از جرایم محیط زیستی

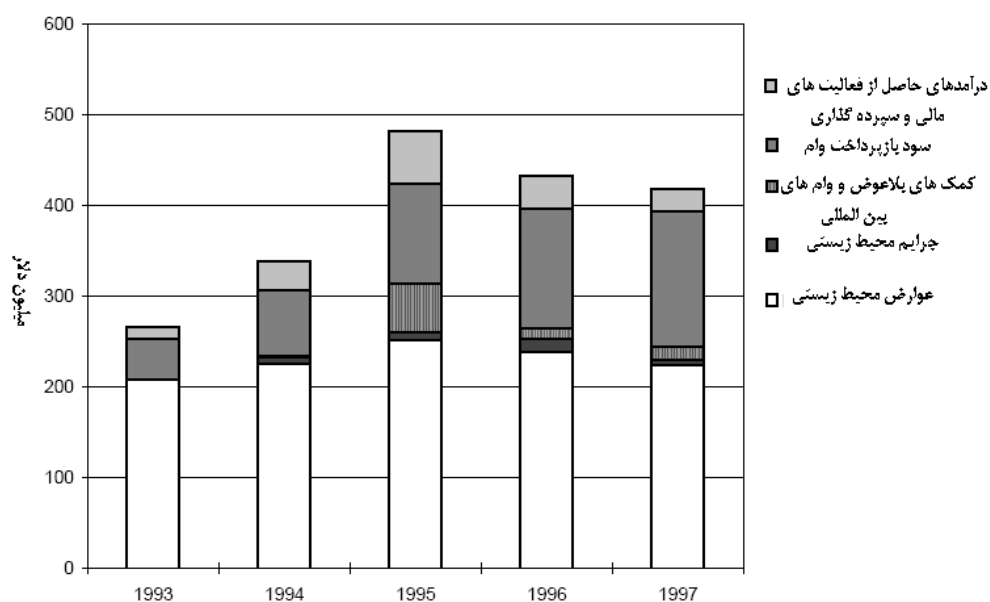
این جریمه ها از واحدهای آلاینده ای که از استانداردهای محیط زیستی را رعایت نکنند یا باعث تخریب محیط زیست شوند طی رویه های مشخص اخذ و به صندوق واریز می شود.

- کمک های خارجی و بین المللی

- عوارض تخلیه فاضلاب ها و پسماندها

به عنوان مثال در سال ۲۰۰۲ در مجموع حدود ۴۰۰ میلیون دلار از محل هزینه های استفاده از محیط زیست، عوارض محصولات خطرناک و درآمدهای حاصل از جرایم زیست محیطی درآمد داشته است. منابع حاصل از صندوق نیز به صورت یارانه، کمک های بلاعوض و وام و سرمایه گذاری در فناوری پاک هزینه می شود

شایان ذکر است که کشور لهستان دارای ۱۶ محدوده یا ایالت (استان) می باشد که هر یک به چند منطقه و هر منطقه نیز به چند ناحیه تقسیم می شود. منابع مالی صندوق در هر یک از این سطوح جمع آوری شده و در ۱۶ حساب ایالتی / استانی واریز و سپس بخشی از به صندوق ملی و مابقی به صندوق های استانی تخصیص داده می شود. نمودار (۱) روند تغییرات درآمدهای صندوق را طی دوره زمانی ۱۹۹۳ الی ۱۹۹۷ نشان می دهد.

نمودار ۱. روند تغییرات درآمدهای صندوق ملی لهستان طی دوره ۱۹۹۳ الی ۱۹۹۷

همانگونه که مشاهده می شود بخش اعظم درآمدهای صندوق از محل عوارض و مالیات های محیط زیستی تامین می شود . پس از آن سود حاصل از باز پرداخت های وام ها قرار دارد. میزان درآمدهای صندوق بسته به شرایط اقتصادی و اجتماعی کشور در سالهای مختلف متفاوت است، اما در مجموع این روند در حال افزایش بوده و در سالهای منتهی به سال ۲۰۱۰ به علت افزایش عوارض و مالیات ها و همچنین افزایش جریمه های محیط زیستی افزایش قابل ملاحظه ای یافته است

• راهبرد های هزینه کردن منابع مالی صندوق

- مهمترین الویتهای صندوق برای فعالیت های محیط زیستی حفاظت از محیط زیست در لهستان شامل موارد زیر است:
- کنترل آلودگی های آب (حفاظت از منابع آب شرب) بویژه منابع آلاینده بیش از ۲۰۰۰ متر مکعب در روز و سیستم های دفع فاضلاب بیش از ۳۰۰ متر مکعب در روز)
 - مدیریت منابع آب: توسعه منابع آب موجود و بهبود و کنترل اقدامات مقابله با سیل
 - کنترل آلودگی هوا: کاهش انتشار آلاینده های هوا از طریق بهبود کیفیت سوخت، جایگزینی سوخت های موجود با سوخت های پاک، نصب و راه اندازیس تجهیزات کاهش گازهای خروجی دودکش ها، ارتقای فناوری ها و حفاظت از انرژی
 - کنترل آلودگی خاک: مدیریت اصولی پسماندها و حذف و کاهش اثرات بهداشتی ناشی از اثرات و آلودگی های دفع مواد خطرناک در خاک
 - حفاظت از جنگل ها: حفاظت از جنگل ها به عنوان مهمترین عامل متعادل کننده زیست بوم های کشور
 - حفاظت از محیط زیست طبیعی: جفاظت از منابع طبیعی ارزشمند و تنوع زیستی گیاهی و جانوری از جمله تنوع ژنتیکی
 - کاهش اثرات سوء بهره برداری از استخراج و بهره برداری از معادن
 - ارتقای آگاهی های عمومی در زمینه حفاظت از محیط زیست
 - حمایت و پشتیبانی از فعالیت های پژوهشی در زمینه محیط زیست
 - اعطای یارانه به فعالیت های محیط زیستی
 - تعیین جوایزی برای ایجاد رقابت در حوزه های مختلف محیط زیستی
 - تامین منابع مالی برخی از پروژه هایی محیط زیستی که آثار محیط زیستی عمده ای دارند (تا سقف ۹۰ در صد هزینه های اجرای پروژه ها)

شایان ذکر است در کشور لهستان مقارن با ایجاد صندوق ملی محیط زیست، عوامل کارگزاری مالی از جمله " بانک حفاظت محیط زیست" نیز تاسیس شده است . سهامداران این بانک صندوق محیط زیست، بانک های خارجی (از جمله بانک سوئد) و سهامداران خرد هستند. این بانک ها انتفاعی و غیر دولتی هستند اما محور اصلی فعالیت های آنها حفاظت از محیط زیست کشور است که در حوزه های مختلف حفاظت از محیط زیستی و تجاری سازی کالاهای محیط زیستی فعالیت می کنند. نرخ بهره این بانک ها معمولا کمتر از بانک های دیگر بوده و تسهیلات ویژه ای را برای متقاضیان در نظر می گیرند. همچنین به سهامداران به صورت سالانه سود پرداخت می شود. اینم سازوکار باعث می شود تا پس انداز در این بانک افزایش پیدا کند. همچنین این بانک می تواند در سراسر کشور شعبه ایجاد کنند. در این بانک ها تعداد زیادی از فارغ التحصیلان محیط زیست به کار گرفته می شوند که وظیفه نظارت و ارزیابی پروژه های محیط زیستی را بر عهده دارند. علاوه بر این بانک های محیط زیست لهستان رابط بین وزارت محیط زیست و بانک جهانی به عنوان عامل اجرایی عمل می کنند. با اتخاذ این سازوکار ها تمایل به سرمایه گذاری برای توسعه فناوری های پاک و فعالیت های محیط زیستی و ایجاد اشتغال سبز افزایش یافته است، بطوریکه تا پایان سال ۲۰۱۰ از حدود بیش از ۱۰۰۰ پروژه

محیط زیستی حمایت شده است. در حقیقت بانک محیط زیست در کشور لهستان بازوی مالی صندوق محیط زیست قلمداد می شوند که باعث تشهیل فعالیت های صندوق در این کشور می شوند.

معمولا نرخ بهره این بانک ها برای صنایع دولتی ۲ تا ۵ درصد و برای بخش خصوصی ۲/۵ تا ۳ درصد است. بر خلاف سایر بانک ها، دوره باز پرداخت وام ها متغیر بوده و عمدتا طولانی تر از بانک های دیگر است و شش ماه پس از بهره برداری و با زمان بازپرداخت ۱۵ ساله وام ها اخذ می شوند. علاوه بر این در صورتی که مجریان طرح های محیط زیستی تعهدات خود را بخوبی و در موید مقرر انجام دهند، حداکثر تا ۲۵ درصد نیز بخشودگی به آنان تعلق می گیرد.

معیارهای انتخاب پروژه ها برای جذب حمایت صندوق نیز شامل موارد زیر است:

- گزارش توجیهی فنی - اقتصادی (ارزیابی پروژه)
- بررسی آثار و پیامدهای مثبت محیط زیستی پروژه ها (به عنوان مثال کاهش آلاینده هایی مانند دی اکسید نیتروژن و سایر آلاینده ها)
- بررسی آثار و پیامدهای اقتصادی مثبت پروژه ها از طریق تحلیل هزینه - فایده و اثر بخشی آنها (ایجاد ارزش افزوده، نرخ بازگشت داخلی، هزینه های مثبت اجتماعی، و...)
- موقعیت زیست محیطی و فنی پروژه از منظر نیاز الویتی کشور
- ایجاد اشتغال و وابستگی به توان داخلی و نیروی کار
- وضعیت مالی پروژه و توانایی متقاضی برای بازپرداخت وام

• ارزیابی، گزارش دهی و اطلاع رسانی عمومی فعالیت های صندوق

فعالیت های صندوق ملی محیط زیست لهستان به صورت مستمر توسط وزیر محیط زیست، منابع طبیعی و جنگل داری، هیئت نظارتی، مجلس لهستان و همچنین دولت های کمک کننده به صندوق ملی محیط زیست لهستان مورد ارزیابی قرار می گیرد. علاوه بر این عملکرد مالی صندوق نیز به صورت سالانه منتشر شده و مورد ارزیابی نهادهای ذیربط قرار می گیرد.

ابتدا گزارش توسط هیئت مدیره صندوق تهیه و در اختیار هیئت نظارتی قرار داده می شود. هیئت نظارتی پس از بررسی کلیه مستندات گزارش را تصویب و در اختیار وزیر محیط زیست قرار می دهد. سپس این گزارش در در اختیار هیئت وزیران قرار می گیرد و در نهایت گزارش در اختیار سایر نهادهای نظارتی قرار داده می شود. این کار معمولا در پایان ماه می هر سال انجام می شود. علاوه بر این هیئت مدیره صندوق گزارش فعالیت ها و عملکرد سالانه صندوق را در اختیار روزنامه روزنامه " مونیتور پولسکی " جهت درج قرار می دهد. همچنین گزارشی از فعالیت های صندوق در مجلات محیط زیستی نیز درج می شود. اطلاع رسانی عمومی این صندوق در سالهای گذشته باعث شده است تا فعالیت های صندوق کاملا در معرض نظارت همگانی قرار گیرد.

۱۲-۲- صندوق ملی محیط زیست ایران

ایجاد نهاد مالی برای حفاظت محیط زیست در ایران به مانند سایر کشور ها از اواسط دهه ۱۳۸۰ مورد توجه قرار گرفت که سرانجام تشکیل این صندوق در بند (ب) ماده (۶۸) قانون برنامه چهارم توسعه (۸۸-۱۳۸۴) مورد توجه قرار گرفت. بر اساس این بند به دولت اجازه داده شد، تا با رعایت اصول (۷۲) و (۸۵) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، برای تقلیل آلاینده های وارد به محیط زیست و تخریب آن، «صندوق ملی محیط زیست» وابسته به سازمان حفاظت محیط زیست را تأسیس کند. در ادامه این بند نیز مقرر شد تا منابع مورد نیاز صندوق یاد شده برای انجام فعالیتهای مذکور از طریق کمکهای بخش غیردولتی داخلی و خارجی تأمین می گردد.

^۱ -Monitor Polski

^۲ . تارنمای صندوق ملی محیط زیست قابل دسنرس از :

<http://irnef.org/persian/>

اساسنامه صندوق ملی محیط زیست مشترکاً توسط سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

اساسنامه صندوق در تاریخ ۱۳۸۴/۶/۱۲ در چهار فصل و ۲۲ ماده به تصویب هیأت وزیران رسید. در ماده یک هدف از ایجاد صندوق کمک به تقلیل آلاینده‌های زیست‌محیطی و جلوگیری از تخریب و حمایت از محیط‌زیست عنوان شده است.

در ماده ۲ نیز صندوق مؤسسه‌ای اعتباری وابسته به سازمان حفاظت محیط‌زیست معرفی شده است که دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی بوده و به صورت شرکت دولتی طبق مفاد این اساسنامه و قوانین و مقررات مربوط به شرکت‌های دولتی فعالیت می‌کند. در ماده ۳ این اساسنامه حوزه فعالیت صندوق سراسر کشور عنوان شده و مرکز اصلی آن نیز تهران است اما بنا به ضرورت می‌تواند در نقاط دیگر کشور نیز شعبه‌هایی داشته باشد. در ماده ۵ نیز سرمایه اولیه صندوق معادل ده میلیارد ریال پیش‌بینی شده و منابع تأمین اعتبار نیز شامل کمک‌ها و هدایای اشخاص حقیقی و حقوقی غیر دولتی داخلی و کمک‌ها و هدایای خارجی و بین‌المللی عنوان شده است.

در ماده ۶ این اساسنامه موضوع و حدود عملیات صندوق به شرح زیر عنوان شده است:

۱. اعطای تسهیلات مالی به کارخانه‌ها، کارگاه‌ها و به طور کلی هر گونه منابع آلاینده برای کاهش آلودگی‌های زیست محیطی.
۲. اعطای تسهیلات مالی برای جلوگیری از تخریب محیط‌زیست از طریق حفظ، احیا و مدیریت تنوع زیستی.
۳. حمایت مالی و همکاری در طرح‌ها و پروژه‌های زیست محیطی و طرح‌های اکوتوریسم (گردشگری طبیعی).
۴. حمایت مالی و همکاری در طرح‌های آموزشی و فرهنگ سازی برای بهبود شرایط زیست محیطی.
۵. اعطای تسهیلات مالی به پژوهشگران و محققان محیط‌زیست برای گسترش و تکمیل تحقیقات به منظور تولید انبوه و استفاده عمومی از تجهیزات کنترل و کاهش آلودگی.

در ماده ۹ به ارکان صندوق اشاره شده که شامل مجمع عمومی، هیأت مدیره، مدیر عامل و بازرس است.

با توجه به ایراداتی که به اساسنامه صندوق وارد شده بود، این اساسنامه در تاریخ ۱۳۸۷/۹/۱۸ اصلاح شد، لیکن با این اصلاحیه نیز همچنان ابهامات اساسنامه مرتفع نشد. به همین دلیل نیز در جزء (۱) بند (ب) ماده (۱۸۷) برنامه پنجم توسعه (۹۰-۱۳۹۴) بر اصلاح اساسنامه صندوق تأکید شد و سرانجام اساسنامه آن تاریخ ۱۳۹۳/۸/۱۸ در چهار فصل، ۱۲ تبصره و ۲۲ ماده به تغییرات گسترده نسبت به اساسنامه های قبلی به تصویب رسید.

یکی از نکات بارز این تغییرات اساسنامه جدید در مقایسه با اساسنامه های قبلی در تبصره ذیل ماده (۲) عنوان شده است. بر این اساس در این تبصره به صندوق اجازه داده شده است تا در صورت نیاز و با رعایت قوانین و مقررات، نسبت به تاسیس موسسه اعتباری و یا شرکت های تابع با شخصیت حقوقی، مالی و اداری مستقل اقدام نماید.

همچنین تامین منابع مالی صندوق نیز از تنوع بیشتری برخوردار شد، به طوری که در ماده (۴) تامین منابع مالی صندوق با تخصیص ۱۰ میلیارد ریال و سپس تا مبلغ ۵۰ میلیارد ریال از محل ردیف ۳۷-۵۵۰۰۰۰۰ جدول شماره (۹) قانون بودجه سال ۱۳۹۳ کل کشور پیش بینی شد. در ادامه این ماده نیز سایر منابع درآمدی از جمله کمک های دولتی، کمک ها و هدایای اشخاص حقیقی و حقوقی غیر دولتی داخلی، کمک ها و هدایای خارجی و بین المللی، درآمدهای ناشی از گردش مالی و فعالیت های صندوق و واحدهای تابعه و سایر درآمدها و منابع مالی بر اساس قوانین و مقررات پیش بینی شده است.

در ماده (۵) حدود عملیات صندوق از جمله تامین و تجهیز منابع مالی از محل های پیش بینی شده در قانون، سازوکارهای اعطای تسهیلات به کارجات و کارگاه های آلاینده برای کاهش آلودگی ه، حمایت های مالی و همکاری در طرح و پروژه های زیست محیطی و طرح های اکوتوریسم، حمایت مالی و همکاری در طرح های آموزشی و فرهنگ سازی جهت بهبود شرایط زیست محیطی و اعطای تسهیلات مالی به مختعین و محققین محیط زیست پیش بینی شده است.

در ماده (۶) این صندوق نیز به صندوق اجازه داده شده است تا در موارد خاص با جلب همکاری بانک ها و موسسات اعتباری و با استفاده از منابع مالی آنها در راستای اعطای تسهیلات زیست محیطی به متقاضیان بر اساس مقررات عملیات بانکی اقدام و در بازپرداخت اقساط وام متقاضیان به بانک ها و مؤسسات مذکور تسهیلات و حمایت های مالی را از منابع صندوق به عمل آورد.

در ماده (۷) نیز به صندوق اجازه داده شده است تا از طریق شرکت ها و مؤسسات بیمه، امکانات و شرایط لازم را برای بیمه کردن دام، باغات و محصولات کشاورزی در مقابل خسارت ناشی از جانوران وحشی حمایت شده و در معرض خطر فراهم و حق بیمه مربوط را از محل منابع و اعتبارات صندوق پرداخت نماید. در سایر مفاد این اساسنامه نیز به ارکان صندوق، از جمله مجمع عمومی، هیئت مدیره، مدیر عامل، بازرس و وظایف آنها اشاره شده است (ضمیمه یک).

رییس سازمان حفاظت محیط زیست به عنوان رییس مجمع عمومی و رییس سازمان برنامه و بودجه، وزاری امور خارجه، جهاد کشاورزی، صنعت، معدن و تجارت، امور اقتصاد و دارایی و نیرو اعضای مجمع عمومی صندوق ملی محیط زیست هستند.

به این ترتیب مشاهده می شود که تامین درآمدهای پایدار برای حفاظت محیط زیست و استفاده از ظرفیت های نهادهای مالی یا صندوق های ملی حفاظت از محیط زیست به عنوان یکی از مهمترین راهکارهای کاهش خسارات وارده به محیط زیست، جبران خسارات محیط زیست، توسعه نوآوری های و فناوری های حفاظت از محیط زیست، حمایت و پشتیبانی از فعالیت های محیط زیست مطرح شده و به دنبال آن نیز نهادهای مالی متعددی در زمینه حفاظت از محیط زیست، منابع آب و منابع طبیعی در بسیاری از کشورها شکل گرفته اند و به عنوان یکی از مهمترین بازوهای اجرایی و تامین منابع مالی پایدار برای پیشبرد اهداف و فعالیت های محیط زیستی در کشورها عمل می کنند. لذا در صورتی که این صندوق ها و نهادهای مالی مورد حمایت قرار گیرند، می توانند نقش موثری در پیشبرد اهداف محیط زیست و توسعه پایدار ایفاء نمایند.

۵- ظرفیت های قانونی برای تامین منابع مالی پایدار برای حفاظت از محیط زیست (جرمیه ها، مالیات ها و عوارض محیط زیستی)

طی سالهای گذشته قوانین و مقررات متعددی برای حفاظت از محیط زیست به تصویب رسیده است. در بسیاری از این قوانین نیز جرمیه های متعددی را نیز برای تخریب و آلودگی محیط زیست پیش بینی کرده است که در صورت تخلف باید از سوی تخریب کنندگان و آلوده کنندگان محیط زیست پرداخت شوند. علاوه بر جرایم محیط زیست ناشی از تخریب و آلودگی محیط زیست عوارض و مالیاتی هایی نیز در بسیاری از کشورها از جمله ایران پیش بینی می شود که آلوده کنندگان مکلف هستند تا این عوارض را بر اساس سازوکارهایی که قانون گذار پیش بینی کرده است، پرداخت نمایند تا صرف فعالیت های حفاظت از محیط زیست گردند. همچنین باید یاد آور شد که در کشورهای در حال توسعه به طور عام و جمهوری اسلامی ایران به طور خاص، کارآفرینان متخصص و نوآوران در زمینه حفاظت از محیط زیست به دلیل ضعف ساختارهای تأمین مالی و سرمایه گذاری در کشور امکان بروز و ظهور قابلیت های فناورانه خود در زمینه حفاظت از محیط زیست نمی باشند. از طرف دیگر با توجه به اینکه محیط زیست در زمره کالاهای عمومی تلقی می شوند و سود آوری و برگشت سرمایه در آنها به مانند سایر حوزه ها نیست، به همین دلیل چه دولت و چه بخش خصوصی تمایل چندانی برای حمایت از این فعالیت و فناوری ها ندارند. به همین دلیل صندوق صندوق ملی محیط زیست با هدف ارائه خدمات مالی ویژه به کارآفرینان متخصص و نوآور کشور و همچنین تشکل های مردم نهاد و صنایع در راستای کمک به فعالیت های پژوهشی، علمی و فناوری بخش غیر دولتی تاسیس می شوند، که می توانند نقش موثری در راستای حفاظت از محیط زیست داشته باشند. از سوی دیگر استفاده از منابع جرایم آلودگی و تخریب محیط زیست و همچنین مالیات ها و عوارض محیط زیستی، می توانند منابع پایداری را برای توسعه فعالیت های حفاظت از محیط زیست، توسعه نوآوری ها، توسعه انرژی های نو، توسعه بازیافت و سایر فعالیت هایی که باعث بهبود و ارتقای محیط زیست می شوند فراهم نماید. بر این اساس لازم است تا این ظرفیت های قانونی شناسایی شوند تا بتوان از ظرفیت آنها برای حفاظت از محیط زیست، بویژه از طریق نهادهای مالی اقدام کرد.

الف) قوانین و مقررات مرتبط با جرایم آلودگی آب

بررسی روند تحولات قوانین و مقررات قوانین و مقررات حفاظت از محیط زیست به طور عام و حفاظت از منابع آب به طور خاص در یک سده اخیر فراز و فرودهای بسیار زیادی را نشان می دهد. بخشی از مقررات حفاظت از منابع آب عمدتاً به مباحث آلودگی آبها تعلق دارد هر چند این قوانین یک روند واحد را طی نکرده و در خصوص میزان مجازاتها روال متفاوتی دارند اما در مجموع در زمره قوانین و مقررات مهم کشور قلمداد می شوند که بر مبنای آنها می توان قوانین و مقررات مرتبط با حفاظت از منابع آب را اعمال کرد. با این حال و علیرغم وجود ضوابط و مقررات متعدد در زمینه حفاظت از منابع آب کشور از یک سو به دلیل فقدان راهبرد های مشخص در زمینه حفاظت کیفی منابع نوعی پراکندگی در قوانین و مقررات آب کشور مشاهده می شود و از سوی دیگر نیز به دلیل فقدان مدیریت یکپارچه بر منابع آب نوعی همپوشانی و موازی کاری در بین بخش های مختلف مدیریت منابع آب و بویژه حفاظت از کیفیت منابع آب در کشور مشاهده می شود. قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در قوانین خاص مقرراتی در خصوص آلودگی آب حسب مورد وضع می گشت، ولی در تدوین مقررات مقابله با آلودگی آب پس از پیروزی انقلاب و در سالهای اخیر با جامع نگری نسبتاً بیشتری قواعد مربوط به آلودگی آب و جرایم آنها در قوانین مجازات اسلامی تدوین شده است

▪ ماده ۱۲ قانون صید و شکار مصوب ۱۳۴۶ / ۳ / ۱۶ و اصلاحات مصوب ۱۳۵۳ / ۱۰ / ۳۰ و ۱۳۷۵ / ۹ / ۲۵

ماده (۱۲) قانون مذکور اشعار می دارد: « کسانی که مرتکب اعمال زیر گردیدند به حبس تأدیبی از یکماه تا سه ماه و یا به جزای نقدی از پنج هزار ریال تا بیست هزار ریال محکوم می شوند. "آلوده نمودن آب رودخانه ها ، دریاچه ها ، قنوات و برکه های و مردابها به موادی که موجبات از بین رفتن آبزیان را فراهم آورند" در صورت تکرار جرائم پیش بینی شده در ماده (۱۲) به اشد مجازات محکوم خواهد شد. در مورد جرائم مذکور در این قانون هر گاه عمل ارتكابی طبق سایر قوانین مستلزم مجازات شدیدتری باشد مرتکب به مجازات اشد محکوم خواهد شد. »

▪ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب ۵۳ / ۲ / ۲۸ و اصلاحیه ۱۳۷۱ / ۸ / ۲۴

در ماده ماده (۹) اقدام به هر عملی که موجبات آلودگی محیط زیست از جمله منابع آب را فراهم نماید ممنوع اعلام شده است. در ماده (۱۱) این قانون چنین آمده: « سازمان محیط زیست با توجه به مقررات و ضوابط مندرج در آیین نامه های مذکور در ماده ۱۰ کارخانجات و کارگاههایی را که موجبات آلودگی محیط زیست رافراهم می آورند مشخص و مراتب را کتباً با ذکر دلایل بر حسب مورد به صاحبان آنها اخطار می کند که ظرف مدت معینی نسبت به رفع آلودگی نمایند در صورتی که در مهلت مقرر اقدام ننمایند به دستور سازمان از کار و فعالیت آنها ممانعت خواهد آمدو معترض می تواند به دادگاه شهرستان محل شکایت نماید.» (مجموعه قوانین و مقررات حفاظت محیط زیست ایران، ۱۳۷۹). در مواد (۱۲) و (۱۳) این قانون نیز جریمه ها و مجازات های حبسی برای متخلفین از این مواد در نظر گرفته شده است.

▪ قانون حفاظت دریا و رودخانه های مرزی از آلودگی با مواد نفتی مصوب ۱۳۵۴ / ۱۱ / ۴

طبق ماده (۲) قانون مرقوم « آلوده کردن رودخانه های مرزی و آبهای داخلی و دریای سرزمینی ایران به نفت یا هر نوع مخلوط نفتی خواه توسط کشتی ها و خواه توسط سکوهای حفاری یا جزایر مصنوعی (اعم از ثابت یا شناور) و خواه توسط لوله ها و تأسیسات و مخازن نفتی واقع در خشکی یا دریا باشد ممنوع است و مرتکب به حبس جنحه ای از شش ماه تا دو سال یا پرداخت جزای نقدی از یک میلیون ریال تا ده میلیون ریال یا به هر دو مجازات محکوم می گردد.

^۲ . سازمان حفاظت محیط زیست (۱۳۸۳)، مجموعه قوانین و مقررات محیط زیست، جلد اول، سازمان حفاظت محیط زیست

در صورتی که آلودگی بواسطه بی‌مبالاتی یا بی‌احتیاطی واقع شود. مجازات مرتکب حداقل جزای نقدی مذکور است. نیروی دریایی یا ژاندارمری بر حسب مورد به منظور جلب و دستگیری مرتکب و تنظیم صورتمجلس تشخیص میزان آلودگی در صورتی که وسیله آلوده کننده نفتکش باشد آن را متوقف و در مورد منابع آلوده کننده از ادامه عملیات آنها جلوگیری می‌کنند.

▪ قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷

طبق ماده (۶۰) قانون مرقوم و مخصوصاً بند (۵) آن «هرکس عمداً آب رودخانه و انهار عمومی را جویبارها و مخازن و منابع و قنوت و چاهها را با اضافه کردن مواد خارجی به نحو مندرج در ماده (۵۶) این قانون آلوده کند در مواردی که منبع آب به عنوان منبع آب آشامیدنی به کار می‌رود و مرتکب به موجب سایر قوانین مربوطه نیز مورد تعقیب کیفری قرار خواهد گرفت و به دو هزار تا پنج هزار ریال یا از دو ماه تا شش ماه حبس تأدیبی یا هر دو مجازات بر حسب مورد محکوم خواهد شد.

▪ قانون آلودگی آبهای دریاها و دریاچه‌ها و رودخانه‌های مرزی با مواد نفتی ۱۳۵۴/۱۱/۱۴

آلوده سازی رودخانه‌های مرزی و آبهای داخلی و دریایی ایران به نفت و یا هر نوع مخلوط نفتی خواه توسط کشتی‌ها و خواه توسط سکوه‌های حفاری یا جزایر مصنوعی اعم از ثابت و شناور و خواه توسط سوله‌ها و تأسیسات و مخازن نفتی واقع در خشکی یا دریا جرم تلقی و ممنوع اعلام می‌دارد.

▪ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۲۲

در این قانون در ماده (۴۶) صرفاً به ممنوعیت آلودگی آب اشاره شده است و در ماده ۴۵ که به مبحث جرائم و مجازات آنها اختصاص یافته مجازاتی برای آلودگی آب مشخص نشده است.

▪ قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان ۱۳۷۲/۱/۳۱

در این قانون در ماده (۶) اشاره ای کلی به آن دارد که «ایجاد هرگونه آلودگی محیط زیست دریایی برخلاف مقررات جمهوری اسلامی ایران جرم محسوب و مستوجب عقوبت جزایی و مسئولیت مدنی خواهد بود.

▪ آیین نامه بهداشت محیط مصوب ۱۳۷۱/۴/۲۴

در این آیین نامه نیز به منظور جلوگیری از روند رو به رشد آلودگی منابع آبهای سطحی و زیرزمینی اعم از چاهها، رودخانه‌ها، قنات، چشمه و آب مصرفی شهرها و روستاها کمیته ای به نام حفاظت از منابع آب آشامیدنی زیر نظر استاندارد تشکیل خواهد شد. تا موارد نقص بهداشت و رفع آلودگی را رسیدگی نمایند.

▪ آیین نامه جلوگیری از آلودگی آب (مصوب ۱۳۷۱/۲/۱۸)

این آیین نامه در ضمن تعریف انواع آبهای پذیرنده و ضوابط مختلفی در مورد جلوگیری از منابع آب ارایه شده است. در ماده (۲۲) این آیین نامه مقرر شد چنانچه تخلف از مقررات این آیین نامه موجب ورود هر گونه خسارت به محیط زیست و آبریان و منابع طبیعی شود، دادگاه حسب درخواست سازمان حفاظت محیط زیست، مسئولین را به پرداخت و جبران خسارات وارد شده محکوم خواهد کرد.

▪ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵

در ماده (۶۸۸) آمده که: «هر اقدامی که تهدید علیه بهداشت عمومی شناخته شود از قبیل آلوده کردن آب آشامیدنی یا توزیع آب آشامیدنی آلوده، ریختن مواد مسموم کننده در رودخانه‌ها و ... جرم محسوب و مرتکبین چنانچه طبق قوانین چنانچه طبق قوانین خاص مشمول مجازات شدیدتری نباشند به حبس تا یکسال محکوم خواهند شد. تشخیص این امر با وزارت بهداشت و در مان و سازمان محیط زیست است.

ضمن آنکه تعریف آلودگی را در تبصره (۲) قانون مذکور بعمل آورده است.

در ماده (۶۸۹) گفته: «چنانچه اقدامات مذکور منتهی به قتل یا نقص عضو یا جراحت یا صدمه انسانی شود مرتکب علاوه بر مجازاتهای مذکور حسب مورد به قصاص و پرداخت دیه و در هر حال تادیبه به تادیبه خسارت وارده نیز محکوم خواهد شد.

▪ بند (ج) ماده ۱۰۴ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۳-۱۳۷۹) به منظور کاهش عوامل آلوده‌کننده محیط‌زیست، بالاخص درمورد منابع طبیعی و منابع آب کشور، واحدهای تولیدی موظفند برای تطبیق مشخصات فنی خود با ضوابط محیط‌زیست و کاهش آلودگی‌ها اقدام کنند. هزینه‌های انجام‌شده در این مورد به‌عنوان هزینه‌های قابل قبول واحدها منظور می‌گردد.

از واحدهایی که از انجام این امر خودداری نمایند و فعالیت‌های آنها باعث آلودگی و تخریب محیط‌زیست گردد، جریمه متناسب با خسارات وارده اخذ و به درآمد عمومی واریز می‌گردد تا در قالب لوایح بودجه سنواتی برای اجرای طرح‌های سالم‌سازی محیط‌زیست هزینه شود. آیین‌نامه این بند مشتمل بر مبلغ و چگونگی اخذ جرایم و نحوه هزینه آن به پیشنهاد سازمان حفاظت محیط‌زیست به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد.

▪ ماده ۱۳۴ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۳-۱۳۷۹) «صدور هرگونه مجوز بهره‌برداری از منابع آب سطحی یا زیرزمینی و شبکه توزیع شهری برای مصارف واحدهای بزرگ تولیدی، صنعتی، دامداری، خدماتی و سایر مصارفی که تولید فاضلاب با حجم زیاد می‌کنند و همچنین استقرار مجوزهای صادره در گذشته، منوط به اجرای تأسیسات جمع‌آوری فاضلاب، تصفیه و دفع بهداشتی پساب است. تا زمان اجرای تأسیسات مناسب، از واحدهای مصرف‌کننده آب با توجه به نوع و میزان آلودگی، جرایمی بر مبنای آیین‌نامه و تعرفه مصوب دولت اخذ می‌گردد که پس از واریز به خزانه، معادل وجوه واریزی از محل اعتبارات ردیف خاصی که در قوانین بودجه سنواتی پیش‌بینی خواهد شد در اختیار سازمان حفاظت محیط‌زیست قرار گیرد و برای طرح‌های حفاظت کیفی منابع آب و تصفیه و دفع بهداشتی فاضلاب هزینه خواهد شد. وزارت نیرو با همکاری سازمان حفاظت محیط‌زیست کشور و دستگاه اجرایی ذیربط نسبت به تهیه آیین‌نامه اجرایی این ماده و پیشنهاد آن برای تصویب در هیئت‌وزیران اقدام خواهد کرد».

▪ ماده ۲۰ قانون و ماده ۷۱ قانون برنامه چهارم توسعه (۸۸-۱۳۸۴) ^۴

قانون مذکور صدور هرگونه مجوز بهره‌برداری از منابع آب سطحی یا زیرزمینی و شبکه توزیع شهری برای مصارف واحدهای بزرگ صنعتی، تولیدی، دامداری، خدماتی و سایر مصارفی که تولید فاضلاب با حجم زیاد می‌کنند و همچنین استقرار مجوزهای صادره در گذشته را منوط به اجرای تأسیسات جمع‌آوری فاضلاب، تصفیه و دفع بهداشتی پساب نموده است. تا زمان اجرای تأسیسات مناسب، از واحدهای مصرف‌کننده آب با توجه به نوع و میزان آلودگی، جرایمی بر مبنای آیین‌نامه و تعرفه مصوب دولت اخذ می‌گردد که پس از واریز به خزانه، معادل وجوه واریزی از محل اعتبارات ردیف خاصی که در قوانین بودجه سنواتی پیش‌بینی خواهد شد در اختیار سازمان حفاظت محیط‌زیست قرار گیرد و برای طرح‌های حفاظت کیفی منابع آب و تصفیه و دفع بهداشتی فاضلاب هزینه خواهد شد. آیین‌نامه اجرایی ماده مذکور کلیه واحدهای آلاینده تولیدی، صنعتی، معدنی، دامداری، خدماتی و مجتمعها و شهرکهای صنعتی، مسکونی و سایر با تولید فاضلاب بیش از ۳۰۰۰ مترمکعب در ماه را مشمول می‌داند. توضیح اینکه در برنامه سوم توسعه جمهوری اسلامی ایران در ماده (۱۳۴) و بند (ج) ماده ۱۰۴ به مسئله آلودگی منابع آب از طریق واحدهای آلاینده تولیدی، صنعتی، معدنی، دامداری، خدماتی و مجتمع‌ها و شهرکهای صنعتی، مسکونی اشاره داشته که ماده (۱۳۴)، در ماده ۲۰ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و بند (ج) ماده ۱۰۴ در ماده ۷۱ برنامه چهارم تنفیذ شد. به این ترتیب اهمیت مباحث آلودگی آنها بحدی است که قانونگذاران مختلف خود را مکلف دیده‌اند تا علاوه بر ممنوعیت آلودگی آنها نسبت به تعیین مجازات لازم برای مرتکبین اقدام نمایند و با اتخاذ تدابیر جزایی از آلودگی آنها ممانعت به عمل آورند.

▪ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۳۴ قانون برنامه سوم توسعه مصوب ۱۳۸۴/۴/۸:

^۴ . لازم به توضیح علیرغم کارکرد مناسب قوانین یاد شده در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه متأسفانه به دلایل مختلف در برنامه‌های پنجم و ششم توسعه این قوانین تنفیذ نشد.

در این آیین نامه بر اساس جداول و ضرایبی برای تعیین جریمه های آلودگی تعیین کرده است. در ماده ۲ سازمان حفاظت محیط زیست مجاز شده است تا راساً یا به درخواست وزارت نیرو میزان آلودگی واحدهای را تعیین و به واحدی ربط و وزارت نیرو اعلام و مهلت مناسبی جهت کنترل و رفع آلودگی مشخص نماید. واحد های آلاینده نیز موظف شده اند تا زمان رفع آلودگی، جرایم مربوط را به خزانه واریز نمایند.

▪ آیین نامه اجرایی بند (ج) ماده ۱۰۴ قانون برنامه سوم توسعه مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۷

در ماده یک این آیین نامه آلودگی ها و تخریب محیط زیست تعریف شده و در بندهای دیگر نحوه محاسبه خسارات و آلودگی های محیط زیست بر اساس ضرایب و جدولی تعیین شده است. در ماده ۱۶ آیین نامه نیز مقرر شده است جریمه واحدها به حساب خزانه واریز شده و معادل آن در لویج بودجه سنواتی پیش بینی گردد تا جهت اجرای طرحهای سالم سازی محیط زیست و جبران خسارت با هماهنگی سازمان محیط زیست و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور از طریق دستگاههای اجرائی ذیربط هزینه گردد. هزینه های مطالعه، آموزش، اطلاع رسانی، از محل این ماده نیز قابل تامین خواهد بود.

(ب) قوانین و مقررات مرتبط با جرایم آلودگی هوا

▪ آیین نامه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹

این آیین نامه به استناد ماده ۱۰ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست^۵ مصوب ۱۳۵۳/۳/۲۸ و اصلاحیه ۱۳۷۱۴/۸/۲۴) به تصویب کمیسیون های مربوط مجلس وقت رسید. اهمیت آلودگی هوا به طور اخص و روند فزاینده آلودگی های محیط زیست به طور عام در کشور باعث شد تا قانونگذار مرجع تصویب آیین نامه مذکور و سایر آیین نامه های جلوگیری از آلودگی ها را به جای هیات وزیران، کمیسیون های مجلس تعیین نماید.

▪ ماده ۳۴ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۴/۲/۳

این قانون در شش فصل، ۳۶ ماده و چهارده تبصره در تاریخ ۱۳۷۴/۲/۳ به تصویب رسید. در فصل اول تعاریف و طبقه بندی منابع آلوده کننده هوا ارایه شده است. در فصل دوم ضوابط و مقررات متعددی در مورد نحوه استفاده وسائل نقلیه موتوری به منظور کاهش آلودگی هوا ارایه شده است. در فصل سوم نیز ضوابط و مقررات مربوط به کارخانجات و کارگاهها و نیروگاههای آلاینده هوا در زمینه کاهش آلودگی هوا ارایه شده است. در فصل چهارم نیز ضوابط و مقررات کاهش آلاینده های هوای منابع تجاری، خانگی و منابع متفرقه ارایه شده است. در فصل پنجم (مواد ۲۸ الی ۳۲) مجازات ها و جرایم آلودگی هوا و مبالغ جرایمها بر حسب نوع و میزان تخلف برای متخلفین پیش بینی شده است. در فصل ششم نحوه وصول درآمدها پیش بینی شده است.

به موجب ماده ۳۴ درآمدهای حاصل از اجرای این قانون پس از وصول بلافاصله به حساب خزانه واریز گردیده و معادل پنجاه (۵۰٪) وجه واریزی در هر سال و حداکثر تا سقف یک میلیارد ریال جهت اجرای این قانون به صورت ردیف جداگانه ای در لایحه هر سال منظور و در اختیار سازمان حفاظت محیط زیست و معادل بیست درصد (۲۰٪) تا سقف چهارصد میلیون ریال در اختیار نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران قرار می گیرد.

▪ آیین نامه اجرایی قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۹/۶/۱۶

^۵ - ماده ۱۰: مقررات جلوگیری از آلودگی یا تخریب محیط زیست و جلوگیری از پخش و ایجاد صداهای زیان آور به محیط زیست و همچنین ضوابط و معیار و میزان آلودگی موضوع ماده ۹ این قانون و محدودیت و ممنوعیت های مربوط به حفظ و بهبود و بهسازی محیط زیست به موجب آیین نامه هایی خواهد بود که به تصویب کمیسیون های کشاورزی و عمران روستایی و بهداری و دادگستری مجلس برسد.

این آیین نامه در ۱۰ ماده و ۵ تبصره در تاریخ ۱۳۷۹/۶/۱۶ به تصویب هیات وزیران رسید. در این آیین نامه نیز مقررات و ضوابط مختلفی برای اجرای قانون از جمله معاینه فنی خودروها، اخذ گواهینامه معاینه فنی، نحوه تردد خودروها و نحوه زمان بندی، جریمه ها و... پیش بینی شده است.

▪ **جزء (۵) بند (ز) ماده ۱۰۴ قانون برنامه سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹):**

از سال دوم برنامه سوم آلوده سازی هوا توسط موتور سیکلت ها و خودروها (از هر نوع که باشند) جرم محسوب شده و متخلف (راننده) به جزای نقدی پانصد هزار ریال (۵۰۰۰۰۰) در هر نوبت تخلف محکوم می شود. نوبت بعدی احتساب تخلف، حداقل گذشت یک هفته از تخلف قبلی و ارتکاب جرم می باشد.

▪ **قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۶/۴/۲۵ مجلس شورای اسلامی**

در ماده ۳۳ این قانون عنوان شده است که ۱۰۰ درصد درآمدهای حاصل از اجرای این قانون به حساب خزانه داری کل کشور واریز تا صرفا در قالب بودجه سنواتی جهت تکالیف این قانون و مقابله با منابع آلوده کننده هوا هزینه شود. همچنین در ادامه تاکید شده است که ۲۰ درصد از وجوه مذکور در اختیار صندوق ملی محیط زیست قرار گیرد تا به منظور ارایه تسهیلات به منابع آلاینده هوا جهت رفع و کاهش آلودگی هوا اختصاص یابد.

(ج) جرایم مربوط به آلودگی و تخریب خاک و تولید پسماندها

▪ **قانون حفاظت از خاک مصوب ۱۳۹۸/۳/۴ مجلس شورای اسلامی**

در ماده (۳۵) این قانون عنوان شده است درآمدهای حاصل از وصول جریمه ها و خسارات به خاک به تفکیک بخش های آلودگی و تخریب خاک طی ردیف درآمدی جداگانه که هر سال در قانون بودجه مشخص می شود به حساب خزانه داری کل کشور واریز می شود.

▪ **قانون مدیریت پسماندها مصوب ۱۳۸۳/۳/۹**

به موجب ماده (۱۶) قانون مدیریت پسماندها نگهداری، مخلوط کردن، جمع آوری، حمل و نقل، خرید و فروش، دفع، صدور و تخلیه پسماندها در محیط، بر طبق مقررات این قانون و آیین نامه اجرایی آن خواهد بود. در غیر این صورت اشخاص متخلف به حکم مراجع قضایی به جزای نقدی در بار اول برای پسماندهای عادی به از پانصد هزار ریال (۵۰۰۰۰۰) تا یکصد میلیون ریال (۱۰۰۰۰۰۰۰) برای سایر پسماندها دو میلیون ریال (۲۰۰۰۰۰۰۰) تا یکصد میلیون ریال (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) و در صورت تکرار، هر بار به دو برابر مجازات قبلی در این ماده محکوم می شوند.

متخلفین از حکم ماده (۱۳) به جزای نقدی از دو میلیون (۲۰۰۰۰۰۰۰) ریال تا یکصد میلیون (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال و در صورت تکرار به دو برابر حداکثر مجازات و در صورت تکرار مجدد هر بار به دو برابر مجازات بار قبل محکوم می شوند.

به استناد ماده (۲۱) در آمد از جرایم این قانون به حساب خزانه داری کل کشور واریز و همه ساله معادل وجوه واریزی از محل اعتبارات ردیف خاصی که در قوانین بودجه سنواتی پیش بینی می شود، در اختیار دستگاههایی که در آیین نامه اجرایی این قانون تعیین خواهند شد، قرار خواهد گرفت تا صرف آموزش، فرهنگ سازی، اطلاع رسانی و رفع آلودگی ناشی از پسماندها، حفاظت از محیط زیست و تأمین امکانات لازم در جهت اجرای این قانون گردد.

د) قوانین و مقررات مرتبط با جرمه های تخریب و شکار و صید

▪ قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶ با اصلاحات ۱۳۵۳/۱۰/۳۰ و ۱۳۷۵/۹/۲۵

در این قانون جرمه هایی برای شکار و صید غیر قانونی، حمل، عرضه و فروش جانوران وحشی، از بین بردن پوشش گیاهی، واردات و صادرات غیر قانونی جانوران وحشی و... پیش بینی شده است که از مهمترین مواد آن می توان به مواد (۱۰)، (۱۱)، (۱۲) و (۱۳) اشاره کرد.

در ماده (۳۰) این قانون مقرر شده است وجوه حاصل از اجرای قانون شکار و صید غیر از درآمد ناشی از بهای پروانه های شکار و صید و ضرر زیان که به موجب بن (الف) ماده (۴۵) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت هزینه خواهد شد به حساب خاصی نزد خزانه داری کل واریز می شود.

سازمان برنامه و بودجه نیز موظف شده است همه ساله معادل هفتاد درصد (۷۰٪) آن را به طور جداگانه در بودجه سازمان منظور کند تا صرف حفاظت از حیات وحش، کنترل مناطق تحت نظارت سازمان و تامین هزینه های مربوط به ماده (۹) قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶ و اصلاحیه بعدی آن شود.

▪ ماده ۶۷۹ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵/۳/۲ با اصلاحات ۱۳۷۶/۵/۸

بر اساس ماده (۶۷۹) هر کس به عمد و بدون ضرورت حیوان حلال گوشت متعلق به دیگری یا حیواناتی که شکار آنها توسط دولت ممنوع اعلام شده اس را بکشد یا مسموم و یا تلف یا ناقص کند به حبس از نود و یک روز تا شش ماه یا جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار ریال تا سه میلیون ریال محکوم خواهد شد.

▪ ماده ۶۸۰ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵/۳/۲ با اصلاحات ۱۳۷۶/۵/۸

بر اساس ماده (۶۸۰) هر کس بر خلاف مقررات و بدون مجوز قانونی اقدام به شکار یا صید حیوانات و جانوران وحشی (حمایت شده) نماید به حبس از سه ماه تا سه سال و یا جزای نقدی از یک و نیم میلیون ریال تا هیجده میلیون ریال محکوم خواهد شد.

▪ ماده ۶۸۶ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵/۳/۲ با اصلاحات ۱۳۷۶/۵/۸

هر کس درختان درختان موضوع ماده یک قانون گسترش فضای سبز را عامدا و بر خلاف قانون مذکور قطع یا موجبات از بین رفتن آنها را فراهم آورد علاوه بر جبران خسارت وارده حسب مورد به حبس تعزیری از شش ماه تا سه سال و یا جزای نقدی از سه میلیون تا هیجده میلیون ریال محکوم خواهد شد.

ه) سایر قوانین و مقررات در مورد جرمه ها و درآمدهای محیط زیست

▪ قانون راجع به تاکسیدرمی جانوران برای اشخاص حقیقی و حقوقی در قبال دریافت حق الزحمه مصوب ۱۳۶۰/۱۲/۹

بر اساس ماده واحده این قانون به سازمان حفاظت محیط زیست اجازه داده می شود نسبت به تاکسیدرمی جانوران برای موسسات تحقیقاتی، علمی، موزه ها و نمایشگاهها و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی در قبال دریافت حق الزحمه اقدام نماید. بر اساس تبصره (۲) این ماده واحده وجوهی که بابت حق الزحمه در اجرای این قانون عاید می شود باید به حساب درآمد عمومی کشور واریز می شود.

▪ قانون اجازه دریافت وجه در مقابل ارائه خدمات آزمایشگاهی و حق الزحمه کارشناسی مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۳

^۶ - ماده ۹: چنانچه ماموران سازمان و میر شکاران یا صاحبان مزارع و باغها در حدود مجوزهای صادر شده نتوانند از دفع خسارت یا صدماتی که از ناحیه جانوران وحشی به افراد، مزارع و باغها وارد می شود جلوگیری به عمل آورند جبران خسارت وارده شده از محل درآمدهای حاصل از اجرای این قانون تامین خواهد شد. همچنین سازمان حفاظت محیط زیست می تواند جهت پیشگیری از این خسارت نسبت به محصور نمودن زیستگاههای حفاظت شده جانوران وحشی از محل درآمدهای مذکور اقدام نماید

بر اساس ماده واحده این قانون به سازمان حفاظت محیط زیست اجازه داده می شود جهت ارائه خدمات آزمایشگاهی و همچنین امور بازدید، بررسی و ارائه طریق در زمینه مسائل مربوط به وظایف مقرر در قوانین حفاظت و بهسازی محیط زیست و شکار و صید و آیین نامه های مربوطه به حسب مورد، مبالغی تحت عناوین " خدمات آزمایشگاهی" و " حق الزحمه کارشناسی" دریافت نماید. بر اساس تبصره (۲) وجوهی که بابت خدمات آزمایشگاهی و حق الزحمه کارشناسی در اجرای این قانون عاید می شود باید به حساب درآمد عمومی کشور واریز شود.

▪ قانون اخذ ورودیه از بازدیدکنندگان پارکها و موزه های تاریخی طبیعی مصوب ۱۳۶۷/۸/۸

بر اساس ماده واحده این قانون به سازمان حفاظت محیط زیست اجازه داده شده است به منظور حفاظت و حراست از سرمایه های ملی و گسترش کمی و کیفی آنها و برای تعمیق موزشهای عمومی به ویژه در موزه های تاریخ طبیعی و ارائه خدمات از استفاده کنندگان و بازدیدکنندگان از نمایشگاه ها و موزه های تاریخ طبیعی و مناطق مذکور در بند (الف) ماده (۳) قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست ، به استثنا مراکز آموزشی و تحقیقاتی در ازای تسهیلاتی که فراهم می آورد، از طریق صدور بلیط وجه دریافت نماید. در تبصره (۲) مقرر شد تا وجوه حاصل از اجرای ماده واحده به حساب درآمد عمومی کشور واریز خواهد شد. در تبصره (۳) نیز سازمان برنامه و بودجه مکلف شد ردیف درآمدهای موضوع این قانون و همچنین ردیف اعتباری معادل ۵۰ درصد ردیف درآمدی مزبور را برآورد در لایحه بودجه هر سال منظور نماید.

در تبصره (۴) نیز سازمان حفاظت محیط زیست مجاز شده است در هر سال معادل ۵۰ درصد جوه حاصل از اجرای ماده واحده و حداکثر برابر اعتبار پیش بینی شده در دیف مربوطه در قانون بودجه مربوطه را بر اساس درخواست وجه ذیحساب سازمان مزبور دریافت و بدون الزام به رعایت قانون محاسبات عمومی و با رعایت قانون نحوه هزینه کردن اعتبارات خارج از شمول مصوب ۱۳۶۴/۱۱/۶ جهت فراهم آمدن اهداف مندرج در ماده واحده تامین نیازهای تجهیزاتی و تدارکاتی امور حفاظت از محیط زیست به مصرف برساند.

▪ آیین نامه اجرایی قانون اخذ ورودیه از بازدیدکنندگان پارکها و موزه های تاریخ طبیعی مصوب ۱۳۶۹/۵/۲۱

در این آیین نامه تعرفه ها، بهای بلیط، میزان بخشودگی ها و سایر ضوابط و مقررات مربوط به این قانون ارایه شده است.

▪ ماده ۴۵ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳/۱۲/۲۸

در بند (الف) این ماده سازمان حفاظت محیط زیست موظف شده است درآمد حاصل از دریافت بهای پروانه های شکار و صید موضوع ماده (۸) قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست و بهای جانوران وحشی که از شکارچیان و متخلفین از قانون و مقررات شکار و صید دریافت می شود را به درآمد عمومی کشور واریز نماید. همه ساله معادل هفتاد درصد (۷۰٪) مبالغ واریزی فوق از محل اعتباری که بهمین منظور در قانون بودجه هر سال منظور می شود در اختیار سازمان مزبور قرار خواهد گرفت تا برابر آیین نامه ای که توسط سازمان مزبور تهیه و به تصویب هیأت وزیران می رسد به مأمورین و مخبرین سازمان یاد شده پرداخت گردد .

در بند (ب) نیز مقرر شده است معادل صددرصد (۱۰۰٪) مبالغ حق الزحمه کارشناسی و خدمات آزمایشگاهی که در اجرای قانون اجازه دریافت وجه در مقابل ارائه خدمات آزمایشگاهی و حق الزحمه کارشناسی مصوب ۳/۱۱/۱۳۶۱ مجلس شورای اسلامی اخذ و به حساب درآمد عمومی کشور واریز می گردد از محل اعتباری که به همین منظور در قانون بودجه هر سال منظور می شود در اختیار سازمان حفاظت محیط زیست قرار می گیرد تا به مصرف تکمیل، تجهیز و توسعه آزمایشگاهها و انجام فعالیت های مطالعاتی و پژوهشی و تشویق و ترغیب کارشناسان برسد.

در بند (ج) نیز مقرر شده است معادل صددرصد (۱۰۰٪) مبالغی که در اجرای قانون راجع به اجازه خشک کردن (تاکسیدرمی) جانوران برای اشخاص حقیقی و حقوقی در قبال دریافت حق الزحمه مصوب ۱۳۶۰/۱۲/۹ مجلس شورای اسلامی به حساب درآمد عمومی واریز می شود از محل اعتباری که به همین منظور در قانون بودجه هر سال منظور می شود در اختیار سازمان حفاظت محیط زیست قرار می گیرد تا به مصرف تکمیل، تجهیز و توسعه نمایشگاهها و کارگاههای خشک کردن جانوران (تاکسیدرمی) و انجام فعالیت های هنری در موزه تاریخ طبیعی برسد.

در بند (د) مقرر شده است به منظور فراهم نمودن امکانات و تجهیزات لازم جهت پیشگیری و جلوگیری از آلودگی ناشی از صنایع آلوده‌کننده، کارخانه‌ها و کارگاهها موظفند یک در هزار از فروش تولیدات خود را با تشخیص و تحت نظر سازمان حفاظت محیط‌زیست صرف کنترل آلودگیها و جبران زیان ناشی از آلودگیها و ایجاد فضای سبز نمایند. وجوه هزینه شده از این محل جزو هزینه‌های قابل قبول مؤسسه مربوط محاسبه خواهد شد.

۲-۵- عوارض و مالیات های محیط زیستی

استفاده و کاربرد ابزارهای اقتصادی بویژه عوارض و مالیات ها بر فعالیت های مخرب و آلوده کننده محیط زیست در زمره مهمترین رویکردها برای حفاظت از محیط زیست قلمداد می شود و می توانند نقش بسیار مهمی در ضابطه مند کردن فعالیت های بنگاه های آلوده کننده و تخریب کننده محیط زیست داشته باشند و از سوی دیگر نیز درآمدهای حاصل از این ابزارهای اقتصادی نیز می توانند منبع مالی پایداری برای حفاظت از محیط زیست باشند و نقش بسیار موثری در تامین منابع مالی لازم برای کمک به ارتقای فناوری های محیط زیست، اعطای یارانه برای تشویق صنایع پاک، کمک به واحدهای آلاینده برای ارتقای سیستم های تصفیه پسماندها، توسعه فناوری های نوین در زمینه محیط زیست و... ایفا نمایند. به همین دلیل در خلال سالهای گذشته بویژه پس از کنفرانس ریو در سال ۱۹۹۲ استفاده از ابزارهای اقتصادی بویژه عوارض و مالیات های زیست محیطی در بسیاری از کشورها گسترش یافته است. طی سال های گذشته گرچه در قوانین و مقررات مالیاتی کشور صراحتاً به استفاده از ابزارهای اقتصادی و مالیات های سبز اشاره نشده بود، اما تلویحاً در برخی از برنامه های توسعه کشور و قوانین و مقررات تلویحاً به این موضوع اشاره شده بود. لیکن با تهیه لایحه مالیات بر ارزش افزوده در سال ۱۳۹۸ و همچنین تصویب قانون مالیات بر ارزش افزوده در تاریخ ۱۴/۱۴/۱۴۰۰ در فصل هفتم (مالیات ها و عوارض خاص) صراحتاً به عوارض سبز اشاره شده است

▪ تبصره ۱۳ قانون برنامه اول توسعه اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۷۲-۱۳۶۸) و بند (د) ماده ۴۵ وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۴/۱۲/۲۸۱ و ۱۳۷۴/۱/۱۶

بر اساس تبصره (۱۳) قانون برنامه اول توسعه مقرر شده بود تا به منظور فراهم نمودن امکانات و تجهیزات لازم جهت پیشگیری و جلوگیری از آلودگی ناشی از صنایع آلوده کننده، کارخانه‌ها و کارگاه ها موظفند یک در هزار از فروش تولیدات خود را با تشخیص و تحت نظر سازمان حفاظت محیط زیست صرف کنترل آلودگی‌ها و جبران زیان‌ناشی از آلودگی ها و ایجاد فضای سبز نمایند. وجوه هزینه شده از این محل جز هزینه های قابل قبول مؤسسه مربوط محاسبه خواهد شد. آیین نامه اجرایی این تبصره توسط سازمان حفاظ محیط زیست با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید. شایان ذکر است این تبصره در بند (د) ماده ۴۵ وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۴/۱/۱۶ ابقاء شد.

▪ آیین نامه اجرایی بندهای (ب) ، (ج) و (د) ماده (۴۵) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین ۷۵/۹/۲۰ هیات وزیران با اصلاحات بعدی

در ماده (۴) مقرر شده است تا کارخانجات ، کارگاهها و واحدهای صنعتی و معدنی موظفند یک در هزار فروش تولیدات خود را در هر سال به حساب جداگانه ای واریز و از محل وجوه این حساب هزینه های مربوط به حفاظت محیط زیست و کنترل آلودگی ها را طبق مقررات این آیین نامه پرداخت نمایند.

در ماده (۵) نیز مقرر شد تا مخارج و هزینه هایی که کارخانجات و کارگاهها و واحدهای صنعتی و معدنی در اجرای بند (د) ماده (۴۵) قانون و مقررات این آیین نامه به تشخیص و تحت نظر سازمان هزینه می نمایند ، جزء هزینه های قابل قبول مالیاتی آنان منظور شود.

در تبصره ذیل این ماده اعلام شده است در صورتی که یک در هزار فروش تولیدات کارخانجات و کارگاههای صنعتی و معدنی مذکور پس از انجام هزینه های مقرر در این آیین نامه در پایان سال مالی تماماً به مصرف نرسیده باشد ، معادل آن در سالهای بعد قابل هزینه بوده و جزء هزینه های قابل قبول مالیاتی سالی که وجوه مزبور در آن به مصرف رسیده است محاسبه خواهد شد.

در ماده ۶ نیز عنوان شده است با توجه به اینکه تشخیص درآمد حاصل از فروش تولیدات کارخانجات و کارگاهها و اجرای بند (د) ماده (۴۵) از طریق رسیدگی به حسابهای مالیاتی آنان میسر می باشد، ادارات کل امور اقتصادی و دارایی استانها پس از رسیدگی به حسابهای آنها و تشخیص رقم درآمد و مالیات متعلقه، بنا به درخواست سازمان حفاظت محیط زیست درآمد هر یک از کارخانجات و کارگاهها و واحدهای صنعتی را به سازمان یا ادارات کل حفاظت محیط زیست استانها (بعنوان یکی از مراجع ذیربط موضوع ماده ۲۳۲ قانون مالیاتهای مستقیم) اعلام خواهند نمود.

در ماده ۷ نیز مقررات و ضوابط نحوه هزینه کرد مشخص شده است. بر این اساس کارخانجات و کارگاهها و واحدهای صنعتی موظفند منفرداً یا مشترکاً در چارچوب واحدهای مستقر در شهرکها و مجتمع های صنعتی، در زمینه حفظ محیط زیست و جبران زیان ناشی از آلودگی ها و ایجاد فضای سبز مشجر و جاذب آلودگی ها تحت نظر و با موافقت قبلی سازمان حسب مورد اقدامات زیر را از محل وجوه موضوع ماده (۴) این آیین نامه به عمل آورند:

الف - انجام مطالعات و تحقیقات کاربردی جهت پیشگیری و کنترل آلودگی ناشی از فعالیت منابع آلوده کننده.

ب- تامین و نصب دستگاهها و ایستگاههای اندازه گیری کنترل آلودگی هوا و ایجاد آزمایشگاه و سیستم های تصفیه فاضلاب

ج- تهیه و تامین تجهیزات و وسایل مناسب برای پیشگیری و جلوگیری و یا کاهش موثر آلودگی ها

د- پرداخت هزینه های کارشناسی و خدمات فنی رفع آلودگی ها

ه- ایجاد فضای سبز مشجر در محوطه کارخانجات و کارگاهها و واحدهای صنعتی و معدنی و سایر نقاط به تشخیص سازمان

و- جبران خسارات و زیان وارده به محیط زیست و منابع طبیعی بنا به تشخیص و اعلام سازمان

ز- برگزاری دوره های آموزشی و ارائه آموزش لازم در جهت ترویج مسائل مربوط به حفاظت محیط زیست و کنترل آلودگی ها و همچنین تنویر افکار عمومی و اشاعه فرهنگ زیست محیطی تحت نظر سازمان

ماده ۸ نیز مقرر شده است در صورتی که حفظ محیط زیست و پیشگیری و ممانعت از آلودگی و ایجاد فضای سبز در سطح یک منطقه وسیع یا شهرستان و یا استان به تشخیص سازمان ضرورت داشته باشد به نحوی که تامین امکانات و وجوه مذکور از عهده یک واحد صنعتی و معدنی خارج باشد، سازمان هزینه های انجام فعالیت مذکور را براساس طرح مصوب با تعیین سهم هر یک از کارخانجات و کارگاهها مشخص و مراتب را جهت پرداخت هزینه های اجرای طرح از محل وجوه موضوع ماده (۴) این آیین نامه به آنان اعلام خواهد نمود.

در تبصره ذیل این ماده مقرر شده است تا طرح های زیست محیطی موضوع این ماده در هر استان به تصویب کمیسیونی به ریاست استاندار و عضویت مدیران کل سازمان حفاظت محیط زیست، صنایع، امور اقتصادی و دارایی، برنامه و بودجه و معادن و فلزات و روسای سازمان کشاورزی و جهاد سازندگی استان مربوط برسد. مدیرکل سازمان حفاظت محیط زیست استان سمت دبیر کمیسیون فوق را بر عهده خواهد داشت.

در ماده ۱۰ نیز سازمان حفاظت محیط زیست بر نحوه انجام تکالیفی که کارخانجات، کارگاهها و واحدهای صنعتی و معدنی به موجب مقررات این آیین نامه و مفاد بند (د) ماده (۴۵) قانون بر عهده دارند نظارت خواهد نمود. وزارتخانه ها و موسسات دولتی ذیربط و صاحبان و مسئولان کارخانجات و کارگاهها موظفند در اجرای بند (د) ماده (۴۵) قانون همکاری لازم را با سازمان بعمل آورد.

▪ **قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری وصول عوارض و سایر وجوه از تولید کنندگان کالا، ازابه دهندگان خدمات، موسوم به "قانون تجمیع عوارض" مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۲۵**

بر اساس بند (ه) ماده ۳ این قانون از سایر کالاهای تولیدی (به استثنای محصولات بخش کشاورزی) که امکان استفاده از آنها به عنوان محصول نهایی وجود دارد، مطابق فهرستی که به پیشنهاد کارگروهی مرکب از وزیر امور اقتصادی و دارایی (رییس)، وزیر بازرگانی، صنایع و معادن و کشور و رییس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تا پانزدهم بهمن ماه هر سال، برای سال بعد به

تصویب می رسد، ۳ درصد قیمت فروش (۲ درصد مالیات و ۱ درصد عوارض) دریافت می شود. برای آن دسته از محصولات صنایع آلوده کننده محیط زیست به تشخیص و اعلام (تا پانزدهم اسفند ماه هر سال برای اجرا در سال بعد) سازمان حفاظت محیط زیست که در فهرست فوق قرار نمی گیرند، یک درصد قیمت فروش به عنوان عوارض دریافت می شود. در سال ۱۳۸۷ قانون یاد شده لغو و قانون مالیات بر رزش افزوده جایگزین آن شده است.

▪ تبصره ۱ ماده ۳۸ قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب ۱۳۸۷/۲/۱۷

بر اساس تبصره (۱) این قانون واحدهای تولیدی آلاینده محیط زیست که استانداردها و ضوابط حفاظت از محیط زیست را رعایت نمی نمایند، طبق تشخیص و اعلام سازمان حفاظت محیط زیست (تا پانزدهم اسفند ماه هر سال برای اجرا در سال بعد) همچنین پالایشگاههای نفت و واحدهای پتروشیمی علاوه بر مالیات و عوارض متعلق موضوع این قانون مشمول پرداخت یک درصد (۱٪) از قیمت فروش به عنوان عوارض آلاینده می باشند. حکم ماده ۱۷ این قانون^۷ و تبصره های آن به عوارض آلاینده موضوع این ماده قابل تسری نمی باشد.

واحدهایی که در طی سال نسبت به رفع آلاینده اقدام نمایند با درخواست واحد مزبور و تایید سازمان حفاظت محیط زیست از فهرست واحدهای آلاینده خارج می گردند . در این صورت واحدهای یاد شده از اول دوره مالیاتی بعد از تاریخ اعلام توسط سازمان مزبور به سازمان امور مالیاتی کشور مشمول پرداخت عوارض آلاینده نخواهند شد. واحدهایی که در طی سال بنا به تشخیص و اعلام سازمان حفاظت محیط زیست به فهرست واحدهای آلاینده محیط زیست اضافه گردند از اول دوره مالیاتی بعد از تاریخ اعلام توسط سازمان محیط زیست مشمول پرداخت عوارض آلاینده خواهند بود.

^۷ - ماده ۱۷ _ مالیاتهایی که مؤدیان در موقع خرید کالا یا خدمت برای فعالیتهای اقتصادی خود به استناد صورتحسابهای صادره موضوع این قانون پرداخت نموده اند حسب مورد از مالیاتهای وصول شده توسط آنها کسر و یا به آنها مسترد میگردد . ماشین آلات و تجهیزات خطوط تولید نیز از جمله کالای مورد استفاده برای فعالیتهای اقتصادی مؤدی محسوب می گردد. تبصره ۱_ در صورتی که مؤدیان مشمول حکم این ماده در هر دوره مالیاتی اضافه پرداختی داشته باشند مالیات اضافه پرداخت شده به حساب مالیات دوره های بعد مؤدیان منظور خواهد شد و در صورت تقاضای مؤدیان اضافه مالیات پرداخت شده از محل وصولی های جاری درآمد مربوط مسترد خواهد شد.

تبصره ۲_ در صورتی که مؤدیان به عرضه کالا یا خدمات معاف از مالیات موضوع این قانون اشتغال داشته باشند و یا طبق مقررات این قانون مشمول مالیات نباشند مالیاتهای پرداخت شده بابت خرید کالا یا خدمت تا این مرحله قابل استرداد نمی باشد.

تبصره ۳ _ در صورتی که مؤدیان به عرضه توام کالا ها یا خدمات مشمول مالیات و معاف از مالیات اشتغال داشته باشند صرفاً مالیاتهای پرداخت شده مربوط به کالا ها یا خدمات مشمول مالیات در حساب مالیاتی مؤدی منظور خواهد شد.

تبصره ۴ _ مالیات بر ارزش افزوده و عوارض پرداختی مؤدیان بابت کالا های خاص موضوع تبصره ماده ۱۶ و بند های ب ، ج ، د ، ماده ۳۸ این قانون صرفاً در مراحل واردات ، تولید و توزیع مجدد آن کالا ها توسط وارد کنندگان ، تولید کنندگان و توزیع کنندگان آن قابل کسر از مالیاتهای وصول شده و یا قابل استرداد به آنها خواهد بود.

تبصره ۵ _ آن قسمت از مالیاتهای ارزش افزوده پرداختی مؤدیان که طبق مقررات این قانون قابل کسر از مالیاتهای وصول شده یا قابل استرداد نیست جز هزینه های قابل قبول موضوع قانون مالیاتهای مستقیم محسوب میشود.

تبصره ۶ _ مبالغ اضافه دریافتی از مؤدیان بابت مالیات موضوع این قانون در صورتی که ظرف سه ماه از تاریخ درخواست مؤدی مسترد نشود مشمول خساراتی به میزان ۲ درصد در ماه نسبت به مبلغ مورد استرداد و مدت تأخیر خواهد بود.

تبصره ۷ _ مالیاتهایی که در موقع خرید کالا ها و خدمات توسط شهرداریها و دهیاری ها برای انجام وظایف و خدمات قانونی پرداخت می گردد طبق مقررات این قانون قابل تهاتر و یا استرداد خواهد بود.

عوارض موضوع این تبصره در داخل حریم شهرها به حساب شهرداری محل استقرار واحد تولیدی و در خارج از حریم شهرها به حساب تمرکز وجوه موضوع تبصره ۲ ماده ۳۹ واریز می شود تا بین دهیاریهای همان شهرستان توزیع گردد.

▪ ماده ۱۲۳ قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۳-۱۳۸۹

عوارض وصولی ارزش افزوده و عوارض آلودگی واحدهای تولیدی موضوع بند (الف) و تبصره (۱) ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده در هر شهرستان به نسبت جمعیت بین شهرداریها و دهیاریهای همان شهرستان توزیع می گردد. در صورتی که آلودگی واحدهای بزرگ تولیدی (پنجاه نفر و بیشتر) به بیش از یک شهرستان در یک استان سرایت کند، عوارض آلودگی براساس سیاستهای اعلامی معاونت به نسبت تأثیرگذاری، در کمیته های مرکب از معاون برنامه ریزی استان، فرمانداران شهرستانهای ذی ربط، مدیر کل محیط زیست و مدیر کل امور مالیاتی استان بین شهرستانهای متأثر توزیع می شود. در صورتی که شهرستانهای متأثر از آلودگی در دو یا چند استان واقع شده باشند، اعضاء کمیته توزیع کننده عوارض آلودگی واحدهای بزرگ (پنجاه نفر و بیشتر) متشکل از نماینده معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری، معاونین برنامه ریزی استانهای ذی ربط، نماینده سازمان حفاظت محیط زیست و نماینده اداره کل مالیاتی براساس سیاستهای اعلامی معاونت اقدام به توزیع عوارض آلودگی خواهند کرد.

▪ جزء (۳) بند (ب) ماده ۶ قانون برنامه ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۶):

بر اساس این بند مقرر شده است عوارض آلایندهای واحدهای تولیدی موضوع تبصره (۱) ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده در هر شهرستان به نسبت جمعیت بین شهرداریها، دهیاریها و فرمانداریها (برای روستاهای فاقد دهیاری و مناطق عشایری) همان شهرستان توزیع می گردد. در صورتی که آلودگی واحدهای بزرگ تولیدی (پنجاه نفر و بیشتر) به بیش از یک شهرستان در یک استان سرایت کند، عوارض آلودگی براساس سیاستهای اعلامی سازمان به نسبت تأثیرگذاری، در کمیته های مرکب از رئیس سازمان استان و فرمانداران شهرستانهای ذی ربط، مدیر کل محیط زیست و مدیر کل امور مالیاتی استان بین شهرستانهای متأثر توزیع می شود. در تبصره ذیل این جزء نیز مقرر شده است، در صورتی که شهرستانهای متأثر از آلودگی در دو یا چند استان واقع شده باشند، اعضاء کمیته توزیع کننده عوارض آلودگی واحدهای بزرگ (پنجاه نفر و بیشتر) متشکل از نماینده سازمان، رؤسای سازمان استانهای ذی ربط، نماینده سازمان حفاظت محیط زیست و نماینده ادارات کل امور مالیاتی استانهای مربوطه براساس سیاستهای اعلامی سازمان اقدام به توزیع عوارض آلودگی خواهند کرد.

▪ ماده ۲۰ لایحه قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب ۱۳۹۸ / ۵ / ۱۵

در ماده ۲۹ لایحه قانون مالیات بر ارزش افزوده [فصل هفتم با عنوان مالیات و عوارض خاص (مالیات سبز)] مقرر شده است واحدهای تولیدی، صنعتی، معدنی و خدماتی آلاینده که به تشخیص سازمان حفاظت محیط زیست، حدود مجاز و استانداردهای

۸ - تبصره ۲ ماده ۳۹: تبصره ۲ - حساب تمرکز وجوه قید شده در این ماده توسط خزانه داری کل به نام وزارت کشور افتتاح می شود. وجوه واریزی به حساب مزبور (به استثناء نحوه توزیع مذکور در قسمتهای اخیر بند الف این ماده و تبصره ۱ ماده ۳۸ این قانون) به نسبت بیست درصد (۲۰٪) کلان شهرها (شهرهای بالای یک میلیون نفر جمعیت) بر اساس شاخص جمعیت، شصت درصد (۶۰٪) سایر شهرها بر اساس شاخص کمتر توسعه یافتگی و جمعیت و بیست درصد (۲۰٪) دهیاریها بر اساس شاخص جمعیت تحت نظر کارگروهی متشکل از نمایندگان معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور و وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت کشور و یک نفر ناظر به انتخاب کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی مطابق آیین نامه اجرایی که به پیشنهاد مشترک وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت کشور و شورای عالی استانها به تصویب هیأت وزیران میرسد توزیع و توسط شهرداریها و دهیاریها هزینه می شود. هر گونه برداشت از حساب تمرکز وجوه به جز پرداخت به شهرداریها و دهیاریها و وجوه موضوع ماده ۳۷ تبصره های ۲ و ۳ ماده ۳۸ این قانون و تبصره (۱) این ماده ممنوع میباشد. وزارت کشور موظف است گزارش عملکرد وجوه دریافتی را هر سه ماه یک بار به شورای عالی استانها و کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی ارایه نماید.

زیستمحیطی را رعایت نمی کنند، در صورتی که در مهلت زمانی که توسط سازمان حفاظت محیط زیست برای آنها تعیین می شود، نسبت به رفع آلاینده‌گی خود اقدام نمایند، براساس معیارهایی نظیر شدت، مدت، نوع و مکان آلاینده‌گی با نرخ های نیم درصد (۰/۵٪)، یک درصد (۰/۱٪) و یک و نیم درصد (۰/۱۵٪) به مأخذ فروش کالا یا خدمات، مشمول عوارض سبز خواهند شد. این حکم در مورد کلیه واحدهای آلاینده، اعم از واحدهای معاف و

غیرمعاف، صادراتی و واحدهای مستقر در مناطق آزاد تجاری- صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی جاری است. معیارهایی که در تعیین سطح آلاینده‌گی واحدها، مبنای عمل سازمان محیط زیست قرار خواهد گرفت، حداکثر سه ماه پس از لازم الاجراء شدن این قانون، توسط کارگروهی متشکل از نمایندگان سازمان حفاظت محیط زیست و وزارتخانه های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، صنعت، معدن و تجارت، کشور و امور اقتصادی و دارایی (سازمان) تهیه و به تصویب هیأت وزیران می رسد. میزان فروش واحدهای موضوع این ماده براساس سامانه مؤدیان یا اظهارنامه ای که به همین منظور به سازمان ارائه می شود، تعیین میگردد.

در ماده ۴۴ این لایحه نیز عنوان شده است عوارض و جریمه های آلاینده‌گی موضوع ماده ۲۹ این قانون پس از واریز به حساب تمرکز وجوه اداره کل امور مالیاتی استان برای هر شهرستان به نسبت جمعیت بین شهرداری ها، دهیاری ها و فرمانداری ها (سهام روستاهای فاقد دهیاری و مناطق عشایری) همان شهرستان توزیع می گردد. در صورتی که آلودگی واحدهای بزرگ تولیدی (۵۰ نفر و بیشتر) به بیش از یک شهرستان در یک استان سرایت کند، عوارض آلاینده‌گی به نسبت جمعیت، اثر پذیری و فاصله از واحد آلاینده، در کمیته ای مرکب از رئیس سازمان برنامه و بودجه استان و فرمانداران شهرستان های ذی ربط، مدیرکل محیط زیست و مدیرکل امور مالیاتی استان بین شهرستان های متأثر توزیع می شود.

همچنین مقرر شد ۲۰ درصد (۰/۲۰٪) از منابع موضوع این ماده به حساب صندوق ملی محیط زیست واریز میشود تا با همکاری و تصویب کمیته برنامه ریزی هر شهرستان در قالب تسهیلات به پروژه ها و واحدهای آلاینده برای رفع منشأ آلاینده‌گی و کاهش اثرات آن پرداخت گردد.

▪ بند (ط) تبصره (۶) قانون بودجه سال ۱۳۹۸

بر اساس این بند مقرر شده است تا در اجرای بندهای (ث) و (ص) ماده ۳۸ قانون برنامه ششم توسعه توسعه و به منظور کاهش اثرات مخرب پسماندها، سازمان امور مالیاتی کشور موظف است از فروش کالاهایی که مصرف آنها منجر به تولید پسماند مخرب محیط زیست می شود عوارضی را که توسط دولت تعیین می شود دریافت و به ردیف درآمدی شماره ۱۶۰۱۸۹ واریز کند. منابع وصولی تا سقف ده هزار میلیارد ریال از محل ردیف ۴۵-۵۳۰۰۰۰ جدول شماره ۹ این قانون در اختیار وزارت کشور قرار می گیرد تا با نظارت سازمان حفاظت محیط زیست پس از مبادله موافقتنامه با سازمان برنامه و بودجه کشور برای بازیافت پسماندهای حاصل از کالاهای مزبور (ایجاد تاسیسات منطقه ای تبدیل پسماند به مواد و انرژی) با اولویت مشارکت بخش خصوصی مصرف شود. آیین نامه این بند نیز باید به پیشنهاد مشترک سازمان حفاظت محیط زیست، وزارتخانه های کشور، صنعت، معدن و تجارت و امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه و بودجه کشور تدوین و در دولت تصویب گردد.

آیین نامه اجرایی این بند در تاریخ ۱۳۹۸/۵/۲ در ۶ ماده و ۶ تبصره به تصویب دولت رسیده است.

در ماده ۳ این آیین نامه نیز عنوان شده است منابع درآمدی حاصل از اجرای این آیین نامه به حساب درآمدی شماره (۱۶۰۱۸۹) جدول شماره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور نزد خزانه داری کل کشور واریز می شود تا از محل ردیف مربوط در جدول شماره (۹) قانون مذکور بر اساس موافقتنامه مبادله شده بین وزارت کشور (سازمان شهرداری ها و دهیاری ها) و سازمان برنامه و بودجه کشور برای بازیافت پسماندهای حاصل از کالاهای مذکور (ایجاد تاسیسات منطقه ای تبدیل پسماند به مواد و انرژی) با اولویت مشارکت بخش غیردولتی (حداقل مشارکت بخش غیردولتی ۶۰ درصد) تخصیص داد و بر اساس نرخ هزینه مدیریت پسماند، هزینه شود.

در ماده ۶ نیز سازمان حفاظت محیط زیست موظف شده است نسبت به نظارت بر اجرای پروژه های مدیریت پسماند اقدام و گزارش اجرای آن را در مقاطع زمانی سه ماهه به وزارت کشور و سازمان برنامه و بودجه کشور ارسال نماید. همانگونه که ملاحظه می شود در مفاد آیین نامه مزبور صرفاً به نقش نظارتی سازمان حفاظت محیط زیست تاکید شده و هیچگونه اعتباری برای در اختیار گذاشتن منابع مالی در جهت اجرای پروژه ها و طرح های حفاظت از محیط زیست بویژه در زمینه ضابطه مند کردن پسماندهای صنعتی و پسماندهای ویژه (مانند تدوین دستورالعمل های مکان یابی، دفع، بازیافت و غیره) پیش بینی نشده است. به نظر می رسد این امکان وجود دارد تا سازمان پیشنهاد جدیدی برای مدیریت و ساماندهی پسماندهای صنعتی برای این آیین نامه ارایه کند.

▪ بند (ن) تبصره (۶) قانون بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور

بر اساس این بند مقرر شد تا پنج درصد (۳۵٪) از عوارض آلاینده‌گی وصول شده از محل یک درصد (۱٪) از قیمت فروش تبصره (۱) ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده به سازمان حفاظت محیط زیست (صندوق ملی محیط زیست) اختصاص می یابد تا پس از مبادله موافقتنامه با سازمان برنامه و بودجه کشور براساس ماده (۵) اساسنامه صندوق مذکور صرف اعطای تسهیلات مالی برای کاهش آلودگی های زیست محیطی و جلوگیری از تخریب محیط زیست شود. شایان ذکر است این بند در لایحه قانون بودجه سال ۱۴۰۰ تنفیذ شد، اما در مجلس حذف شده است.

▪ ماده (۲۷) قانون مالیات بر ارزش افزوده (فصل هفتم: مالیات ها و عوارض خاص - عوارض سبز) مصوب ۱۴۰۰/۳/۲

در این ماده مقرر شده است واحدهای تولیدی، صنعتی، معدنی و خدماتی آلاینده که به تشخیص سازمان حفاظت محیط زیست، حدود مجاز و استانداردهای زیست محیطی را رعایت نمی کنند، در صورتی که در مهلت زمانی که توسط سازمان مزبور برای آنها تعیین می شود، نسبت به رفع آلاینده‌گی خود اقدام نمایند، براساس معیارهایی نظیر شدت، مدت، نوع و مکان آلاینده‌گی با نرخهای نیم درصد (۰/۵٪)، یک درصد (۱٪) و یک و نیم درصد (۱/۵٪)، به مأخذ فروش کالا یا خدمات، مشمول عوارض سبز می شوند. این حکم در مورد کلیه واحدهای آلاینده، اعم از واحدهای معاف و غیرمعاف، صادراتی و واحدهای مستقر در مناطق آزاد تجاری- صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی جاری است. معیارهایی که در تعیین سطح آلاینده‌گی واحدها، مبنای عمل سازمان محیط زیست قرار می گیرد، حداکثر سه ماه پس از لازم الاجراء شدن این قانون، توسط کارگروهی متشکل از نمایندگان سازمان حفاظت محیط زیست و وزارتخانه های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، صنعت، معدن و تجارت، کشور و امور اقتصادی و دارایی (سازمان) تهیه می شود و به تصویب هیأت وزیران می رسد. میزان فروش واحدهای موضوع این ماده براساس سامانه مؤدیان یا اظهارنامه ای که به همین منظور به سازمان ارائه می شود، تعیین می گردد.

در تبصره های ذیل این ماده نیز الزامات و سازوکارهایی به شرح زیر مطرح شده است:

تبصره ۱- در صورتی که واحدهای موضوع این ماده، دارای خطوط تولیدی مجزا با محصول مستقل از هم باشند عوارض سبز صرفاً از خطوط آلاینده دریافت می شود.

تبصره ۲- در صورتی که واحدهای موضوع این ماده، در قبال اخذ کارمزد مشخص از اشخاص نسبت به تولید اقدام نمایند، درآمد این واحدها ناشی از تولید مذکور، با پنج برابر نرخهای مذکور در صدر این ماده مشمول عوارض سبز می شود. شرکتهایی که در زنجیره تولید بنزین و سوخت هواپیما، نفت سفید، نفت کوره، نفت گاز، گاز طبیعی و برق فعالیت می کنند، از شمول حکم این تبصره مستثنی می باشند. قیمت فروش فرآورده به مصرف کننده نهائی مبنای محاسبه عوارض موضوع این ماده برای شرکتهای زنجیره تولید بنزین و سوخت هواپیما، نفت سفید، نفت کوره، نفت گاز، گاز طبیعی و برق می باشد که شرکتهای بالادستی آنها متضامناً مسؤول پرداخت عوارض مربوط هستند.

تبصره ۳- سازمان حفاظت محیط‌زیست مکلف است حداکثر ظرف شش‌ماه پس از تاریخ لازم‌الاجراءشدن این قانون، پایگاه اطلاعاتی واحدهای آلاینده را ایجاد نماید و امکان دسترسی برخط سازمان به سامانه مزبور را فراهم کند. سازمان حفاظت محیط‌زیست موظف است نام واحدهای آلاینده و سطح آلاینده‌گی آنها را در پایگاه مزبور درج نموده و آن را مستمراً به‌روزرسانی کند.

تبصره ۴- در صورتی که سازمان حفاظت محیط‌زیست نام واحدی را در پایگاه واحدهای آلاینده درج نماید یا سطح آلاینده‌گی آن واحد را در پایگاه مزبور افزایش دهد، واحد موردنظر از ابتدای دوره مالیاتی بعد، حسب مورد، مشمول عوارض سبز می‌شود، یا نرخ عوارض مزبور برای آن واحد افزایش می‌یابد.

تبصره ۵- در صورتی که سازمان حفاظت محیط‌زیست نام واحدی را از پایگاه واحدهای آلاینده حذف نماید، یا سطح آلاینده‌گی آن واحد را در پایگاه مزبور کاهش دهد، واحد موردنظر از ابتدای همان دوره، حسب مورد، از پرداخت عوارض سبز معاف می‌شود، یا نرخ عوارض مزبور برای آن واحد کاهش می‌یابد.

تبصره ۶- سازمان حفاظت محیط‌زیست موظف است حداکثر ظرف یک‌ماه از تاریخ درخواست واحد آلاینده، در خصوص رفع یا کاهش آلاینده‌گی آن واحد اعلام نظر نماید و هرگونه تغییر در وضعیت واحد موردنظر را در پایگاه اطلاعاتی واحدهای آلاینده منعکس نماید. در صورت عدم اعلام نظر سازمان حفاظت محیط‌زیست در مهلت مقرر، واحد مزبور به صورت خودکار از فهرست واحدهای آلاینده خارج می‌شود.

تبصره ۷- سرمایه‌گذاری‌هایی که به‌منظور رفع یا کاهش آلاینده‌گی واحدهای آلاینده انجام می‌شود، در صورت تأیید رفع یا کاهش آلاینده‌گی توسط سازمان حفاظت محیط‌زیست، در سال اول یا سالهای بعد، از بدهی عوارض آن واحدها کسر می‌شود و در صورتی که به رفع یا کاهش آلاینده‌گی منجر نشود، به‌عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی پذیرفته می‌شود.

تبصره ۸- در صورتی که پالایشگاهها و نیروگاههایی که سوخت اصلی آنها نفت-کوره و نفت‌گاز نیست، در مقاطع خاصی از سال با درخواست دولت، مجبور به استفاده از سوخت‌های مزبور شوند، سازمان حفاظت محیط‌زیست موظف است این موضوع را در احتساب سطح و مدت آلاینده‌گی آن واحدها لحاظ نماید و افزایش آلاینده‌گی ناشی از استفاده نفت کوره و نفت‌گاز را مطابق با قبل از الزام مزبور محاسبه کند.

تبصره ۹- اعلام سازمان حفاظت محیط‌زیست صرفاً برای دوره‌های بعد از ثبت در سامانه ملاک اعتبار است و سازمان مذکور مجاز به اظهار نظر نسبت به رفع و یا آلاینده‌گی واحدهای تولیدی برای دوره‌های ثبت‌شده در سامانه تحت عنوان اصلاح و تصحیح اشتباه نیست.

تبصره ۱۰- یارانه پرداختی دولت موضوع بند «ج» تبصره (۲) ماده (۵) این قانون، جزء مأخذ محاسبه عوارض سبز نیست.

تبصره ۱۱- مؤدیان موضوع این ماده مکلفند اظهارنامه هر دوره را مطابق نمونه ۳-ای که سازمان تعیین می‌نماید حداکثر تا پایان ماه پس از انقضای دوره، تسلیم و عوارض را ظرف مهلت مزبور به حساب تعیین شده واریز نمایند. عدم تسلیم اظهارنامه در مهلت‌های مقرر موجب تعلق جریمه غیرقابل بخشودگی به میزان ده‌درصد (۱۰٪) عوارض موضوع این ماده می‌باشد و در صورت تأخیر در پرداخت عوارض، مشمول جریمه موضوع ماده (۳۷) این قانون می‌شود. واحدهای عضو سامانه مؤدیان ملزم به ارائه اظهارنامه موضوع این تبصره نبوده و سازمان به استناد فروش ابرازی آنها در سامانه مؤدیان، عوارض آلاینده‌گی را وصول می‌کند.

▪ بند (ز) تبصره (۶) لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

بر اساس این بند مقرر شد بیست درصد (۲۰٪) از منابع حاصل از عوارض آلاینده‌گی موضوع عوارض سبز ماده (۲۷) قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب سال ۱۴۰۰ (نحوه مصرف آن در ماده ۴۰ قانون مذکور) به سازمان حفاظت محیط زیست (صندوق ملی محیط زیست) اختصاص یابد تا پس از مبادله موافقتنامه با سازمان برنامه و بودجه کشور بر اساس ماده (۵) اساسنامه صندوق مذکور صرف اعطای تسهیلات و حمایت های مالی برای کاهش آلودگیهای زیست محیطی و جلوگیری از تخریب محیط زیست در همان شهرستان شود.

همانگونه که در بررسی قوانین و مقررات حفاظت از محیط زیست عنوان شد، در حال حاضر قوانین و مقررات و آیین نامه های متعددی در زمینه حفاظت از محیط زیست وجود دارند که در آنها جرایم و عوارض متعددی برای حفاظت از منابع محیط زیستی پیش بینی شده است. در برخی از این قوانین و مقررات، قانونگذار به دستگاههای اجرایی دولتی اجازه داده است تا بر مبنای این قوانین و آیین نامه‌ها، جریمه‌هایی از تخریب کنندگان و آلوده کنندگان محیط زیست دریافت و به خزانه واریز نمایند. بر اساس قوانین این درآمدها به صورت سالانه در قانون بودجه سالانه درج شده و بخشی از آنها به صورت سالانه در اختیار دستگاههای اجرایی (سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری، وزارت کشور و...) قرار داده می شود تا صرف فعالیت های حفاظت از محیط شود.

علاوه بر این برخی از دستگاهها از بابت خدماتی که به بخش های خصوصی و دولتی ارایه می دهند، مبالغی را دریافت می کنند که این منابع نیز بر اساس شماره حساب ها و ردیف های درآمدی به خزانه واریز شده و بخشی از آنها بر اساس درآمدهایی که در قانون بودجه سالانه درج می شوند در اختیار دستگاههای مرتبط قرار داده می شوند تا صرف فعالیت هایی که در قانون و آیین نامه پیش بینی شده است، هزینه کنند.

بر اساس اصل ۵۳ قانون اساسی تمام درآمدها دولت باید به خزانه واریز گردد. به این ترتیب بر اساس این اصل همه درآمدهایی که توسط دستگاههای اجرایی از بابت تخریب و آلودگی از محیط زیست، خدمات کارشناسی، ارایه خدمات کارشناسی، درآمدهای مالیاتی و... باید به خزانه واریز شوند.

از طرف دیگر، در خلال سالهای گذشته ارقام درآمد- هزینه ای متعددی به موجب قوانین خاص یا قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین به تدریج در سند بودجه کشور تحت عنوان درآمد- هزینه منظور شده اند(قانون اخذ ورودیه از بازدیدکنندگان پارکها و موزه های تاریخی طبیعی مصوب ۱۳۶۷/۸/۸، ماده ۴۵ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳/۱۲/۲۸ و...) و قوانینی نیز در مورد نحوه مصرف و میزان بازگشت آنها به دستگاههای اجرایی تعیین شد. البته درج این ردیف های درآمدی که شمار آنها نیز در سالهای گذشته افزایش قابل ملاحظه ای داشت مشکلات و نواقصی را به همراه داشته است که از مهمترین آنها می توان به عدم رعایت اولویت هزینه های دستگاههای اجرایی، عدم مایز بین وظایف حاکمیتی و تصوی دولت، اختصاص درآمدها به دستگاههایی که در وصول درآمد نقشی نداشته اند، مشخص نبودن تعرفه ها، ثابت بودن مبلغ تعرفه ها و از همه مهمتر شفاف نبودن نحوه هزینه کرد و عدم کنترل و نظارت کافی اشاره کرد. البته با تصویب قانون لغو موارد مصرف وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین در سال ۱۳۷۶ تعداد زیادی از ردیف های درآمد- هزینه حذف شده است.

۹. ماده ۴۰- عوارض و جریمه‌های آلاینده‌گی موضوع ماده(۲۷) این قانون پس از واریز به حساب تمرکز وجوه اداره کل امور مالیاتی استان برای هر شهرستان به نسبت جمعیت بین شهرداریها، دهیاریها و فرمانداری‌های (سهام روستاهای فاقد دهیاری و مناطق عشایری) همان شهرستان توزیع می‌گردد. در صورتی که آلودگی واحدهای بزرگ تولیدی (پنجاه نفر و بیشتر) به بیش از یک شهرستان در یک استان سرایت کند، عوارض آلاینده‌گی هر شهرستان به نسبت جمعیت، اثرپذیری و فاصله از واحد آلاینده، در کمیته‌ای مرکب از رئیس سازمان برنامه و بودجه استان و فرمانداران شهرستان‌های ذی‌ربط، مدیرکل محیط زیست و مدیرکل امور مالیاتی استان بین شهرستان‌های متأثر توزیع می‌شود.

در جدول (۳) درآمدهای سازمان حفاظت محیط زیست به تفکیک عنوان و مبلغ ارایه شده است. در جدول (۴) نیز مهمترین ردیف های درآمدی سایر دستگاه های اجرایی ناشی از آلودگی و عوارض زیست محیطی ارایه شده است.

جدول ۳. ردیف های درآمدی سازمان حفاظت محیط زیست در قانون بودجه سال ۱۳۹۸

شماره طبقه بندی	عنوان	دستگاه اجرایی
۱۴۰۰۰۰	درآمد حاصل از خدمات آزمایشگاهی	سازمان حفاظت محیط زیست (استانی)
۱۵۰۱۰۴	درآمد حاصل از جرایم و خسارات زیست محیطی	سازمان حفاظت محیط زیست (استانی)
۱۵۰۱۳۲	درآمد حاصل از اجرای ماده (۳۳) قانون هوای پاک	سازمان حفاظت محیط زیست (استانی)
۱۵۰۱۳۳	درآمد حاصل از اجرای وصول جریمه ها و خسارات قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب ها	سازمان حفاظت محیط زیست (استانی)
۱۵۰۱۳۴	درآمد حاصل از جرایم ماده (۲۱) قانون مدیریت پسماند	سازمان حفاظت محیط زیست (استانی)

ماخذ: قانون بودجه سال ۱۳۹۸، سازمان برنامه و بودجه

جدول ۴. ردیف های درآمدی سایر دستگاه های اجرایی ناشی از آلودگی و عوارض زیست محیطی قانون بودجه سال ۱۳۹۸

شماره طبقه بندی	عنوان	دستگاه اجرایی
۱۳۰۴۱۶	درآمد حاصل از بهره مالکانه و حق بهره برداری طرح های منابع طبیعی و تغییر نمایندگی ارضی ملی و دولتی	سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور (ملی)
۱۴۰۱۷۷	درآمد حاصل از حق فنی خدمات استعلامات	سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور (ملی)
۱۵۰۱۲۱	درآمد حاصل از خسارات ناشی از اجرای طرح های عمرانی و معدنی در عرصه منابع طبیعی	سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور (ملی)
۱۵۰۱۲۹	درآمد موضوع ماده (۱۲) آیین نامه اجرایی قانون مدیریت پسماندها	گمرک جمهوری اسلامی ایران
۱۶۰۱۱۳	درآمد موضوع اخذ عوارض شماره گذاری بر خودروهای وارداتی که اولین بار شماره گذاری می شوند با میزان آلودگی و ارزش گمرکی آنها	نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (ملی)
۱۶۰۱۸۲	درآمد حاصل از اجرای ناحیه کاهش آلودگی هوا (LEZ)	نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران (استانی)
۱۶۰۱۸۹	درآمد حاصل از فروش کالاهایی که مصرف آنها به تولید پسماندهای مخرب محیط زیست می شود	سازمان امور مالیاتی کشور (ملی)

سازمان امور مالیاتی کشور (ملی)	مالیات بر فروش فرآورده های نفتی - مالیات بر بنزین به میزان ۲۰ درصد قیمت مصوب فروش	۱۱۰۵۰۱
وزارت صنعت، معدن و تجارت	درآمد حاصل از فروش پسماندهای روی شهرک صنعتی سرب و روی زنجان	۱۶۰۱۰۲

ماخذ: قانون بودجه سال ۱۳۹۸، سازمان برنامه و بودجه

۶- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

امروزه استفاده از ایجاد نهادهای مالی یا صندوق‌های ملی حفاظت از محیط زیست به عنوان یکی از مهمترین راهکارهای کاهش خسارات وارده به محیط زیست مطرح شده و بسته به شرایط اقتصادی و اجتماعی کشورهای مختلف جهان به عملکردهای نسبتاً مطلوبی دست یافته‌اند. به همین دلیل در خلال سالهای اخیر در اکثر کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه صندوق‌های ملی حفاظت از محیط زیست تشکیل شده و به عنوان یکی از مهمترین بازوهای اجرایی و تامین منابع مالی برای پیشبرد اهداف و فعالیت‌های محیط زیستی در کشورها عمل می‌کنند. این بررسی‌ها نشان می‌دهد که اکثر صندوق‌ها وابسته به وزارتخانه‌های محیط زیست بوده و اکثراً نیز دارای سازمان و ساختار تشکیلاتی مختص به خود بوده و تا حدود زیادی نیز از استقلال مالی برخوردار هستند. همچنین بررسی منابع مالی صندوق نشان می‌دهد که منابع مالی این صندوق‌ها علاوه بر کمک‌های دولتی، عمدتاً از عوارض، مالیات‌ها و جرایم آلودگی‌ها و تخریب محیط زیست تامین می‌شود. در حالیکه چنین سازوکاری در جمهوری اسلامی ایران پیش‌بینی نشده و هنوز قانونی که بتوان بر مبنای آن عوارض و مالیات‌های محیط زیستی را برای تامین منابع مالی صندوق بکار گرفت، وجود ندارد. اکثر صندوق‌های مورد بررسی نقش بسیار مهمی در توسعه فناوری‌های پاک و ایجاد اشتغال سبز ایفاء می‌نمایند، زیرا این صندوق‌ها از منابع کسب شده برای توسعه حفاظت از محیط زیست و تولید پاک در حوزه‌های مختلف صنعتی و انرژی از طریق تحقیق، توسعه، اجرای پروژه‌های آزمایشی، ایجاد مشوق‌های اقتصادی (مانند کمک‌های بلاعوض یا وام کم بهره)، باعث توانمندسازی و گسترش فعالیت‌های محیط زیستی می‌شوند. افزون بر این ایجاد این صندوق‌ها در بسیاری از کشورهای مورد بررسی امکان جمع‌بندی عوارض، مالیات‌ها و جرایم محیط زیستی را فراهم کرده و باعث شفاف شدن درآمدها و هزینه‌کرد آنها در راستای حفاظت از محیط زیست شده‌اند.

به این ترتیب مشاهده می‌شود که تامین درآمدهای پایدار برای حفاظت محیط زیست و استفاده از ظرفیت‌های نهادهای مالی یا صندوق‌های ملی حفاظت از محیط زیست به عنوان یکی از مهمترین راهکارهای کاهش خسارات وارده به محیط زیست، جبران خسارات محیط زیست، توسعه نوآوری‌های و فناوری‌های حفاظت از محیط زیست، حمایت و پشتیبانی از فعالیت‌های محیط زیست مطرح شده و به دنبال آن نیز نهادهای مالی متعددی در زمینه حفاظت از محیط زیست، منابع آب و منابع طبیعی در بسیاری از کشورها از جمله ایران شکل گرفته‌اند و به عنوان یکی از مهمترین بازوهای اجرایی و تامین منابع مالی برای پیشبرد اهداف و فعالیت‌های محیط زیستی در کشورها عمل می‌کنند. این بررسی‌ها نشان می‌دهد که اکثر صندوق‌ها وابسته به وزارتخانه‌های محیط زیست بوده و اکثراً نیز دارای سازمان و ساختار تشکیلاتی مختص به خود بوده و تا حدود زیادی نیز از استقلال مالی برخوردار هستند. همچنین بررسی منابع مالی صندوق نشان می‌دهد که منابع مالی این صندوق‌ها علاوه بر کمک‌های دولتی، عمدتاً از عوارض، مالیات‌ها و جرایم آلودگی‌ها و تخریب محیط زیست تامین می‌شود. بیشتر این صندوق‌ها نقش بسیار مهمی در توسعه فناوری‌های پاک و ایجاد اشتغال سبز ایفاء می‌نمایند، زیرا این صندوق‌ها از منابع کسب شده برای توسعه حفاظت از محیط زیست و تولید پاک در حوزه‌های مختلف صنعتی و انرژی از طریق تحقیق، توسعه، اجرای پروژه‌های آزمایشی، ایجاد مشوق‌های اقتصادی (مانند کمک‌های بلاعوض یا وام کم بهره)، باعث توانمندسازی و گسترش فعالیت‌های محیط زیستی می‌شوند. افزون بر این، ایجاد و حمایت

از این صندوق ها در بسیاری از کشورها امکان تجمیع عوارض، مالیات ها و جرایم محیط زیستی را فراهم کرده و باعث شفاف شدن درآمدها و هزینه کرد آنها در راستای حفاظت از محیط زیست می شوند.

همچنین تدوین و تصویب قوانین و مقررات محیط زیست چه در چارچوب جرایم آلودگی و خسارات محیط زیست و چه در قالب عوارض و مالیات های زیست محیطی، ابزار اصلی نظارت و مدیریت توسعه پایدار قلمداد می شود. این قوانین خط مشی ها و اقدامات حفاظتی محیط زیست و همچنین ضابطه مند کردن و استفاده عقلایی و پایدار را از منابع طبیعی و محیط زیستی فراهم می کنند. تحکیم و اجرای ابزارها و سازوکارهای قانونی و استفاده از ابزارهای اقتصادی و سازوکارهای بازار برای برقراری توازن بین محیط زیست و فعالیت های توسعه در زمره اهداف اصلی دستور کار ۲۱ و دستورکار اهداف توسعه پایدار (SDGs) قلمداد می شوند. همچنین اصول یازدهم و سیزدهم اعلامیه ریو، و همچنین دستور کار اهداف توسعه پایدار و آینده ای که ما می خواهیم بر اهمیت قوانین و مقررات حفاظت از محیط زیست و همچنین استفاده از ابزارهای اقتصادی از جمله مالیات ها و عوارض محیط زیستی و به دنبال آن ایجاد نهادهای مالی برای حفاظت از محیط زیست تاکید داشته و به عنوان ابزاری ضروری برای دستیابی به منافع توسعه پایدار شناسایی شده است.

همچنین باید یاد آور شد در اکثر قریب به اتفاق کشورهای جهان درآمدهای حاصل از عوارض و مالیات های محیط زیست و همچنین جریمه های آلودگی ها و تخریب محیط زیست صرفا برای حفاظت و بهسازی و فعالیت های حفاظت از محیط زیست می شوند، اما در ایران صرفا برای برخی از جریمه های آلودگی و تخریب محیط زیست این سازوکار پیش بینی شده و قانونگذار دولت را مکلف کرده است تا درآمدهای حاصل از آنها را برای اجرای فعالیت های حفاظت از محیط زیست در اختیار دستگاههای اجرایی مرتبط (سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری) قرار دهد. همچنین بسیاری از در این درآمدها به دلایل مختلف این منابع نیز به صورت کامل در اختیار دستگاههای اجرایی قرار نمی گیرد. از سوی دیگر منابع حاصل از جریمه های آلودگی و تخریب محیط زیست به دلیل پایین بودن جریمه های آلودگی و تخریب چندان زیاد نیست که بتواند تکافوی فعالیت های بهسازی و جبران خسارت های وارده بر محیط زیست را بکند و در برخی از موارد نیز منابع حاصل از آنها نیز صرف پرداخت های پرسنلی می شود.

مهمترین اصلی که اهمیت و ضرورت حمایت و پشتیبانی از توسعه نهادهای مالی و صندوق های ملی محیط زیست را در کشور دو چندان کرده است، وجود قوانین و مقررات متعدد در زمینه اخذ جرایم و مالیات و عوارض آلودگی ها و تخریب محیط زیست است. با ایجاد این نهاد می توان سیاست گذاری های مناسبی را برای نحوه اخذ جرایم آلودگی ها و تخریب محیط زیست و مالیات ها و عوارض حاکم کرد و بر این اساس سیاست ها و برنامه های حفاظت از محیط زیست را به صورت کارآمد به اجرا درآورد.

از ابعاد بین المللی نیز نهادهای مالی و صندوق محیط زیست می توانند بسیار حائز اهمیت باشد. این صندوق از منظر کاهش فشارهای بین المللی بر دولت، سازماندهی تسهیلات اعطایی فعالیت های حفاظت از محیط زیست و شفاف سازی بیشتر یارانه های دولتی برای حفاظت از محیط زیست و همچنین شفاف سازی نحوه کمک های بین المللی در چارچوب کنوانسیون ها قابل توجهی می باشند

بررسی های متعدد نشان می دهند که توسعه نهادهای مالی حفاظت از محیط زیست در بسیاری بویژه در برخی از کشورهای در حال توسعه باعث گسترش سریع صنایع و فناوری های زیست محیطی شده است که این پدیده نیز باعث سودآوری این حوزه شده است. به همین دلیل نیز در بسیاری از این کشورها علاوه بر صندوق های محیط زیست، بانک محیط زیست نیز ایجاد شده است که در مواردی نیز قادر به جذب سرمایه گذاری های خارجی نیز شده اند.

همچنین باید توجه کرد که ایران در زمره کشورهای پر جمعیت جهان قلمداد می شود که در آن دولت وظایف گسترده ای را در حوزه های مختلف اجتماعی، اقتصادی و زیر بنایی بر عهده دارد و همین امر تقاضا برای خدمات عمومی را به شدت افزایش می دهد. با توجه به اینکه اکثر این خدمات و وظایف از بودجه عمومی دولت تامین می شود و این منابع نیز بشدت به درآمدهای نفتی وابسته هستند، به همین دلیل با فراز و فرودهای قیمت های نفت در برخی از سالها امکان تخصیص منابع برای بسیاری از این خدمات بویژه

خدمات مربوط به حفاظت از محیط زیست غیرممکن می گردد یا به شدت کاهش پیدا می کند. لذا در صورتی که صندوق محیط زیست ایجاد شود و درآمدهای حاصل از جریمه های آلودگی ها و تخریب محیط زیست و عوارض به این صندوق ها ریخته شود، منبع قابل اتکایی برای حفاظت از محیط زیست در بلند مدت در کشور بوجود آمده و این فعالیت ها تحت تاثیر فراز و فرودهای اعتبارات دولتی قرار نمی گیرند.

۷- مضامین و توصیه های سیاستی

- تقویت و توانمند سازی تشکیلاتی و نیروی انسانی صندوق ملی محیط زیست
- شناسایی ظرفیت های بین المللی برای تامین منابع مالی از جمله ظرفیت های بانک جهان، صندوق اقلیم سبز (GCF) و سایر نهادهای بین المللی برای جذب منابع مالی صندوق با مشارکت اتاق بازرگانی
- شفاف سازی درآمدهای حاصل از تخریب و آلودگی محیط زیست و اتخاذ تدابیر لازم برای جهت دهی هزینه کرد آنها در راستای حفاظت از محیط زیست از طریق صندوق ملی محیط زیست
- بازبینی و بازنگری و به روز رسانی قوانین و مقررات مرتبط با جریمه های تخریب و آلودگی محیط زیست متناسب با تورم سالانه کشور
- تقویت و توانمند سازی ایجاد شعبه های منطقه ای صندوق ملی محیط زیست موضوع ماده (۳) اساسنامه
- تهیه و تدوین دستورالعمل های اختصاص تسهیلات داخلی و خارجی به سرمایه گذاران بخش خصوصی در قراردادهای مشارکتی پروژه های حفاظت از محیط زیست از طریق صندوق
- اطلاع رسانی و ایجاد بانک های اطلاعات مناسب برای معرفی طرح ها و پروژه های زیست محیطی و ارائه تمامی ضوابط، دستورالعمل ها و غیره در آن
- برگزاری های همایش و هم اندیشی های مشترک در زمینه تهیه و تدوین بسته های سرمایه گذاری بخش خصوصی در طرح ها و پروژه های محیط زیست صندوق با همکاری اتاق های بازرگانی
- اعطای تضامین معتبر و ارائه گواهی خرید محصول و بهای ظرفیت پروژه توسعه نهادها و کارآفرینان فعال در زمینه صنایع زیست محیطی و انرژی های نو با همکاری صندوق ملی محیط زیست
- توسعه سازوکارهای بیمه مسئولیت محیط زیست با مشارکت صندوق ملی محیط زیست
- برای کسب نتیجه مطلوب باید اعمال جرایم زیست محیطی به عنوان «بزار» و نه «هدف» مورد استفاده قرار گیرند.
- استفاده از ظرفیت های بخش خصوصی از جمله اتاق های بازرگانی در ارزیابی و نظارت بر کارکرد صندوق ملی محیط زیست
- استفاده از ظرفیت های اتاق های بازرگانی به عنوان تسهیلگر بین بخش خصوصی و دولت در راستای توسعه فعالیت های محیط زیست از طریق صندوق ملی محیط زیست
- ایجاد ردیف های درآمدی پایدار برای تامین بخشی از منابع مالی سازمان و صندوق ملی محیط زیست (بویژه قانون مالیات بر ارزش افزوده)
- بازبینی و بازنگری قوانین و مقررات تخریب محیط زیست ناشی از طرح های عمرانی (برای مثال، طبق قوانین ایران تخریب محیط زیست در اثر اجرای پروژه های عمرانی مشمول پرداخت جریمه نمی شود یا هزینه های دریافتی بسیار نازل است، لذا این موضوع نیازمند چاره اندیشی است)

- لزوم طراحی یک نرم افزاری رایانه ای به منظور محاسبه خودکار جرایم زیست محیطی و افزایش بازده مجریان قانون، به شدت احساس می گردد.

منابع و ماخذ

- مجموعه قوانین صنعت آب و برق ، (۱۳۷۳)، دفتر حقوقی وزارت نیرو ، انتشارات وزارت نیرو
- مجموعه قوانین و مقررات حفاظت محیط زیست ایران ، ۱۳۷۹، جلد اول، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست
- مجموعه قوانین برنامه های پنجساله جمهوری اسلامی ایران، سازمان برنامه و بودجه (برنامه اول تا برنامه ششم
- پوراصغر سنگاچین. فرزام (۱۳۸۵)، ضرورت ایجاد نهادهای مالی حفاظت از محیط زیست (صندوق ملی محیط زیست) در ایران، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، مرکز ملی آمایش سرزمین
- صندوق های محیط زیست و مقررات پیشنهادی مورد نیاز برای تشکیل صندوق ملی محیط زیست در ایران، (۱۳۸۲)، وزارت امور اقتصادی و دارایی.

1. SELECTED ENVIRONMENTAL FUNDS IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE (2005), Part One, available at <http://www.oecd.org/environment/environmentinemerginandtransitioneconomics/35158062.pdf>
2. UNDP (1997), "Strengthening the Capacities of National Environment Funds in Latin America and the Caribbean", A Report on the Regional Consultation on ational Environmental Funds in Latin America and the Caribbean, Merida, Yucatan, Mexico.
3. 7. Bayon.Ricaro, Carolyn Deere, Ruth Norris, Scott E.Smith(2005), ENVIRONMENTAL FUNDS: LESSONS LEARNED AND FUTURE PROSPECTS , (2011), available at: [http://economics.iucn.org \(issues-20-01](http://economics.iucn.org (issues-20-01)
4. Jinnan Wang, Shuting Gao, Chazhong Ge (2005) ENVIRONMENTAL FUNDS IN CHINA: PAST EXPERIENCE AND FUTURE PROSPECTS (2003), Chinese Research Academy of Environmental Sciences, Beijing 100012
5. Bikel Peter, Rainer Friedrich(2001), Toward an evidence-based charging policy for transporting infrastructure, Institut fur Energiesysteme und Raionelle Energieanwendung, Universitat Stuttgart <http://www.its.leeds.ac.uk/projects/unite/paris/bickel.pdf>

ضمیمه یک : اساسنامه صندوق ملی محیط زیست ایران

هیات وزیران در جلسات ۱۳۹۳/۶/۲۶ و ۱۳۹۳/۸/۱۸ به پیشنهاد شماره ۲۸۷۵۹-۱ مورخ ۱۳۹۳/۶/۱۸ سازمان حفاظت محیط زیست و به استناد جزء (۲) بند (الف) ماده (۱۸۷) قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران - مصوب ۱۳۸۹ - اساسنامه صندوق ملی محیط زیست را به شرح زیر تصویب کرد:

اساسنامه صندوق ملی محیط زیست

فصل اول - کلیات

ماده ۱- در جهت کمک به تقلیل آلاینده های زیست محیطی و جلوگیری از تخریب محیط زیست و حفظ و حمایت از محیط زیست و به منظور حفاظت، احیا و بهره برداری پایدار از محیط زیست، منابع طبیعی و تنوع زیستی، صندوق ملی محیط زیست که در این اساسنامه به اختصار، صندوق نامیده می شود، تأسیس می شود.

ماده ۲- صندوق مؤسسه عمومی غیردولتی وابسته به سازمان حفاظت محیط زیست است که دارای شخصیت حقوقی مستقل و استقلال مالی و اداری بوده و مطابق مفاد این اساسنامه و قوانین و مقررات ناظر بر مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی فعالیت می نماید.

تبصره - صندوق می تواند در صورت نیاز، با رعایت قوانین و مقررات، نسبت به تاسیس مؤسسه اعتباری و یا شرکت های تابع با شخصیت حقوقی، مالی و اداری مستقل اقدام نماید.

ماده ۳- حوزه فعالیت صندوق سراسر کشور و مرکز اصلی آن در تهران است و بنا به ضرورت می تواند در نقاط دیگر کشور شعبه یا نمایندگی دایر نماید.

تبصره - به استناد تبصره (۵) ماده (۶۹) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، حق استفاده از یک باب ساختمان پلاک ثبتی (۷۴/۲۳۶۸۰) بخش (۱۱) تهران به آدرس سعادت آباد، بلوار دریا، خیابان صرافها، کوچه ۳۵، پلاک ۳۶ برای مدت سی سال به صندوق واگذار می شود.

فصل دوم - منابع تأمین اعتبار و موضوع فعالیت صندوق

ماده ۴- تأمین اعتبار اولیه صندوق با تخصیص مبلغ ده میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال و سپس نهایتاً تا مبلغ پنجاه میلیارد (۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل ردیف ۳۷-۵۵۰۰۰۰۰ جدول شماره (۹) قانون بودجه سال ۱۳۹۳ کل کشور صورت می گیرد. سایر منابع تأمین اعتبار صندوق جهت انجام فعالیت ها به قرار زیر است:

۱- کمک های دولتی در چارچوب قوانین و مقررات

۲- کمک ها و هدایای اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی داخلی

۳- کمک ها و هدایای خارجی و بین المللی

۴- درآمد ناشی از گردش مالی و فعالیت های صندوق و واحدهای تابع بعد از وضع هزینه های قانونی

۵- سایر درآمدها و منابع مالی در چهارچوب قوانین و مقررات مربوط

تبصره ۱- سرمایه صندوق با رعایت قوانین و مقررات مربوط قابل افزایش است.

تبصره ۲- به منظور تامین و تحقق اهداف قانونی از تشکیل صندوق، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهوری هر ساله نسبت به تأمین اعتبارات لازم برای کمک به صندوق از محل بودجه عمومی کشور با رعایت ماده (۳) قانون مدیریت خدمات کشوری اقدام خواهد نمود.

ماده ۵- موضوع و حدود عملیات صندوق بارعایت قوانین و مقررات مربوط به شرح زیر می باشد:

۱- تامین و تجهیز منابع مالی از محل های پیش بینی شده در قانون در جهت تحقق اهداف قانونی تشکیل صندوق
۲- اعطای تسهیلات مالی به کارخانجات، کارگاه ها و به طور کلی هرگونه منابع آلاینده در جهت کاهش آلودگی های زیست محیطی
۳- اعطای تسهیلات مالی برای جلوگیری از تخریب محیط زیست از طریق حفظ، احیا و مدیریت تنوع زیستی (شامل زیستگاه، زیست بوم، گونه و ژن)

۴- حمایت مالی و همکاری در طرح ها و پروژه های زیست محیطی و طرح های اکوتوریسم

۵- حمایت مالی و همکاری در طرح های آموزشی و فرهنگ سازی جهت بهبود شرایط زیست محیطی

۶- اعطای تسهیلات مالی به مخترعین و محققین محیط زیست در جهت گسترش و تکمیل تحقیقات برای تولید انبوه و استفاده عمومی از تجهیزات کنترل و کاهش آلودگی

ماده ۶- صندوق می تواند در موارد خاص با جلب همکاری بانک ها و مؤسسات اعتباری و با استفاده از منابع مالی آنها در جهت اعطای تسهیلات زیست محیطی به متقاضیان براساس مقررات عملیات بانکی اقدام و در بازپرداخت اقساط وام متقاضیان به بانک ها و مؤسسات مذکور تسهیلات و حمایت های مالی را از منابع صندوق به عمل آورد.

ماده ۷- صندوق می تواند از طریق شرکت ها و مؤسسات بیمه، امکانات و شرایط لازم را برای بیمه کردن دام، باغات و محصولات کشاورزی در مقابل خسارت ناشی از جانوران وحشی حمایت شده و در معرض خطر فراهم و حق بیمه مربوط را از محل منابع و اعتبارات صندوق پرداخت کند.

فصل سوم- ارکان

ماده ۸- صندوق دارای ارکان زیر است:

۱- مجمع عمومی

۲- هیات مدیره

۳- مدیرعامل

۴- بازرس

ماده ۹- مجمع عمومی بالاترین مرجع سیاستگذاری و تصمیم گیری صندوق می باشد و اعضای آن عبارتند از معاون رییس جمهور و رییس سازمان حفاظت محیط زیست، وزیر امور اقتصادی و دارایی، وزیر صنعت، معدن و تجارت، وزیر امور خارجه و معاون برنامه ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور. ریاست مجمع عمومی برعهده معاون رییس جمهور و رییس سازمان حفاظت محیط زیست می باشد.

ماده ۱۰- وظایف و اختیارات مجمع عمومی عبارت است از:

۱- تعیین خط مشی کلی و سیاست های اجرایی صندوق

۲- بررسی، اظهارنظر و اتخاذ تصمیم نسبت به صورت های مالی صندوق پس از استماع گزارش هیئت مدیره و بازرس قانونی صندوق

۳- بررسی و تصویب بودجه پیشنهادی هیات مدیره

۴- پیشنهاد اعتبارات مورد نیاز برای کمک به صندوق به معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور

۵- نصب و عزل اعضای هیئت مدیره به پیشنهاد رییس مجمع

۶- تصویب آیین نامه های مالی، معاملاتی، اداری، استخدامی و سایر آیین نامه های مورد نیاز صندوق با رعایت قوانین و مقررات مربوط

۷- تصویب تشکیلات صندوق با رعایت قوانین و مقررات مربوط

۸- تعیین حقوق و مزایای اعضای هیئت مدیره و مدیرعامل و نیز حق الزحمه بازرسی قانونی با رعایت قوانین و مقررات مربوط

۹- اتخاذ تصمیم نسبت به مطالبات مشکوک الوصول یا غیرقابل وصول براساس پیشنهاد هیئت مدیره با رعایت قوانین و مقررات مربوط

۱۰- اتخاذ تصمیم در مورد ارجاع دعاوی به داوری و همچنین صلح و سازش و استرداد دعاوی از مراجع ذی صلاح با رعایت قوانین و مقررات مربوط

۱۱- اتخاذ تصمیم در خصوص ادغام یا انحلال موسسات و شرکت های زیرمجموعه بنا به پیشنهاد هیات مدیره با رعایت قوانین و مقررات مربوط

۱۲- اتخاذ تصمیم نسبت به خرید، فروش یا واگذاری اموال غیرمنقول

۱۳- اتخاذ تصمیم در خصوص سرمایه گذاری و مشارکت با سایر اشخاص حقیقی و حقوقی

۱۴- اتخاذ تصمیم در مورد اصلاحات یا تغییرات اساسنامه و پیشنهاد آن به هیات وزیران جهت تصویب

۱۵- اتخاذ تصمیم در مورد پیشنهاد های هیات مدیره و سایر ارکان در راستای اهداف صندوق

۱۶- انجام سایر وظایف و تکالیفی که در این اساسنامه ذکر شده است.

ماده ۱۱- هیات مدیره صندوق مرکب از پنج نفر افراد صلاحیتدار و متخصص در امور مختلف محیط زیست، اقتصاد، مالی، حقوقی و بانکداری می باشد که برای مدت دو سال با انتخاب مجمع عمومی و حکم رییس مجمع عمومی منصوب می شوند.

تبصره ۱- هیات مدیره از بین خود یک رییس و یک نایب رییس انتخاب می نماید.

تبصره ۲- جلسات هیات مدیره حسب دعوت رییس هیات مدیره حداقل ماهی یک بار تشکیل و جلسات آن با حضور حداقل سه نفر از اعضا رسمیت می یابد. تصمیمات هیات مدیره با آرای سه نفر معتبر و لازم الاجرا می باشد.

تبصره ۳- پس از پایان دوره تصدی تا زمان انتصاب هیات مدیره جدید، هیات مدیره سابق به فعالیت ادامه خواهد داد.

تبصره ۴- در صورت استعفا و یا عزل هر یک از اعضای هیات مدیره، مدت تصدی مسولیت عضو جدید همزمان با سایر اعضا پایان می پذیرد.

تبصره ۵- حداقل سه نفر از اعضای هیات مدیره به صورت عضو موظف فعالیت می کنند.

ماده ۱۲- وظایف و اختیارات هیات مدیره عبارتند از:

۱- اجرای مفاد اساسنامه و تصمیمات مجمع عمومی

۲- تدوین آیین نامه های اداری، مالی، استخدامی و سایر آیین نامه ها و مقررات مورد نیاز صندوق برحسب مورد و ارجاع به مجمع عمومی برای تصویب

۳- تنظیم برنامه ها و خط مشی صندوق و پیشنهاد آن جهت تصویب در مجمع عمومی

۴- تهیه و تنظیم گزارش عملکرد سالانه، صورت های مالی و ارایه آن به بازرسی و مجمع عمومی

۵- اتخاذ تصمیم در مورد وصول منابع اعتباری و مطالبات صندوق

۶- ارایه هرگونه پیشنهاد جهت تغییر یا اصلاح اساسنامه به مجمع عمومی به منظور طرح در مراجع ذی ربط

۷- نظارت بر حسن انجام امور صندوق و عملکرد مدیرعامل

۸- انتخاب بانک عامل.

ماده ۱۳- نصب و عزل مدیرعامل توسط رییس مجمع عمومی انجام می شود.

رئیس مجمع عمومی از بین اعضای هیئت مدیره یک نفر را به مدت دو سال به عنوان مدیرعامل انتخاب و منصوب می نماید و انتخاب مجدد وی بلامانع است.

ماده ۱۴- وظایف مدیرعامل به شرح زیر می باشد:

- ۱- افتتاح حساب و سپرده نزد بانک عامل در ارتباط با اهداف و وظایف صندوق
- ۲- انعقاد قراردادهای سرمایه گذاری، مشارکت و همکاری با سایر بانک ها و مؤسسات اعتباری و مالی در چارچوب اختیارات مدیرعامل
- ۳- استیفای حقوق صندوق و طرح دعوا و دفاع در مراجع قضایی و پاسخگویی به دعاوی مطرح شده علیه صندوق در مراجع قضایی، شبه قضایی، اداری، ثبتی و انتظامی
- ۴- انتخاب وکیل با حق توکیل به غیر و عنداللزوم اعزام نمایندگان قضایی
- ۵- پیشنهاد هرگونه مصالحه و یا ارجاع به داوری به هیئت مدیره جهت تصمیم گیری و ارجاع به مجمع عمومی با رعایت قوانین و مقررات مربوط

- ۶- مبادرت به هرگونه اقدامی که در چارچوب قوانین و مقررات تاسیس صندوق و پیشبرد اهداف صندوق ضروری می باشد.
- ۷- تدوین و تنظیم بودجه پیشنهادی حسب سیاست ها و خط مشی کلی صندوق و تنظیم گزارش عملکرد و سود و زیان و گزارش تفریح بودجه سالانه صندوق و ارایه آن به هیئت مدیره
- ۸- انجام امور اداری و مالی و عملیات موضوع صندوق و اجرای مصوبات هیئت مدیره و مجمع عمومی تبصره- مدیرعامل اختیارات لازم غیر از آنچه را که برعهده هیئت مدیره و مجمع عمومی می باشد، برای اداره امور صندوق عهده دار می باشد.

ماده ۱۵- مدیرعامل در برابر هیات مدیره پاسخگو و مسول می باشد. هیات مدیره می تواند بخشی از اختیارات و وظایف خود را به مدیرعامل تفویض نماید.

ماده ۱۶- صندوق دارای بازرس می باشد که برای مدت دو سال توسط مجمع عمومی انتخاب می شود.

ماده ۱۷- بازرس صندوق طبق قوانین و مقررات مربوط اعمال نظارت نموده و ضمن رسیدگی به ترازنامه و حساب سود و زیان، گزارش لازم را به مجمع عمومی ارایه خواهد نمود. صندوق می تواند در صورت لزوم از خدمات حسابداران ذی صلاح رسمی نیز استفاده نماید.

فصل چهارم - سایر مقررات

ماده ۱۸- سال مالی صندوق از اول فروردین ماه هر سال آغاز و تا آخر اسفند همان سال پایان می پذیرد.

تبصره - اولین سال مالی صندوق از تاریخ تشکیل صندوق تا پایان اسفندماه همان سال خواهد بود.

ماده ۱۹- اسناد، اوراق مالی و تعهدآور و قراردادهای مربوط به معاملات صندوق با امضای ثابت مدیرعامل و یکی از اعضای هیات مدیره (رئیس یا نایب رئیس) به همراه مهر صندوق معتبر خواهد بود. امضای چک ها از محل اعتبارات عمومی باید به امضای ذی حساب نیز برسد.

تبصره - مکاتبات صندوق با امضای مدیرعامل انجام می شود. مدیرعامل می تواند حق امضای خود در خصوص مکاتبات را در حدود مقررات و آیین نامه های مصوب به هر یک از کارکنان صندوق تفویض نماید و این امر نافذ مسوولیت مدیرعامل نمی باشد.

ماده ۲۰- نحوه تطبیق وضعیت استخدامی آن دسته از کارکنان رسمی - پیمانی سازمان حفاظت محیط زیست که به صندوق انتقال می یابند به موجب آیین نامه ای خواهد بود که بنا به پیشنهاد هیئت مدیره به تصویب مجمع عمومی می رسد.

ماده ۲۱- هرگونه تغییر در اساسنامه بنا به پیشنهاد مجمع عمومی به تصویب هیات وزیران خواهد رسید.

ماده ۲۲- این اساسنامه جایگزین اساسنامه موضوع تصویب نامه شماره ۳۳۳۷۸/ت/۳۳۳۳۹هـ مورخ ۱۳۸۴/۶/۱۲ و اصلاحیه شماره ۱۶۷۸۸۵/ت/۳۹۲۵۷هـ مورخ ۱۳۸۷/۹/۱۸ می شود.